

**INSTITUTIONEN FÖR
KULTURVETENSKAPER**

MED KULTUREN SOM (VÄRDESKAPANDE) HYRESGÄST

En etnografisk studie om Göteborgs Stads arbete
med kultur, lokaler och stadsplanering

Ida Kjellberg

Uppsats:	30 hp
Program:	Masterprogrammet Kultur och demokrati: Examensarbete
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	VT 2019
Handledare:	Helena Holgersson
Examinator:	Catharina Thörn

Sammanfattning

Uppsats	30 hp
Program:	Masterprogrammet Kultur och demokrati: Examensarbete
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	VT 2019
Handledare:	Helena Holgersson
Examinator:	Catharina Thörn
Nyckelord:	Kultur, demokrati, lokaler, stadsplanering, stadsutvecklingsstrategier, kulturplanering, autenticitet, entreprenörsurbanism, gentrifiering, marknadshyror

Som en följd av Göteborgs stadsomvandlingsprojekt Älvstaden försvinner många av de billiga lokalerna som stadens kulturutövare är i behov av för att utöva sin konst. Samtidigt som kulturens materiella infrastruktur försvagas har kultur fått en större roll att spela i stadens stadsutvecklingsstrategier. Mot bakgrund av det syftar den här uppsatsen till att undersöka hur Göteborgs Stad inom sin förvaltning hanterar frågan om behovet av lokaler för kulturverksamheter i Göteborg idag. Genom etnografiska metoder och analyser, där intervjuer och deltagande observationer på tjänstepersoners arbetsplatser utgör största del av min empiri, undersöks frågan utifrån en kritisk kulturteoretisk ram. Resultatet visar på att stadens tjänstepersoner har två olika diskurser om lokalfrågan att förhålla sig till när de ska möjliggöra för kulturlokaler i Göteborg. Dessa är *diskursen om kulturlokaler som attraktivitetsstrategi* och *diskursen om kulturlokaler som en demokratisk infrastruktur*. Genom administrativa och hierarkiska hinder skapas en situation där tjänstepersonernas arbete med att möjliggöra för kulturlokaler främst formas av attraktivitetsdiskursen utifrån vilket värde som kulturverksamheterna tillför till Göteborgs Stad. Detta leder till att de konkreta vägar som tjänstepersonerna ser för att möjliggöra för de välbehövda lokalerna riskerar att urholka sig själva och att kulturverksamheter trängs längre ut ur staden. Uppsatsens visar dock också på att tjänstepersonerna genom sitt arbete öppnar upp för att diskursen om kulturlokaler som en demokratisk infrastruktur kan komma att växa i framtida Göteborg.

Abstract

The city of Gothenburg is currently carrying out a major development project, *River City* (Älvstaden). As a consequence of the development, affordable premises that artists are in need of for practicing cultural activities are disappearing. While the cultural material infrastructure is being reduced, 'culture' is getting an all the more central role in the city's urban development strategies. In light of this, the present study examines how the City of Gothenburg, within its municipal administration, addresses the necessity to provide new affordable premises for cultural activities to remain in Gothenburg today. Through ethnographic methods and analysis, where interviews and participatory observations at the workplace of public officials make up most of the empirical data, the study uses a critical cultural-theoretical framework to examine the work of the municipality. The result shows that the city's public officials relate to two different discourses when they are trying to enable that cheap building and studios are available for artists in Gothenburg; the *discourse of attractivity* and the *discourse of cultural premises as a democratic infrastructure*. Through administrative and hierarchical obstacles, a situation is created where the public officials' work to enable cultural premises is primarily shaped by the discourse of attractivity, based on the value that the cultural producer is expected to bring to the city. This means that the substantial ways for the public officials to enable the much-needed premises of cheap studios, risk eroding themselves leading to gentrification of the city's cultural producers. However, the thesis also shows that the public officials, through their work, open up to the possibility that the discourse on cultural premises as a democratic infrastructure may grow in future Gothenburg.

Keywords: Culture, democracy, urban planning, urban development strategies, cultural planning, authenticity, entrepreneurial urbanism, gentrification, market rental

Tack

Äntligen får jag skriva det här avsnittet. Att vara klar med en masteruppsats känns stort och därför tillåter jag mig själv att vara där, mitt i känslan av det stora.

Först vill jag rikta ett stort tack till mina informanter för att ni gav av era ord och er tid så att jag kunde skriva den här uppsatsen. Jag hoppas att ni finner läsningen intressant, lite utmanande och att den rättfärdigar era upplevelser.

Tack till min handledare Helena för att du, i en disciplin där kritiska blickar väger tyngst, också givit plats åt uppmuntrande ord och glädje över uppsatsprocessen. Tillsammans med övriga lärare har du gjort universitetet till en inspirerande plats som väckt mersmak.

Jag vill också passa på att tacka mina praktikkollegor för att ni under hösten orkade älta planeringsprocessen och förvaltningskunskap för en nybörjare som mest var intresserad av kultur och replokaler. Med er och mina informanters hjälp har stadsplanering blivit ett helt nytt fält för mig att kunna ta del av.

Avslutningsvis, tack Jenny för att du är min ständiga handledare och alltid lyckas med konsten att förtydliga mina tankar, Magnus för att du orkat med mig och sättet jag skriver på och Amanda för att du låtit mig vara upptagen, tyst och lite tråkig. Nu är det färdigt, i alla fall för den här gången.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Studiens disposition	4
2. Bakgrund	6
2.1 Göteborg organiserat	6
2.2 Tidigare forskning	12
3. Kritisk kulturteori om staden	17
3.2 Städernas entreprenörsanda i en globaliserad tävling	18
3.3 Kultur som planeringsstrategi	20
3.3 Att arbeta i entreprenörstaden	24
4. Etnografi som metod, material och etik	27
5. I Floridas fotspår	33
5.1 Kulturen i visionerna och i organisationerna	34
5.2 En salt plats	37
5.3 Higab som strategisk stadsutvecklare	41
5.4 Diskussion: autentisk kultur	44
6. En hinderbana av administration och hierarkier	46
6.1 Administrativa hinder: vem och hur?	47
6.2 Hierarkiska hinder av mark och makt	50
6.3 Diskussion: försvårande strukturer med inslag av hopp	55
7. Två vägar till kulturlokaler	57
7.1 Higab och Hyresmodellen som väg framåt	58
7.2 Noder av kulturlokaler	63
7.3 Diskussion: bevara eller bygga bort?	65
8. Sammanfattande diskussion och slutsats	66
8.1 Resultatet: två diskurser om lokalfrågan	67
8.3 Avslutande reflektion	71
Referenser	73
Bilaga 1: Matris över citatanvändning	79
Bilaga 2. Intervjuguide	80

1. Introduktion

”Dilemmat just nu är att vi förtätar och exploaterar så att väldigt mycket av det här som har varit billiga lokaler för kulturutövare och föreningsliv överhuvudtaget, det håller på att försvinna.”

”Mm.” Jag sitter i ett mötesrum på Stadshuset tillsammans med en av stadsledningskontorets tjänstepersoner. Göteborgs centrala förvaltningsorgan har just flyttat tillbaka in i sina nyrenoverade lokaler vid Gustav Adolfs torg, ett stenkast från Rådhuset där den politiska makten sitter. Det luktar fortfarande av nymålad färg.

”Mm” upprepar hon och fortsätter. ”Så att det är ju problematiskt. Det som man möjligen kan säga är att det har ju uppmärksammats i olika sådana här... projekt. Eller liksom... Vad har vi för verktyg, vad kan vi göra och så... Sen om det kommer att få några effekter, det är ju lite svårt att säga just nu.”

Det återgivna samtalet får symbolisera en konflikt som Göteborg brottas med idag och som är temat för den här uppsatsen: hur växande städer bygger bort utbudet av billiga lokaler som konstnärer, musiker och andra kulturarbetare har behov av för att kunna utöva sin konst.

Konflikten är varken ny eller unik för Göteborg. I 1970-talets New York började urbansociologen Sharon Zukin intressera sig för relationen mellan konstnärer och städernas planeringspolitik. I hennes bok *Loft Living* (1982) beskrivs kulturens roll i gentrifieringsprocesser. Zukin riktade ljuset mot hur konstnärer, som under 1960 och 70-talet flyttade in i Manhattans då nedlagda och tomma industrilokaler, bidrog med sin närvaro till att dessa gamla lokaler blev intressanta även för en konsumtionssugen medelklass. Resultatet blev till sist att fastighetsvärdena steg, vilket innebar att konstnärerna tvingades lämna lokalerna som hade blivit både deras hem och ateljéer. Ordet *gentrifiering* myntades dock först på andra sidan Atlanten, i Londons 1960-tal av sociologen Ruth Glass. Utifrån ett maktperspektiv beskrev Glass hur politisk styrning av markanvändning möjliggjorde för ett områdes ökade fastighetsvärden vilket ledde till bortträngning av de låginkomsttagare som först bebodde platsen. Arbetarklassen tvingas ut medan *the gentry* [herrskapet] flyttar in (Glass, 1989). Forskning om ökade fastighetsvärden och gentrifieringsprocesser hänger tätt samman med teorier om *entreprenörsurbanismens* framväxt. Urbanforskaren David Harvey belyser med begreppet hur post-industriella städer går från att vara en traditionell tillhandahållare av välfärdstjänster till att drivas av en entreprenörslogik som fokuserar på att understödja och uppmuntra stadens lokala ekonomiska tillväxt (Harvey, 1989). Med en ökad marknadsliberal

politik menar Harvey att kapitalets behov prioriteras framför medborgerliga rättigheter som tillgång till hälso- och sjukvård, skolor eller möjligheten att ta del av stadens offentliga rum.

I Göteborg har flera studier pekat på hur staden organiserar sig i likhet med Harveys entreprenörstad (se främst Franzén, Herrting & Thörn 2016). I samband med omvandlingen av Göteborgs gamla hamnområden längst med Göta älv har en lokal gentrifieringsdiskussion tagit plats på agendan (Despotovic & Thörn 2016; Thörn & Holgersson, 2014). Det är inte bara bortträngning av boende som uppmärksammas. I media vittnar rubriker som ”Ateljédöden sprider sig över Sverige” (Svt, 180219) och ”Varför ska kulturlivet offras för skrytbyggen?” (GP, 170701) om hur upprörda kulturarbetare kräver sitt utrymme. Staden med dess nybyggnationer pekas tillsammans med det kommunala fastighetsbolaget Higab ut som hinder för det fria kulturlivet, eftersom lokalerna antingen rivs i nybyggaranda eller blir dyrare till följd av en allt mer attraktiv mark.

Som introduktionens vinjett belyser arbetar nu Göteborgs Stad med att hitta möjliga sätt att förhålla sig till gentrifieringsdiskussionen. Medvetna om utvecklingen försöker tjänstepersoner genom nya verktyg och projekt stärka kulturens roll i stadsutvecklingsprocesser. För samtidigt som kultur trängs bort har den också fått en allt mer central roll runt planeringsbordet vilket är en utveckling som trots sin paradox ändå hänger ihop. Under senare år har stadsutvecklingsstrategier baserade på kulturens medverkan nämligen fått ökad betydelse för den entreprenörsurbanistiska politikens jakt på kapital. Kultur bidrar till *autentiska* platser (Zukin, 2008) och blir till komparativa fördelar i en symbolisk ekonomi (Zukin, 1995) vars mål är att locka invånare, besökare och kapital till staden (Harvey, 1989; Breznik, 2009). Här har därför Richard Floridas tes om ”den kreativa klassen” utgjort en ständig källa till inspiration för politiker och stadsplanerare världen över. Strategier inspirerade av kulturens ”magiska förändringskraft” (Breznik, 2009) riskerar dock också bidra till långsiktigt skadliga effekter både för kulturen och i förlängningen för det demokratiska samhället.

Ett fält med musiker, tjänstepersoner och kulturstudier

Mitt intresse för uppsatsens tema började redan under mastersprogrammet första kurs där demokrati, stadsplanering och kultur vävdes samman till en fråga om tillgång till replokaler för stadens lokala musiker. Frågan låg mig nära utifrån egna erfarenheter av att vara en del av Göteborgs lokala musikscen, där jag fått ta del av flera berättelser om replokaler som rivs för att ge plats åt bostadshus eller kontor. Med hjälp av kulturstudier började jag därför lägga det pussel som kom att leda mig till temat stadsplanering och kultur. När det väl var dags för utbildningens praktikperiod sökte jag mig till en av Göteborgs stadsdelsförvaltningar. Utifrån en uttalad vilja att undersöka Göteborgs Stads eget arbete med att skapa dessa starkt efterfrågade lokaler fick jag där bli en del av ett stadsutvecklingsprojekt som tog sin an frågan om kulturens lokaltillgång i staden. Vid praktikperiodens slut fick jag arbeta vidare i projektet som anställd i stadsdelsförvaltningen. Under hösten fick jag alltså inblick i den strukturella planeringen för stadens kulturlokaler. Ju längre jag arbetade desto fler frågetecken uppstod gällande svårigheter, motsättningar och relationer i förvaltningen. Framförallt väcktes en insikt om hur svårt det verkar vara att tänka att staden kan vara någonting annat än vad den är idag – vilket var just det som mina kollegor i den politiskt-administrativa organisationen försökte göra.

Där, i konfliktzonen mellan gamla och nya föreställningar om vem staden byggs för, ville jag stanna kvar.

I vinjetten kallar tjänstepersonen frågan för ett dilemma. Jag väljer ett mer konfliktfyllt perspektiv, där ord som makt och bortträngning spelar en självklar roll på grund av uppsatsens hemvist inom fältet kulturstudier. Med hjälp av kritisk kulturteori som grund för min analys öppnas möjligheten att beskriva maktrelationer som sätter ramar för vilka röster som får ta plats i bygget av staden och vilka röster som exkluderas (Couldry, 2011; Marcuse, 2009). Konflikten om kulturlokaler knyter på så sätt an till den klassiska urbanteoretiska frågan om rätten till staden. "Staden som rättighet" som begrepp myntades år 1968 av urbanteoretikern Henri Lefebvre och belyser den demokratiska aspekten av att alla medborgare ska ha inflytande i processer som formar det urbana rummet (Marcuse, 2009). Den demokratiska aspekten återfinns även i stadsplaneringens lagbestämmelser, Plan- och Bygglagen (PBL), som i dess första paragraf beskriver hur lagen syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja jämlika och goda sociala levnadsförhållanden för människorna i dagens samhälle (PBL 2010:900, 1 kap §1). På så sätt aktualiseras stadsplaneringens demokratiska funktion där valet av stadsutvecklingsstrategier kan spegla graden av inkludering och exkludering av Göteborgs Stads medborgare.

Mot bakgrund av vad som beskrivits blir det därför viktigt att studera själva organiseringen av det kommunala stadsplaneringsarbetet. Några centrala saker som planeringsforskning pekar på är att fler och fler stadsomvandlingsprojekt sker i samverkan med olika aktörer (se tex Ek & Tesfahuney, 2016; Franzén, Herrting & Thörn, 2016). Bredvid politiker sitter idag fastighetsägare och andra representanter från näringslivet som tillsammans med kommunala tjänstepersoner ska omsätta stadens visioner till verklighet. Planeringsarbetet organiseras mer och mer genom sektoröverskridande samverkansmodeller, vilket aktualiserar frågor om målkonflikter och hierarkier i planeringsprocesser (Svensson 2017, Parker 2018). Därför tillåter jag mig att stå i punkten där kritiska kulturstudier möter teorier om förvaltningsarbete.

Mitt intresse av att undersöka lokalfrågan ur en tjänstemannaposition har fört mig till den etnografiska forskningsmetoden, där mina betraktelser av människors vardagliga arbete ligger till grund för uppsatsens ambition av att säga någonting generellt om staden vi lever i. I likhet med kulturteorin rör sig etnografen i spänningsfältet mellan det högst personliga å ena sidan och den stora samhällseliga förståelsen å den andra (Van Maanen, 2011). Den öppnar alltså upp för mer vardagliga betraktelser utan att tappa det större perspektivet. För mig har metoden inneburit ett slags nyfikenhet nystande av kulturens plats i staden, där intervjuer varvas med deltagande observationer, empiriinhämtning med analys och teori med metod. Etnografins som reflexiv disciplin kräver också att jag som forskare ser min egen roll i kunskapsproduktionen som formas på fältet. Här blir det etnografiska skrivandet och alla mina val som görs genom texten viktiga för att lägga uppsatsens vetenskapliga grund.

Avslutningsvis vill jag återgå till tjänstepersonen i introduktionens inledning. Hon som belyser hur Göteborgs Stad försöker hitta sätt att hantera konflikten om lokaler och mark men hur svårt det är att veta om dessa planer och verktyg faktiskt får konkreta effekter. Precis som hon inte kan redogöra för det faktiska utfallet av sitt arbete, varken kan eller ska den här uppsatsen ha en sådan ambition. Då den skrivs under en försommar där två av studiens viktiga dokument fortfarande är under arbete ska den snarare läsas som en ögonblicksbild. Istället för att erbjuda en lösning på konflikten är min ambition att bidra till diskussionen om hur kulturens

plats i staden tar sig uttryck. På så sätt möjliggör uppsatsen för en läsning både av mina informanter men också andra som på något sätt är intresserade av kultur, stadsplanering eller både och.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av det som beskrivits i inledningen syftar denna uppsats till att undersöka hur Göteborgs Stad inom sin förvaltning hanterar frågan om behovet av lokaler för kulturverksamheter i Göteborg idag.

För att göra detta har jag valt att fokusera på tre frågeställningar, vilka också fungerar som disposition till studiens empiriska analys:

1. *Vilken roll spelar kultur i stadsutvecklingsstrategier i Göteborg idag?*
2. *Utifrån en tjänstemannaposition, vilka svårigheter och möjligheter skapas i arbetet för att möjliggöra för kulturlokaler i ett växande Göteborg?*
3. *Hur kan de konkreta vägar som tjänstepersoner i Göteborgs Stad skapar för att möjliggöra för kulturlokaler i dagens Göteborg förstås, i förhållande till stadens stadsutvecklingsstrategier?*

Ordval

För att möjliggöra uppsatsens läsning behövs en kortfattad beskrivning av några av mina återkommande ordval. Ordet *kulturlokaler* ska förstås som ett samlingsbegrepp över de lokaler som kulturutövare – professionella som amatörer – behöver för att skapa kultur. Ordet *kultur*, i sin tur, syftar på en bred definition av konstarterna. Därför är också kulturlokaler ett brett begrepp, innefattande lokaler både för direkt utåtriktad kultur, till exempel gallerier, teater- och musikscener, men också för produktion av kultur i form av replokaler, ateljéer etcetera. Det syftar till att beskriva lokaler där kultur skapas, oavsett mottagare. Ordet *lokalfrågan* ska läsas som ett samlingsbegrepp över själva konflikten om mark och attraktivitet i Göteborg idag och syftar till att spegla både tjänstepersonernas och kulturaktörernas ingång.

1.2 Studiens disposition

Uppsatsens bakgrundskapitel består av två avsnitt som underlättar läsningen av studiens analys. Första avsnittet, *Göteborg organiserad*, ska läsas som en hjälpande hand genom ett komplext nät av styrande dokument, förvaltningar och bolag som spelar roll för hur staden byggs. Efterföljande avsnitt, *Tidigare forskning*, behandlar studier om kultur, gentrifiering och stadsplanering i Göteborg vilket hjälper läsaren att förstå var min uppsats placeras i ett väl diskuterat fält.

I kapitlets teoriavsnitt presenteras de teoretiska begrepp och tankegångar som jag använder mig av för att analysera min empiri. Kapitlet består av fyra nivåer som alla, på ett eller annat sätt, håller kritisk kulturteori i ena handen och David Harveys *entreprenörsurbanism* i den

andra. För att komma åt mitt intresse för just tjänstemannayrket har jag också tagit hjälp av teorier som behandlar arbete inom förvaltning. Det inslaget ska ses som en förlängning av den kritiska urbanteorin, eftersom den behandlar frågor om att arbeta i entreprenörstadens nätverksbaserade organisationsstruktur.

Innan den empiriska analysen tar vid redogörs för de etnografiska metod- och materialval jag använt mig av för att svara på uppsatsens syfte och frågeställningar. Här bakas de etiska övervägandena in i texten och stor vikt läggs vid det etnografiska skrivandet.

Kapitel 5, *I Floridas fotspår*, tar avstamp i planer, styrdokument, observationer och intervjuer för att svara på uppsatsens första frågeställning. Genom kapitlets tre empiriska avsnitt bildas en fond över hur Göteborgs Stad strategiskt planerar för kultur och lokaler, som är viktig att ha med sig in i resten av uppsatsens empiriska analys.

Kapitel 6, *En hinderbana av administration och hierarkier*, gör nedslag i förvaltningen och speglar min ambition av att undersöka tjänstepersoners vardagliga praktik. Här är det därför främst mina intervjuer och observationer som utgör empirin för att svara på uppsatsens andra frågeställning. Kapitlets två avsnitt leder läsaren igenom de processer som formar svårigheter och möjligheter med att praktiskt arbeta för kulturens tillgång till lokaler.

Kapitel 7, *Två vägar till kulturlokaler*, är uppsatsens sista empiriska kapitel. Utifrån de två tidigare kapitlen knyter jag här ihop den empiriska säcken genom att svara på min tredje och sista frågeställning. Jag redogör för två sätt som mina informanter beskriver är möjliga vägar för att tillgängliggöra lokaler för stadens kulturutövare och avslutar med att sätta dessa två konkreta vägar i relation till varandra.

I det avslutande kapitlet samlar jag mina slutsatser och för en sammanfattande diskussion grundad i uppsatsens syfte.

2. Bakgrund

Kapitlet Bakgrund består av två avsnitt som underlättar läsningen av studiens analys. Första avsnittet, *Göteborg organiserad*, ska läsas som en hjälpande hand genom ett komplext nät av styrande dokument, förvaltningar och bolag som spelar roll för hur staden byggs. Här ges en kortfattad beskrivning om stadens största stadsutvecklingsprojekt i modern tid i Vision Älvstaden, följt av en redogörelse för två för lokalfrågan viktiga arbeten som Göteborgs Stad i skrivande stund arbetar med; *Göteborg Stads Plan för kulturplanering* och *Principer för långsiktig hållbar hyressättning*. Eftersom jag inte intervjuat någon ur de politiska nämnderna kommer det här avsnittet att fokusera på hur det administrativa arbetet är organiserat. Jag håller mig alltså medvetet utanför den politiska nivån och stannar på den förvaltande. Avslutande del belyser hur kulturutövare själva organiserar sig i kampen om lokalfrågan. Efterföljande avsnitt, *Tidigare forskning*, behandlar tidigare studier om kultur, gentrifiering och stadsplanering i Göteborg.

2.1 Göteborg organiserat

En snabbkurs i stadsplanering

Många är de dokument och förvaltningar som ska vägleda i bygget av staden. Vad som får byggas i ett område och hur det ska se ut regleras främst i kommunens så kallade *detaljplaner*. Detaljplanen är det enda juridiskt bindande dokument i planprocessen och utgör med den tyngden ett av de viktigaste underlagen i bygget av stad. Detaljplanen tas fram utav kommunens stadsbyggnadskontor som är den enda förvaltning med ensamt ansvar att faktiskt rita detaljplanerna. Arbetet sker dock tillsammans med stadens olika förvaltningar genom det så kallade planarbetet där ett *planprogram* utarbetas. Planprogrammet är en del i plan- och bygglovslagen (PBL) som inte är lagligt bindande utan fungerar som strategidokument för att diskutera större frågor om ett områdes mark- och vattenanvändning. Här bör det *kommunala planmonopolet* nämnas, vilket är den reglering som enligt PBL innebär att kommunerna har ensam befogenhet att anta planer och bestämma om planläggning om mark och vatten i en kommun ska komma till stånd eller inte (Boverkets hemsida, Om PBL, 19-04-28). Hur en stad byggs ska alltså regleras demokratiskt genom kommunfullmäktige. I PBL:s första paragraf tydliggörs det demokratiska samhällsansvar som följer med kommunernas planmonopol:

I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med *hänsyn till den enskilda människans frihet*, främja en samhällsutveckling med *jämlika och goda sociala levnadsförhållanden* och en *god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer*. (PBL, 2010:900, kap 1, §1, min kurs).

Medan stadsbyggnadskontorets roll ligger i att rita detaljplanerna har kommunens fastighetskontor en annan position och uppgift. Det är denna förvaltning som är Göteborgs

Stads formella markägare med uppdraget att ”förvärva, utveckla, tillhandahålla samt sälja och upplåta mark för det ändamål som bestäms av kommunfullmäktige” (goteborg.se, Fastighetskontorets verksamheter, 19-05-02). Utöver att tillgodose behoven av bland annat bostäder och kommunal service innefattar uppdraget också en rationell och långsiktig förvaltning och utveckling av stadens fastighetsinnehav. Det är på fastighetskontoret som beslutsunderlag om stadens *markanvisningar* arbetas fram. Markanvisning är den rätt för en intressent att under en viss tid och under givna villkor få förhandla med kommunen om bebyggelse på kommunalt ägd mark (boverket.se, planering, 19-04-28). Villkoren handlar om vem som ska få exploatera – bygga – och på vilket sätt detta ska få gå till. Riktlinjer för markanvisning regleras i plan- och bygglagen. Ett exempel på hur markanvisningar kan användas som ett kulturellt verktyg är enprocentregeln, framtagen av fastighetskontoret och kulturförvaltningen. Den innebär att minst en procent av budgeten vid ny-, om- och tillbyggnationer av fastigheter, infrastruktur och offentliga miljöer ska investeras i så kallad ”byggnadsanknuten konstnärlig gestaltning” (kro.se, konstpolitik, 19-04-15).

Vid sidan av fackförvaltningarna stadsbyggnadskontoret och fastighetsförvaltningen finns Göteborgs stadsdelsförvaltningar. De är tio till antalet och representerar medborgarna i respektive områden. Till skillnad från stadsbyggnadskontoret eller fastighetskontoret investerar inte stadsdelarna pengar i planer, mark eller fastigheter. Istället är deras uppgift att, utifrån stadsdelsnämndernas politiskt givna uppdrag, ta fram underlag till de planerande förvaltningarna. Detta görs främst i stadsdelens *lokala utvecklingsprogram* (LUP) där medborgarnas olika behov presenteras. I processen att bygga en stad behöver nämligen kommuner ställa sig frågor som relaterar till PBL:s första paragraf om jämlika och goda levnadsförhållanden: ”När Göteborg växer i snabb takt och förtätas kan det uppstå målkonflikter och konkurrens om marken – var ska barnen och de unga få plats?” (www.goteborg.se, Kommunens Planarbete) För att svara upp för barnens plats och andra sociala värden arbetar tjänstepersoner i både fack- och stadsdelsförvaltningarna med olika planeringsverktyg: barnkonsekvensanalyser (BKA), sociala konsekvensanalyser (SKA) samt det nya, men ännu ej antagna, verktyget kulturkonsekvensanalys (KKA). Genom dessa verktyg finner vi kommunens ambition att påvisa medborgarnas olika behov till stadens ytor, vars syfte är att skapa detaljplaner som svarar upp mot kravet om demokratiskt jämlika och goda levnadsförhållanden.

Visionen om Älvstaden

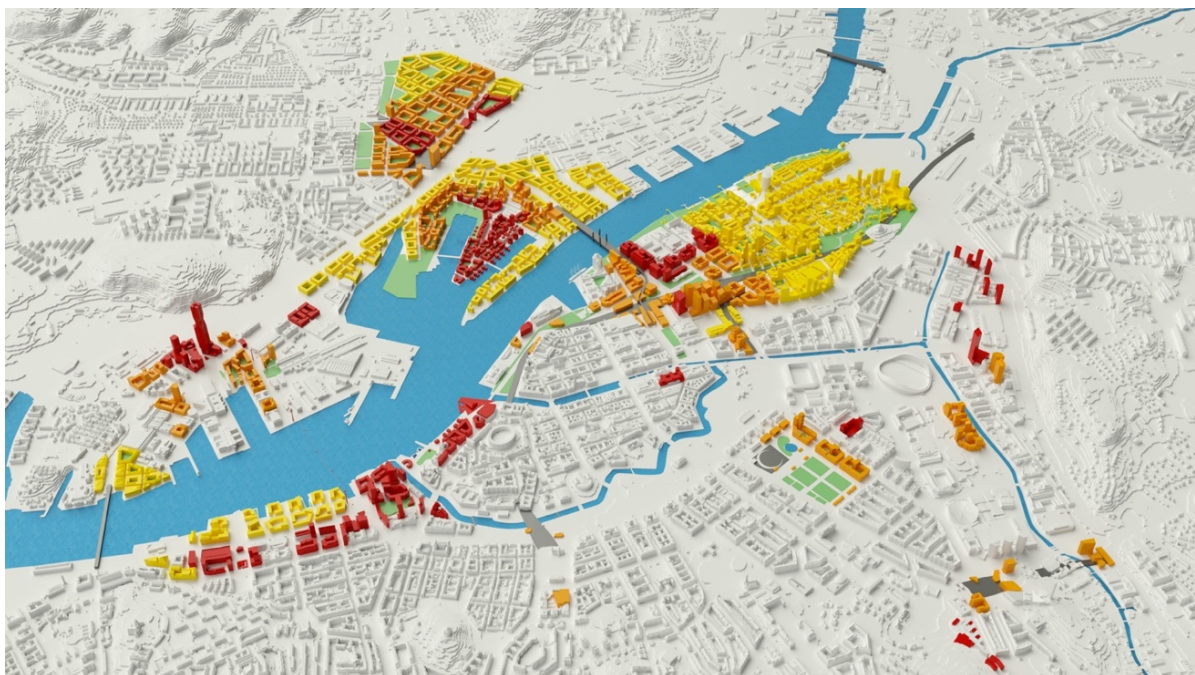
Idag genomgår Sverige sin största bostadspolitiska satsning på 20 år (Riksantikvariatnämnden: 5). I Göteborg manifesteras detta främst genom Vision Älvstaden: projektet som ska leda till 25 000 nya lägenheter och 45 000 nya arbetsplatser längst båda sidor av Göta älv. På Älvstadens hemsida beskrivs projektet som ett av Nordens största stadsutvecklingsprojekt och Göteborg sägs växa till dubbelt sin storlek (alvstaden.goteborg.se, 19-06-12). Ledorden är att ”stärka kärnan, möta vattnet och hela staden” (Vision Älvstaden, 2012). Dessutom är det bråda dagar. Visionens tio olika delområden planeras alla stå färdigbyggda år 2035¹, varav vissa ska stå

¹ Med undantag från Gullbergsvass som räknas stå klart 2050, enligt Älvstadens informationsfilm ”Älvstaden, version 2”.

färdiga lagom till Göteborgs 400-årsjubileum år 2021. För karta över projektets helhet och dess utbyggnadsordningen, se figur 1.

För att förverkliga visionen har Göteborg valt att delvis organisera stadsutvecklingsarbetet genom det kommunala bolaget Älvstranden Utveckling AB (ÄUAB). Med en politisk tillsatt styrelse har bolaget 90 anställda och kärnverksamheten beskrivs som hållbar stadsutveckling där stor vikt läggs vid samarbete med stadens förvaltningar och näringsliv (alvstranden.com, 19-05-17). På Älvstranden Utvecklings hemsida går att läsa att en ”modern stadsutveckling behöver en aktör som driver utvecklingen med förståelse för både politik och marknad och som klarar att omvandla politiska visioner och ambitioner till affärsmöjligheter för marknaden.” (alvstranden.com, Stadsutveckling, 19-05-17) Bolaget organiserar stadsutvecklingen genom vad de kallar för ”Älvstrandsmodellen” – ett konsortium där de byggbolag som vunnit den aktuella markanvisningen arbetar ihop med övriga parter och stadens förvaltningar i så kallat offentligt-privat partnerskap.

Kartan över Vision Älvstaden vittnar om att stadsutvecklingsprojektet till mångt och mycket handlar om att omvandla Göteborgs gamla hamnområden. Älvstranden Utveckling växte fram som en följd av 1970-talets ekonomiska kris där en ökad internationell konkurrens tvingade varvsindustrier runt om i världen att lägga ner. Den centrala industrimarken blev en plats för behovet av bostäder och kontor i ett framtida Göteborg och Älvstranden bildades för att arbeta med den omfattande stadsförnyelsen (alvstranden.com, Om oss, 19-06-07). De gamla varvsområdena innebär dock utmaningar för planeringsprocesserna eftersom dess giftiga industrimark kräver dyra och omfattande saneringsåtgärder. Ett exempel på detta finner vi i Ringön, ett hamn- och industriområde längs med norra Älvstranden, öster om Göta Älvbrons fäste. Området är inte representerat i utbyggnadsfärgerna på kartan (se figur 1) utan är en plats där Göteborgs Stad planerar på ett annorlunda sätt jämfört andra områden. Detta behandlas i uppsatsens första analyskapitel.

Figur 1: Bild på utbyggnadsordningen i Vision Älvstaden. Rött klart 2021, orange 2028 och gul 2035 eller senare. Källa: Göteborgs Stad. Hämtad: 2019-05-17

Plan För Göteborgs Stads kulturplanering

I bygget av den nya Älvstaden ska också kulturen få plats. När staden ska växa till det dubbla finns det anledning att se över sina planeringsinstrument. Detta gäller också för kulturförvaltningen. Inspirerade av social- och barnkonsekvensanalyserna har Göteborgs Stads kulturförvaltning utvecklat ett eget verktyg med en liknande förkortning. En kulturkonsekvensanalys, KKA. Bakgrunden är en insikt om att kulturella intressen måste tydliggöras och redogöras i tidigt planeringsskede för att inte stryka på foten. Tidigare har det kulturella intresset främst handlat om att ta hänsyn till kulturmiljö i stadsplaneringsprocesser men nu föreslås ett breddad kulturvärdesbegrepp. Förutom kulturmiljö ska följande kulturvärden med: kulturella mötesplatser, estetik, identitet och kreativa verksamheter. Det är det sista värdet om kreativa verksamheter som blir aktuellt i denna uppsats. I det fokuserar kulturförvaltningen hur staden kan tillgodose de materiella förutsättningarna för kreativt skapande där behövande resurser, för allt ifrån nystartade kreativa näringar till självorganiserande verksamheter och enskilda konstnärer, stavas lokaler.

Det breddade kulturvärdebegrepp formuleras i *Plan För Göteborgs Stads kulturplanering 2019-2023*, ett dokument som kulturnämnden planerar fatta beslut om under 2019. Det är kulturförvaltningen som arbetat fram planen vars syfte är att ”beskriva på vilket sätt och konkret hur olika kulturella resurser och kulturvärden ska omhändertas i stadens utveckling.” (Göteborgs Stads kulturnämnd, 2018) Planen ska vara vägledande för hur kulturnämnden ska involveras i stadsutvecklingsprocesser och tydliggöra hur en samverkan med planerande nämnder och styrelser konkret ska bedrivas. Med andra ord är detta ett dokument som ämnar ge kulturförvaltningen mer inflytande i hur staden ska planeras.

Plan för Göteborg Stads kulturplanering – som en del av de tjänstemän jag träffat haft svårt att uttala följsamt och utan att skratta – grundar sig på *Göteborgs Stads kulturprogram* som antogs av kommunfullmäktige 2013. I detta program är just kulturplanering ett av tre- ben som stadens kulturarbete vilar på.² Att det antogs av kommunfullmäktige är viktigt eftersom det då blev ett förvaltningsövergripande beslut vilket i sin tur legitimerar ett förvaltningsövergripande arbete med kulturplaneringen i Göteborg. Detta slås även fast i det mest styrande dokument tjänstepersonerna har: *Göteborg Stad budget* för 2019. Där står det uttryckligen att stadens förvaltningar och bolag har att förhålla sig till kulturprogrammet och att kulturplanering ska vara en integrerad del i stadsutvecklingen. (Göteborg Stad budget, 2019:47)

Higab och den nya hyresmodellen

År 1966 bildades det kommunala fastighetsbolaget Higab. Göteborg var då, liksom nu, i full fart med stora byggprojekt. Eftersom äldre fastigheter revs i snabb takt för att ge plats åt motorleder och nya moderna byggnader uppstod ett stort behov av verksamhetslokaler. Mot den bakgrunden bildades därför Higab, med uppgiften att “...förvärva fastigheter eller uppföra byggnader, där hantverkare och industriidkare kan beredas för sina rörelser lämpliga lokaler...” (higab.se, Om Higab, 19-06-09) Genom denna mening återfinns bolagets namn, vars akronym baseras på namnet ”Hantverk och Industrihus i Göteborg AB”. Bolagets första projektet var att

² De övriga två områdena är konstpolitik & kulturpolitik (Göteborgs Stads, 2013)

bygga Hantverkshuset Stampen år 1969. Husets byggdes för att ge plats åt de verksamhetslokaler som tvingades att flytta när köpcentrumet Nordstan i centrala Göteborg uppfördes. Idag handlar Higabs uppdrag, precis som förr, om att tillgodose stadens olika verksamheter med fastigheter men också om en mer strategisk roll i stadens utveckling:

Higab AB ska i huvudsak tillgodose stadens egna behov av specialfastigheter samt strategiska fastigheter av betydelse för stadens utveckling där behovet inte alltid kan tillgodoses på den ordinarie fastighetsmarknaden. Bolaget ska även tillhandahålla lokaler till föreningslivet och kulturverksamheten (sic) som också är av stor betydelse för stadens utveckling. (Ägardirektiv, Higab AB)

Vidare ska Higab också ”aktivt medverka i utvecklingen av Göteborgs Stad genom att vara ett av stadens strategiska verktyg inom fastighetsområdet.” (ibid) Ett särskilt ansvar ligger dessutom på att vårda och utveckla kulturhistoriskt värdefulla byggnader i staden.

Uppdraget som är av speciellt intresse för den här uppsatsen – om att tillhandahålla lokaler till kulturverksamheter – har under senare åren ställts under lupp av stadens olika instanser. I januari 2017 beslöt nämligen Göteborgs Stads kommunfullmäktige om ett tillägg till Higabs stadgar som innebar att bolaget ska tillämpa en *särskild modell* för hyressättning för föreningar och kulturverksamheter. Modellen är i skrivande stund inte klar. Startskottet till denna förvaltningsföljetång sker i februari 2016, då Higab själva arbetade fram vad de kallade för *princip för hållbar hyressättning*. I denna föreslogs bolaget ta ut marknadshyra för alla sina lokaler, även de som hyrs av kulturverksamheter. I underlaget går att läsa hur Higab identifierat en svårighet i att ”kulturverksamheters betalningsförmåga skiljde sig kraftigt från övriga kunder.”³ De hyrande kulturutövarna kunde ofta inte betala de hyror som marknaden egentligen möjliggjorde, vilket innebar att bolaget blev tvungna att göra avsteg och med det uppstod vad man menar är en orättvis hyressättning (Stadsledningskontoret 2018). Även om Higabs uppdrag handlar om att tillhandahålla lokaler till föreningslivet och kulturverksamheter, som enligt stadgarna är av stor betydelse för stadens utveckling, menade man att bolaget inte var rätt part att göra bedömningar om bidrag till föreningar i form av subventioner till lokalkostnader. Att arbeta med föreningsbidrag har både andra nämnder bättre kunskap om och uppdrag att göra, exempelvis stadens kulturförvaltning och idrott- och föreningsförvaltning.

Principen om marknadshyror rörde upp en våg av känslor hos stadens kulturutövare. Vissa fick se sina hyror mer än dubblas och i media talades det om ”hyreschock” (Göteborgs Posten, 18-06-08). Higabs hyresprinciper fick inte heller genomslag i kommunfullmäktige. I en radiointervju i P1 försöker den dåvarande kulturnämndens ordförande och kommunalråd för kultur, Maria Voyvodova (s), skapa lugn i en upprörd situation: ”Vi behöver skapa ett rättvist system för hyressättning, det råder ingen tvekan om det, men vi behöver också hitta en lösning som inte slänger ut konstnärer på grund av hög hyra.” (P1, Kulturnytt, 16-11-08)

³ I en rapport från Konstnärsnämnden (2016) visar statistik från 2014 att medelinkomsten för en konstnär låg på 18 200 kronor före skatt, jämfört med medianlönen för hela Sverige på 24 000 kronor. Siffran för bildkonstnärerna var 13 000 kronor. Under åren mellan 2004 och 2014 har den svenska genomsnittsbefolkningens lön ökat med 18 %, medan den för kulturarbetaren *minskade* med åtta procent. Kulturarbetarna i dagens Sverige blir alltså allt mer fattigare, och inkomstklyftorna mellan dem och andra yrken ökar. Rapporten drar slutsatsen att det har blivit svårare att vara verksam som konstnär i Sverige och man beskriver hur erkänt kvalificerade konstnärer ger upp just av ekonomiska skäl. (Konstnärsnämnden 2016:7)

Det visade sig alltså att frågan om en rättvis hyressättning för Higabs lokaler var en komplex sådan. Stadens övergripande organ, Stadsledningskontoret, fick därför det delikata uppdraget att ihop med Higab och berörda nämnder ta fram en *egen* princip för förenings- och kulturverksamheter som hyr av Higab. Det är denna som i uppsatsen kommer att benämnas som hyresmodellen. Kortfattat föreslår man i denna modell en generell hyra på 550 kr/kvm/år, vilket är 225 kr/kvm/år lägre jämfört med dagens snitthyra på 775 kr/kvm/år i urvalet. Förslaget är att den nya principen ska vara vägledande för stadens andra fastighetsbolag samt att fastighetsägaren själv ska bestämma över vilka lokaler som ska ingå i modellen. Kommunfullmäktige beslöt att Higab fryser alla sina hyreshöjningar tills dess att en ny princip är klubbad. Medan Göteborgs kulturföreningar och konstnärer står och stampar, ivriga efter ett ljus i hyrestunneln, jobbar alltså stadens tjänstepersoner fortfarande med modellens remissturer mellan förvaltningarna. Våren 2019 är det skarpt läge och inför den beräknade sista remissrundan har stadsledningskontoret satt en så kort remissvarstid som är rimligt för att alla berörda förvaltningar ska kunna svara. Det här, menar man, har redan tagit för lång tid (samtal med en informant).

Organiserat motstånd

I Göteborg har diskussionerna kring Higabs hyreshöjningar lett till ett organiserat motstånd från kulturutövare själva. Ett exempel är Facebook-gruppen Hyrande konstnärer i Göteborg. I deras inlägg kan man se hur representanter har varit aktiva i diskussioner som har lett fram till arbetet med den nya hyresmodellen. Under ett panelsamtal mellan hyrande kulturarbetare, Higab, kulturförvaltningen, kulturnämnden och stadsledningskontoret beskriver en representant hur gruppen har yttrat sig i lokala tidningar, skickat brev till staden och gjort upprop i sociala medier. ”Med detta vill vi visa hur stort och brett kulturlivet är, varför uppropet behövs och vad vi behöver hjälp med.” (Facebookgrupp, Hyrande konstnärer i Göteborg)

Ett liknande men också bredare grepp om kulturens plats i ett växande Göteborg tar nätverket Kultur åt Alla. De vill lyfta fram värden som inte enbart handlar om konkreta rättigheter och billiga lokaler utan strävar efter ett faktiskt demokratiskt inflytande i den politik som sätter ramarna för staden. På deras Facebookgrupp beskriver nätverket att de ”anser att stadens kulturliv bör vara oberoende av planer för besöksnäring och evenemang.” (Facebook, Kultur Åt Alla) och efterfrågar dialoger, panelsamtal och mer öppenhet gällande stadens planeringsprocesser. Senaste halvåret har gruppen engagerat sig i musikscenen och föreningen Truckstop Alaskas överlevnad. I maj 2019 arrangerades ett möte på just ”Trucken” där olika aktörer från det fria kulturlivet deltog för att dela med sig av sin bild till Göteborgs allmänhet, tjänstepersoner och politiker.

2.2 Tidigare forskning

Konflikten om kulturutövers plats i staden har behandlats av många forskare, såväl internationellt som i Sverige. Väl medveten om fältets enorma spännvidd och uppsatsens begränsade omfång har jag i denna forskningsöversikt valt att främst fokusera på studier om stadsomvandling, kultur och gentrifiering i Göteborg. Jag uppehåller mig först vid tre platser – Haga, Kvillebäcken och Långgatorna – där det finns mycket forskning som berör respektive omvandlingsprocess. Därefter presenteras forskning om Göteborg Stads partnerskap i stadsplanering samt hur det är att arbeta i den politisk-administrativa organisationen. Avslutningsvis redogörs för mindre studier som fokuserat på kulturlokaler i stadsrummet.

Om Haga: gentrifiering och en kulturhistorisk bevarandekamp

Vi börjar i Hagas gamla arbetarkvarter på 60-talet. Området utgör ett viktigt startskott på forskning om stadsplanering och gentrifiering. I boken *Stad i Rörelse* gör Håkan Thörn en omfattande analys av kommunens saneringspolitik – att riva istället för att renovera. Saneringspolitiken var en del av 1960-talets statliga moderniseringsprojekt, där arbetarklassens standard skulle höjas. Men i Haga samlades motståndsrörelser mot rivningshoten. Arbetarklassen fick nya grannar i av studenter och konstnärer som började flytta in i de rivningshotade och därmed billiga byggnaderna. De nya hyresgästerna var en politiskt engagerad grupp som tillsammans med områdets sedan länge existerande arbetarrörelse organiserade sig för att kämpa mot rivningarna (Thörn, 2010). Göteborgs Stad lyssnade på kraven och behöll delar av byggnaderna som istället för att rivas rustades upp. Kullerstenarna på gatan förblev liggande. Bevarandekampen ledde till att kommunen lyfte områdets kulturhistoriska värden, vilket i sin tur bidrog till att förändra bilden av Haga som ett slumområde till ett karismatiskt bostadsområde. Många av de nyinflyttade familjerna visade inte intresse över att delta i den fortsatta kampen om att bevara vad som var kvar av Haga (ibid:304). Med ökade bostadspriser trängdes rörelsen som först kämpat för sitt område sakta men säkert bort. I efterföljande diskussioner om kampen om Haga har dess utgång summerats med metaforen ”operationen lyckades men patienten dog” (ibid), vilket sätter fingret på det svåra med att bevara social gemenskap även om själva byggnaderna får stå kvar.

En som har skrivit om samma område men utifrån ett annat perspektiv är kulturvårdaren Ingrid Martins Holmberg. I hennes avhandling *På Stadens Yta. Om historiseringen av Haga* (2006) visar hon hur Haga omvärderades från en ”ful” till en ”fin” stadsdel (Martins Holberg, 2006:307) och hur det var en kulturvårdande diskurs som räddade Haga från att jämnas med marken genom kommunens saneringspolitik. Omvandlingen av Haga bidrog till kulturmiljövårdsinsatsen: ”Det var alltså i ställningskriget mellan en grundmurad rivningsintention och en allt mer bestämd bevarandevilja, som själva bebyggelsens kulturhistoriska värde och bevarandevärde kom till existens.” (ibid: 310)

Forskningen om Hagakvarteren är intressant för mig eftersom det hjälper mig att, med Thörns ord, få syn på ”ambivalensen om bevarandekampens tvetydiga roll i förhållandet till gentrifieringen [...]” (Thörn, 2010:311). I mitt fall handlar det om bevarandet av kulturverksamheter vilket jag återkommer till i studiens empiriska analys.

Om Kvillebäcken: att förflytta ”den urbana fronten” med samverkan

Ett motsatt exempel på kommunens saneringspolitik finner vi i forskningen om Kvillebäcken. I omvandlingen av Gustaf Dalénsområdet på Hisingen syntes nämligen ingen bevarandediskurs till när industriområdets många plåtskjul revs till förmån för bygget av exklusiva bostadsrätter. Historien om hur små verksamheter, föreningar och olika kulturyttringar tvingades till flytt eller nedläggning tar sin början i Gabriella Olshammars avhandling *Det permanentade provisoriet* (2002). Där fokuserar hon på hur stadens kommunala ointresse för både platsen och verksamheterna som uppehöll sig där bildade en oföränderlig låsning, ett mellanrum i tid och plats. Genom att verksamheterna tilldelades korttidskontrakt och tillfälliga bygglov tvingades också deras tillfällighet fram. En permanent osäkerhet inför framtiden skapades.

Det skulle dock inte dröja länge innan kommunens intresse för platsen väcktes till liv och det permanentade provisoriet byttes ut mot tydliga direktiv om platsens nya karaktär. Urbansociologerna Catharina Thörn och Helena Holgerssons etnografiska forskningsprojekt om ”nya Kvillebäcken” bidrar här till viktig kunskap om hur stadens planeringspolitik möjliggjorde för en – i efterhand hårt kritiserad – omvandlingsprocess, där demokratiska värden åsidosattes till förmån för ökade fastighetsvärden. I boken *Gentrifiering* (2014) beskrivs hur informella beslutsvägar och samarbeten mellan den dåvarande socialdemokratiska ledningen, Älvstranden Utveckling och byggföretagen NCC och Wallenstam möjliggjorde för en tvivelaktig planprocess med en hög grad av exploatering. Genom att utnyttja områdets permanentade provisorium (jmf Olshammar, 2002) samt att måla upp en bild av ett otryggt område bara ett stenkast från centrum men på ”fel” sida av älven, kunde partnerskapet utnyttja det *räntegap*⁴ som uppstod. I omvandlingen fanns en inofficiell skiss där all befintlig bebyggelse rivits och som, trots att den inte var antagen av byggnadsnämnden, utgjorde det dokument som byggkonsortiet arbetade utifrån (Thörn & Holgersson, 2014:177). I stadsdelens handlingar till planprogrammet fanns skrivningar om att delar av det närvarande verksamheterna bör finnas kvar, skrivningar som inte fanns med i den slutgiltiga detaljplanen (ibid). Av de drygt 50 verksamheter som fanns i området innan rivningarna började år 2010 var det sex år senare en verksamhet kvar. Forskningen visade hur Älvstranden Utvecklings inträde i planeringen innebar en förskjutning gällande vilka beslut som prioriteras i bygget av den nya staden, där marknadsprinciper fick en överordnad roll i förhållande till den kommunala planeringsprocessen.

Forskningens resultat återfinns även i Catharina Thörn och fotografen Katarina Despotovics bok *Den Urbana Fronten: en dokumentation av makten över staden* (2016). Med hjälp av fotografier och texter berättas en tillgänglig historia om hur små verksamheter, föreningar och olika kulturyttringar trängs längre ut i periferin när gränsen för vad som räknas som stad, och vem som ska få plats i den, hela tiden förflyttas. Sammantaget visar forskningen om Gustav Dahlensområdets omvandling på vilken roll de privata-offentliga partnerskapen kan spela i bygget av Älvstaden och att gentrifiering utgjorde en tydlig planeringsstrategi för att skapa ökade markvärden (Thörn & Holgersson, 2014; Despotovic & Thörn, 2016). I mitt fältarbete har ordet ”Kville” varit en återkommande referens bland Göteborgs Stads tjänstepersoner för

⁴ Räntegap är ett teoretiskt begrepp myntat av gentrifieringsforskaren Niel Smith och innebär skillnaden mellan den avkastning som den aktuella markanvändningen ger och avkastningen som potentiellt skulle kunna bli vid en mer optimal användning av fastigheten (Smith, 1987:462).

hur man *inte* bygger stad, varför det blir intressant att titta på hur min empiri förhåller sig till områdets omvandlingsförfarande.

Om Långgatorna: värden som bjuder gentrifieringen motstånd

Det råder oenighet i Göteborgs forskningskontext huruvida stadsomvandlingsprocesser bygger på gentrifieringsstrategier eller ej. En som är kritisk till denna beskrivning är etnografen Joakim Forsemalm som i sin forskning menar att nedgångna och slitna områden – tidigare Kvillebäcken och nuvarande Långgatorna i Göteborg – kan förstås som platser som ”bjuder gentrifieringen motstånd” (Forsemalm, 2010). I hans avhandling *Bodies, Bricks and Black Boxes. Power Practices in City Conversion* (2007) tar han hjälp av aktör-nätverksteorin (ANT) för att undersöka hur maktrelationer skapas som en sammandrabbning mellan både icke-människor och människor, mellan gatornas ting och människorna som beträder den. Till exempel visar avhandlingen hur närvaron av porrbutiker på Andra Långgatan fyller den för områdets karaktär viktiga funktionen av hyresdämpare. Den låga hyresnivån tillät nämligen de karaktäristiska ”småskaliga fåmansföretagen” och gav utrymme för ”det lite udda, alternativa och oberoende” (Forsemalm, 2010:80). Förslaget från kommunen om att göra om den asfalterade gatan till gågata med kullersten var ett hot mot porrbutikernas kunder eftersom de inte längre skulle kunna ta sig med bil till platsen. På så sätt utgjorde kullerstenarna ett hot för hela gatans karaktär eftersom den sortens hyresdämpande verksamhet skulle försvinna. Asfaltens värde togs till vara i kommunens arbete och i plandokumentet beskrevs att området skulle förvandlas ”utifrån sina egna förutsättningar” (ibid). Det är så, enligt Forsemalm, som Långgatorna utgör exempel på en stadsomvandlingsprocess som motverkar gentrifiering av området.

Forsemalms avhandling är intressant för min uppsats eftersom liknande ordval om ”egna förutsättningar” är något som stadsplanerare kan använda sig av när de försöker bevara kulturlokaler i staden. Det öppnar upp för diskussioner om att gentrifiering inte nödvändigtvis är en snabb och brutal process, som i exemplet om Kvillebäcken. Det ska dock nämnas att delar av Järntorget och Långgatorna ingår i ett av Älvstadens delområden och står därför inför stora kommande förändringar. Värdet av Långgatornas porrbutiker och asfalterade gator kommer att sättas i skarpt läge när småskaligheten ska samsas med Älvstrandsmodellens stora byggherrar.

Om organisation och förvaltning

Här behöver nämnas forskning kring organiseringen av Göteborgs offentligt-privata samverkansmodeller. Först ut är boken *Stad till Salu* (2016) där forskarna Mats Franzén, Nils Hertting & Catharina Thörn redogör för hur det offentligt-privata partnerskapet ”Innerstaden Göteborg” lyckades omvandla Göteborgs stadskärna till ett område med främst exklusiva butiker. Författarna visar en skiftning i hur 80-taltes föreställningar om intressekonflikter, där stadsbyggnadskontorets dokument innehöll kritiska frågor om vem staden planeras för, kom att ersättas med odlandet av ett ”gemensamt intresse” och en ensidig användning av stadskärnan knutna till ord som attraktivitet, trivsel och trygghet (2016:190). Problemet enligt forskarna är när man inte uttrycker för vem det blir tryggare, trivsammare eller mer attraktivt. Omvandlingsprojekt som är till för ”göteborgarnas bästa” bildar på så sätt en slags kollektiv karaktär som gör utvecklingen svår att problematisera eller kritisera. Samverkansmodeller bidrar därför till vad författarna menar är en politiseringsrädsla i städer.

Hur är det då att arbeta i en politisk-administrativa organisation vars planeringsstrategier bygger på samverkan mellan myndigheter, företag och bolag? Organisationsforskaren Sara Brorström har i flera publikationer och artiklar undersökt hur stadsutveckling hanteras av Göteborgs Stad tjänstepersoner med speciellt fokus på Vision Älvstaden. I hennes följeforskning över framtagandet av just visionen staden identifierar hon glapp, svårigheter och paradoxer i bygget av den nya Älvstaden. Till exempel visar hon på hur visionen gör en "resa" från politiker som fattar besluten, via medborgardialoger till tjänstemännen vars uppgift är att förvandla visionen till verklighet. När man skapar en vision om något år 2012 som ska stå färdigt drygt 20 år senare riskerar man att tappa förankringen i den medborgardialog som visionen säger sig bygga på. "Det påpekas att någon måste ha överblicken för att inte tappa visionen när staden går från ord till handling." (Brorström, 2017:23) Vidare beskriver Brorström paradoxen när visionära drömmar om framtiden ska samspela med fysiska aspekter av stadsutveckling: "...ju mer konkret arbetet blir desto längre från ett visionärt tillstånd befinner de som arbetar med stadens utveckling sig i visionen (sic). [...] Därför måste det finnas de som håller höjden, diskuterar och funderar: Är detta det vi vill?" (Ibid:26)

För tjänstepersonerna i min uppsats är både antalet visioner och det gemensamma samverkansarbetet något som de hela tiden behöver förhålla sig till. Min ambition är att förstå hur dessa vardagliga praktiker på organisationsnivå påverkar kulturens möjlighet att ta plats i stadsrummet.

Om kulturverksamhetens försvinnande i stadsrummet

Avsnittets enda icke-göteborgska inslag är Per Möllers artikel "Kulturens inflytande och utflytande: Aspektpolitik i staden" (2009). Utifrån studier av Malmö ser Möller hur kulturpolitiken sammanfaller med en övergripande politik för ekonomisk tillväxt. Kulturella resurser och händelser ses idag som viktiga ur perspektivet att skapa ett attraktivt stadsvarumärke. Genom att definiera kulturen utifrån dess värde av upplevelse och attraktionskraft till "staden-som-varumärke"⁵ är detta synsätt en ideologisk figur som "annekterar och modellerar" (ibid:1) själva kulturbegreppet. Detta menar Möller riskerar urvattna den kulturella delaktigheten på en samhällelig nivå, eftersom exploateringen av det kulturella mervärdet utgör ett potentiellt hot mot sig själv. Hotet ligger i att den kreativitet som man vill ta vara på riskerar byggas bort: "När konstnärerna försvinner så försvinner också det värde som de producerade till platsen. I samma stund som det kulturella mervärdet realiserats upplöses det alltså." (ibid:451)

Andra bidrag till förståelsen för kulturverksamheter i stadsrummen är två studentuppsatser som är allt för färska och nära för att lämnas utanför. I kandidatuppsatsen "I väntan på ett narrativ som gryr" (2019) undersöker Johanna Hanell och Johanna Sundvall kulturverksamhetens plats inför omvandlingen av Norra Masthugget i Göteborg. I studien framkommer att det i stadens visionsdokument om området läggs tonvikt vid att verksamheterna i området ska vara publika. Genom textanalys av dokumenten och intervjuer med kulturarbetare verksamma i området kunde studenterna se hur det pågår en diskursiv bortträngning av de icke-publika kulturverksamheterna i området, vilket i sin tur utgör ett hot

⁵ Staden-som-varumärke är en del av den entreprenörsurbanistiska teorin som redogörs för i kapitel 4.1

även för de publika verksamheterna eftersom dessa två typer av verksamheter ”existerar i symbios med varandra och utgör en synergi för hela kulturlivet i området” (ibid:48). På samma tema återfinns ytterligare en studentuppsats från Göteborg, ”Sårbar Kultur” (2018), där Anna Kjellerstedt visar hur det fria kulturlivets plats i stadsrummet hindrar ett genererande av mervärde eftersom det tar upp plats där det kan finnas mer kommersiella verksamheter.

Eftersom Göteborg växer så snabbt finns det även fog för att uppdatera forskningsfältet med nya insikter om hur och för vem staden byggs samt den viktigaste frågan om varför. Min studie tillför för kunskapsbyggandet främst ett etnografiskt inslag i stadens mer svårtillgängliga rum, där samtalen och handlingarna bör ses som en del i forandet av tillgången till kulturlokaler.

3. Kritisk kulturteori om staden

”Cultural studies treats culture as a structure or formation that goes beyond,
but embraces, individual subjectivities.”

- The practice of cultural studies, Johnsson m.fl 2004:48

Som en inledning till detta teorikapitel vill jag nämna några ord om fältet kritisk kulturteori. Brittiska professorn Nick Couldry beskriver i *Inside Culture* (2011) kulturstudier som en kritisk disciplin som representerar ett slags utrymme, ett ”space of equality” (ibid:2). I det utrymmet är synen på kultur en bred process i vilken varje person har lika rätt att bli lyssnad på. Människor är alla en del av olika maktstrukturer och kulturstudiernas uppgift är att synliggöra och ifrågasätta dessa. Andra forskare som skriver om kulturstudiefältet är Richard Johnson och hans kollegor. I *The Practice of Cultural Studies* (2004) skriver de hur kulturstudier är en tolkande, kritisk, politisk och praktisk disciplin. Den är tolkande därför att det centrala är förståelsen för forskarens och andra människors specifika situationer. Att tolka en situation är dock inte nog. Kulturstudier behöver också anlägga en kritisk blick för att förstå *varför* världen uppfattas och upplevs på ett visst sätt samt *vilka effekter* detta får. Forskning ses därför som en politisk aktion i bemärkelsen att det är en slags intervention i det som studeras och i den kunskap som skapas. Det är det som gör kulturstudier till en praktisk disciplin som fokuserar på ”social betterment or emancipation and seeking to overcome the splits between the subjects and objects of research and between science and politics.” (ibid:51) Johnson m.fl (ibid) refererar till den marxistiska filosofen Antonio Gramscis ord: ’each one of us changes himself...to the extent that he changes and modifies the complex relations of which he is the hub’.” (ibid)

Den amerikanska urbanteoretikern Peter Marcuse (2009:185) menar att kritisk forskning inte bara nödvändigtvis handlar om att framföra *negativ* kritik, utan syftar också till att synliggöra det positiva och möjligheterna till förändring i det som studeras. Den kritiska urbanteorin handlar om att ställa den för urbanforskare klassiska frågan om vem staden byggs för. Den har sin grund i parollen ”Rätten till Staden” som populariserades år 1968 av Henri Lefebvre och beskrevs av honom som rätten till information, medborgares rätt att göra sina röster hörda på en plats samt rätten att använda och vistas i innerstaden (Marcuse, 2009). Utan att fördjupa mig i begreppets teoretiska hantering tar jag med mig Marcuses ord om att kritisk urbanteori kan synliggöra och problematisera vems rätt, vilken rätt och till vilken stad som frågan handlar om. På så sätt kan kulturstudier av staden bidra till diskussioner om medborgerlig inkludering och exkludering, vilket i bästa fall kan leda till en bättre levnadsstandard för alla (ibid:195).

Nedan följer tre teoriavsnitt. Hela kapitlet ska läsas som en trätt där jag först bygger en bred teoretisk grund på samhällslig nivå för sedan smalna av via konkreta planeringsstrategier baserad på idéer om kultur. Slutligen landar kapitlet i mer specifika teorier om den politisk-administrativa organisationens praktiska nivå. På så sätt speglar teoriavsnittet mitt intresse för

hur stora samhällsfrågor om ekonomi och kultur hänger ihop med vardaglig tjänstemannapraktik.

3.2 Städers entreprenörsanda i en globaliserad tävling

Likt andra havsnära städer kan Göteborg beskrivas som en post-industriell hamnstad där större delen av varvsindustrin tvingats lägga ner till följd av strukturomvandlingens efterspel. Och likt många andra post-industriella städer har Göteborg också behövt leta efter nya sätt att producera varor och tjänster för att inte den ekonomiska utvecklingen ska stanna upp. Urbanforskare har ägnat åtskilliga artiklar och böcker åt omvandlingen från lokala till globala förhållanden, från varu- till tjänsteproduktion, från en offentlig försörjning till ökad privatisering. Analysen av omvandlingens effekter har ofta skett med hjälp av geografen David Harveys begrepp *entreprenörsurbanism*. Flitigt citerad och näst intill kanoniserad utgör hans relativt korta men inflytelserika artikel *From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism* (1989) en teoretisk röd tråd även i min uppsats.

I artikeln visar Harvey hur städer genomgått en förändring i sättet de organiseras. Från en förvaltande roll till en entreprenöriell sådan:

In recent years, urban governance has become increasingly preoccupied with the exploration of new ways in which to foster and encourage local development and employment growth. Such an entrepreneurial stance contrasts with the managerial practices of earlier decades which primarily focused on the local provision of services, facilities and benefits to urban populations. (Harvey, 1989:1)

Framväxten av entreprenörsurbanismen beskrivs som ett resultat av 70-talets ekonomiska kris, avindustrialisering, statlig åtstramningspolitik, ett ökande stöd för marknaden samt att nationella mål skiftades från full sysselsättning till att främja ekonomisk tillväxt. Denna förändring ska också ses i ljuset av en försvagas nationalstat, med minskad makt att kontrollera multinationella pengaflöden. I detta tidevarv görs investeringar genom mer och mer genomförhandling mellan det internationella kapitalet (*international finance capital*, ibid:5) och lokala aktörer som gör allt de kan för att locka utländska investerare till sin stad. För att lyckas med detta blir styrning genom privat-offentliga partnerskap ett av huvudkaraktärsdragen i entreprenörsstaden. Lokala institutioners roll blir i mångt och mycket att underlätta för de strategier som ligger i den kapitalistiska utvecklingens intresse. I Göteborg har detta tydliggjorts i Franzén, Hertting & Thörns (2016) studie om hur omvandlingen av Göteborgs innerstad kunde möjliggöras genom ett ökad inflytande av de privata-offentliga partnerskapen.

Riskfylld tävling

Harvey riktar speciellt fokus på hur omvandlingen från förvaltandet av välfärdsfrågor till tillväxtskapande strategier bidrar till en "interurban" tävling där vinsterna stavas resurser, jobb och kapital. Han menar att tävlingen kan fungera som en "extern exekutiv makt" (ibid:10) som placerar enskilda städer mer i linje med den kapitalistiska logikens utveckling. En slags strömlinjeformning av städer som producerar varsitt World Trade Center, varsitt Disneyworld

etcetera. Harvey framhåller att den typen av investeringar ofta är spekulativa och tvingar städer till risktagande strategier, eftersom spelreglerna är sådana att kapital när som helst kan flyttas från en stad till en annan där förutsättningarna är bättre för ökad avkastning. I denna miljö, styrd av kapitalets rörlighet och flexibilitet, är det omöjligt för staden att förutse exakt vilka av alla projekt som kommer att lyckas och vilka som inte kommer att lyckas. Risken är alltså inbyggd i tävlingens struktur.

När vi mer eller mindre styrs av behovet av snabba, om inte direkta avkastningar, finns det enligt Harvey endast en stabil faktor som städers strategier kan förhålla sig till. Tiden. Därför blir kortsiktiga investeringar allt mer framträdande i entreprenorsstaden. Projekt som syftar till att öka turism – såsom stadsfestivaler eller olympiska spel och andra snabba och konsumtionsdrivna satsningar (Harvey, 1989:13) – blir mirakelprojekt som ska öka stadskassan. Marknadsföringen av staden blir då en av dess viktigaste projekt. Kulturgeograferna Richard Ek och Mekonnen Tesfahuney sammanfattar i boken *Den Postpolitiska Staden* (2016) detta med orden att en ”aggressiv marknadsföring” blir en ”prioritet för ett urbant styre som likt en entreprenör vågar satsa snarare än likt en förvaltare som inte vill ta några våghalsiga risker.” (Tefahuney & Ek, 2016:28)

Men de projekt som drivs av snabba investeringar är de som i sämre tider faller först (Harvey, 1989:13). Så vem är det som står för detta vågspel? Genom att organisera sig i privat-offentliga partnerskap ser Harvey hur många städers offentliga sektor blir den instans som åtar sig risken medan den privata sektorn drar nytta av fördelarna. Vikten av att skapa ett ”good business climate” (Harvey, 1989:11) legitimerar skattelättnader för företag, allt för att kapitalet ska stanna i staden. Detta goda företagsklimat bekostas av skattebetalare och leder därför till en urholkning av stadens offentliga resurser. Värst drabbas de resurssvaga (ibid:13). Eftersom kapitalet utvecklas mot att bli *mer* rörligt kommer troligen också lokala bidrag till företag öka samtidigt som bidrag till underprivilegierade minskar. Harvey varnar därför för att entreprenorsstaden skapar en ökad ojämn inkomstfördelning.

Alla ska med för platsens betydelse

Ett annat sätt att komma först i tävlingen är att satsa på platsskapande investeringar med syfte att stärka en plats ”image” (ibid:13). Det är nämligen svårt att vara unik om alla städer till slut ser likadana ut: ”How many successful convention centers, sports stadia, Disney-worlds, harbour placer and spectaculare shopping centers can there be?” undrar Harvey (1989:12) och menar att framgång ofta är något kortlivat. Därför blir platser till komparativa fördelar: ”The selling of the city as a location for activity depends heavily upon the creation of an attractive urban imagery”. (ibid) Orkestrerandet av den lokala platsens identitet blir viktig för att staden ska uppfattas som attraktiv, en innovativ, spännande, kreativ och säker plats att bo i och att besöka. Speciellt attraktiv och lyckad blir den om alla är med eftersom den då kan skapa en känsla av social solidaritet och medborgerlig stolthet:

If everyone, from punks and rap artist to the ”yuppies” and the haute bourgeoisie can participate in their production of social space, then all van at least feel some sense of belonging to that place. (ibid:14)

Detta aktualiserar ett slags holistiskt angreppssätt i bygget av stadens rum, där stadens medborgares enskilda berättelser och självbilder blir själva byggstenarna för det urbana varumärket (Tesfahuney & Ek, 2016:29). Enligt Harvey är det just entreprenörstadsens användning av människors egna berättelser i planeringsstrategier som ökar inflytandet av de offentligt-privata partnerskapen hos stadens medborgare (Harvey, 1989:14). Vem blir inte stolt när staden man bor i hamnar högt upp på listan över världens smartaste städer? Entreprenörsurbasimen kopplar enligt Harvey ihop den lokala identiteten med en slags social kontroll (ibid) där alla dansar efter den platsskapande pipan.

I den ständiga jakten på attraktivitet förändras spelplanen allt eftersom det dyker upp nya sätt att tänka kring vad som bidrar till säljandet av en plats. Stadsplanerare har därför inget annat val än att hela tiden hitta nya strategier för att inte hamna sist (Harvey 1989). Om detta skriver också kulturhistorikern Maja Breznik i sin essä *The Role of Culutre in the Strategies of Urban Regeneration* (2009). Hon beskriver hur en ökad globalisering successivt gör att den nationella ekonomiska makten flyttas till transnationella organ såsom EU, WTO, IMF. Denna utveckling lämnar städer relativt ensamma i att hantera motstridiga utmaningarna i att både skydda och uppmuntra den lokala ekonomin och samtidigt garantera social stabilitet och offentlig service som stadens medborgare är i behov av. Jakten på det ”mirakelfix” (Breznik, 2009) som förväntas både generera ekonomisk välfärd och absorbera sociala spänningar stavas kultur.

3.3 Kultur som planeringsstrategi

Kreativitet som nyckel

För att förstå vilken roll kultur spelar i dagens planeringsstrategier går vi tillbaka till 2002 då alla städer plötsligt riktade sina beslutsfattande huvuden åt ett och samma håll. Mitt i jakten på ovan nämnda mirakelfix stegade nämligen den amerikanska professorn Richard Florida in i planeringsrummen med sin bok *The rise of the creative class* (2002). Floridas numera välkända tes framhåller att städer som satsar på att blidka kreativa talanger automatiskt kommer att locka till sig innovatörer, företag och investerare och på så sätt driva den ekonomiska utvecklingen framåt. Teorin handlar om att skapa ett ”people climate” (Peck, 2009) där den ”kreativa klassen” vill slå sig ner med sin laptop och kunskap. Kulturella och kreativa människor, menar Florida, bär nämligen produktionen med sig i sina huvuden. Därför är de inte beroende av arbetsrelaterad organisering utan klarar sig bäst på egen hand. Fria och flexibla att slå upp sin mobila arbetsplats på vilket café som helst i staden. Den ”kreativa klassen” är enligt Florida således en egen maskin som skapar jobb, höjer kreativitetsnivån och slutligen även det allmänna välbefindandet hos resten av stadens invånare. Därför blir stadsplanerarens och politikerns roll att skapa klimatet i vilken ”den kreativa klassen” och dess industrier kan blomstra.

Kritiken mot Floridas teorier och på sättet han tar fram dem har varit omfattande. Jamie Pecks ”Struggling with the creative class” (2005) är ett långt upprådande av forskning som visar hur Floridas samhällsplanering bidrar till negativa konsekvenser i form av ökad segregation, ökade ekonomiska skillnader mellan människor och normalisering av

gentrifieringsprocesser. Framförallt handlar kritiken om att samhället lyckas bygga på ett upphöjande av en av vit, västerländsk medelklass (Peck, 2009).

Gentrifiering, symbolisk ekonomi och vikten av autenticitet

I bokkapitlet "Mångfalden som fick marknadsvärde" (2018) redogör urbanforskaren Catharina Thörn om bakgrunden ordet gentrifiering och kvinnan bakom uttrycket, sociologen Ruth Glass. Som grundare av Institutet för Urbana studier i London fokuserade Glass på sociala strukturer, ekonomi, migration, kapitalrörelser och klassmotsättningar (Thörn, 2018:72). I sina studier om 1960-talets London såg Glass staden som något motsägelsefull, full av mer eller mindre harmoniska sociala relationer och av konflikter som var integrerade i medborgarnas vardag. I kölvattnet av en ökad medelklass och förändrade konsumtionsmönster var en sådan konflikt kampen om utrymme i staden. "Och det är här", skriver Thörn, "Ruth Glass formulerar sin klassiska definition av gentrifiering, hennes mest lästa stycke":

Ett efter ett har många av Londons arbetarklasskvarter invaderats av övre och lägre medelklass. Ruffiga hus och längor – två rum uppe och två nere – har tagits över när hyreskontrakten löpt ut och gjorts om till dyra, eleganta bostäder. Större viktorianska hus som fått förfalla i äldre eller nyare tid, och som förr hyste hyresgäster eller på annat sätt nyttjades av flera boende, har renoverats på nytt. När denna "gentrifiering" väl har inletts i ett område dröjer det inte länge förrän alla ursprungliga arbetarinvånare har trängts ut och hela områdets sociala karaktär har förändrats. (Glass 1989, citerad i Thörn 2018)

Som Thörn påpekar syftar Glass språkbruk – invasion, tränga ut, förändras – till att visa hur gentrifiering "handlar om makt och resurser – vem som ges plats i staden och på vilka villkor." (ibid:67)

En av de teoretiker som tydligast skrivit om gentrifiering i relation till kultur är den amerikanska sociologen Sharon Zukin. I hennes *The Culture of Cities* (1995) förklarar hon hur kultur är en betydande faktor i produktionen av vad hon benämner som stadens *symboliska ekonomi*. Ekonomin är symbolisk eftersom den är uppbyggd dels av materiella aspekter i form av platser och varuproduktion, dels av immateriella faktorer där image, känsla och attraktionskraft blir viktiga för att stimulera ekonomisk tillväxt. Förr i tiden var den symboliska ekonomin en slags överflödsekonomi, där kultur kopplades ihop med välstånd. Men sedan 70-talets strukturomvandling har kulturen inte längre kopplats till överflöd utan är i sig det som ska driva ekonomin framåt. För oavsett vilken makt fastighetsägare, stadsplanerare, arkitekter och tjänstepersoner i offentliga myndigheter har, kan inte en enskild vision mobilisera den symboliska ekonomin. Kulturen bidrar här till komparativa fördelar (Zukin, 1995:268) eftersom den producerar differentiering vilket behövs i säljandet av en plats eller en stad. Här blir begreppet *autenticitet* viktigt för att förstå kulturens ekonomiska inverkan. I artikeln *Consuming Authenticity* (2008) visar hon hur en plats "känsla av autenticitet" bidrar till en möjlig gentrifiering av den. Att använda ord som autentisk för att beskriva platser är nämligen att se på dem med en utifrånblick, en slags distans. Vi är mindre benägna att kalla en plats autentisk när vi är sammankopplade med dess sociala liv och dess inneboende konflikter. Autenticitet ställs alltså i motsats till en subjektivt levd erfarenhet och "allows us to think of a neighborhood's value in apparently objective terms". (ibid:728) Dessa objektiva värden kan för

fastighetsutvecklare vara frågor om markens avkastning. För en privilegierad, kulturellt medveten medelklass kan frågorna istället handla om platsens grad av genuinitet: "Is it real?"(ibid) I bestämmandet av platsens "äkthet" blir närvaron av kulturaktörer viktig.

Zukins studie om gentrifieringen av främst Greenwich Village, Manhattan identifierade en tydlig process över hur kulturaktörer själva blir en del av att skapa autentiska platser (Zukin, 1982). Av ekonomiska skäl flyttade fattiga kulturarbetare in i dåligt underhållna kvarter där hyrorna var låga men friheten till att utveckla sitt eget kulturella kapital var stor. När konstnärerna väl hade satt sin prägel på området höjdes dess status för den mobila medelklassen. Platsen blev autentisk, verklig, och därmed inleddes gentrifieringsprocessen. Medelklassens önskan efter autentiska platser i kombination med fastighetsägares vinstintresse bidrar enligt Zukin (1982, 2008) till stadsutvecklingsprojekt som tränger undan de mindre ekonomiskt privilegierade samhällsgrupperna från områden som ursprungligen utgjorde en plats med billiga bostäder och lokaler.

I boken *Stad till Salu* av Mats Franzén, Nils Hertting & Catharina Thörn (2016) blir det tydligt hur begreppet autenticitet används av fastighetsägare för att bidra till omvandlingen av ett område. I detta fall av Magasinkvarteren i Göteborg. Kvarterets huvudgata, Magasinsgatan, var den första i raden av platser där planeringsstrategier baserades på en mix av "det kreativa och det lite slitna". (Franzén, Hertting & Thörn 2016:136) När både mode och trender får plats samtidigt som ursprung och tradition förmedlas upplevelsen av en unik, autentisk stadsmiljö. I Magasinkvarteren gjordes detta genom att aktivt behålla gamla byggnader i området. Fastighetsägare rustade upp befintliga hus eftersom man förstod att dessa utgjorde en viktig pusselbit i att bygga områdets attraktivitet (ibid:135). Att fastighetsägare går in och omvandlar områden är exempel på hur entreprenörsurbanismens syfte att "omorganisera stadsrummet till en fungerande tillväxtmotor" (ibid:139) öppnar upp för att nya experter på stadsutveckling träder in i planeringsrummen.

Andra sådana aktörer i stadsutvecklingsprojekt är också konstnärerna själva. Kulturgeografen Chiara Valli visar i sin avhandling *Pushing borders Cultural workers in the restructuring of post-industrial cities* (2017) hur de kan ses som aktiva och medvetna agenter i gentrifieringsprocesser. Dagens kulturarbetare bygger sin artistiska identitet på samma slags varumärkesbyggande där alternativa platser blir viktiga byggstenar för den egna autenticiteten: "The neighborhood is not simply a backdrop, it is the canvas and integral part of the construction of artistic identity." (Valli, forthcoming)

Teorier om motstånd

Huruvida konstnärer själva är en del av gentrifieringsprocesser kräver sin problematisering. Urbanforskarna Johannes Novy och Claire Colomb visar i artikeln *Struggling for the Right to the Creative city in Berlin and Hamburg: New Urban Social Movements, New "Spaces of Hope"?* (2013) hur kulturarbetare och konstnärer organiserar sig för att försvara vissa platser i staden. Exempel på detta är hur omvandlingsplanerna av området Gängeviertel i Hamburgs innerstad motades i dörren av självorganiserade aktörer på den lokala kulturscenen. I deras manifest *Not in Our Name*, riktat till Hamburgs politiska makt, motsätter de sig stadens kreativa-klasspolitik och kräver sin "right to the city – together with all the residents of Hamburg who refuse to be a location factor." (NiOn, 2010, citerad i Novy & Colomb,

2013:1817) Den här sortens protester menar Novy & Colomb kan leda till en ”återpolitisering” av stadsutvecklings- och planeringsprocesser. De kan ändra maktbalansen mellan den politisk-administrativa organisationen, kapitalet och civilsamhället till förmån för den sistnämnda. Författarna menar att detta är i enlighet med David Harveys analys av entreprenörsurbanismens motsägelser vilka beskrivs i artikeln *The Art of Rent* (Harvey, 2001). Här argumenterar han hur städer behöver uppmuntra ett slags differentiering av kultur för att utmärka sig i intra-urbana tävlingen, vilket i sig rymmer en tillåtelse för det alternativa och till en viss del okontrollerbara lokala kulturlivet:

It can even support (though cautiously and often nervously) all manner of ‘transgressive’ cultural practices precisely because this is one way in which to be original, creative and authentic as well as unique. (Harvey, 2001:108)

Enligt Harvey är detta en slags motsägelse som öppnar upp för ett ”space of hope” (ibid:109) i vilken proteströrelser kan ta form. Där ”a segment of the community concerned with cultural matters” (ibid:108) kan svara upp mot en ökad kapitalisering och kommersialisering av kulturella former och uttryck.

Kulturella strategier med skadliga konsekvenser

I Brezniks essä (2009) beskrivs hur användandet av kultur och kreativitet i stadsomvandlingsprocesser riskerar att bidra till långsiktiga negativa effekter för hur arbete organiseras i städer. Inom ramen för Floridas teorier om den ”kreativa klassen” normaliseras nämligen arbetstagarens frikoppling från arbetsmarknadsmässiga stödåtgärder. Den oberoende arbetstagaren upphöjs och dennes rättigheter urholkas. För att förstå vilka konsekvenser det här kan få är det viktigt att belysa hur Floridas kreativa klass inte bara innehåller konstnärer och kulturarbetare utan representerar en bredare arbetskraft som återfinns inom reklam, design, arkitektur – till och med inom ekonomi och juridik. Yrken som enligt Breznik inte har något med konst och kultur att göra men som Florida lyckades samla till en ny ”klass” utifrån att de representerade ett nytt flexibelt sätt att producera (Breznik 2009:49). Det är denna grupp som ligger i täten för arbetsmarknadens förändring mot ökad flexibilitet, lågavlönade arbetsavtal, utökning av arbetstimmar, tillfälliga och deltidsanställningar. Strategier för att skapa ett klimat där en kreativ arbetare ska frodas underlättar alltså för en avreglering av arbetsmarknaden i våra postindustriella entreprenörstäder. Människor som arbetar med kulturproduktion av olika slag, samt den bredare entreprenöriella massan, hamnar då i en beroendeställning till kommersiella företag. Detta medför långsiktiga negativa konsekvenser för samhället i stort, eftersom kulturellt och intellektuellt arbete, som också innefattar kritiskt tänkande, riskerar att offras till förmån för ekonomisk tillväxt.

En annan långsiktig fara är hur kultur i planeringsstrategier kan leda till en avpolitisering av samhället. Konflikter om klass, fattigdom, och arbetslöshet omvandlas till kulturella problem. Ett exempel är när alternativa kulturhus eller kulturscener målas fram som problematiska. Graffitiväggar trivialiseras som klotter eller ”fulkultur” istället för konstnärliga uttryck för politiska konflikter, exempelvis den om ungas rätt till staden.

Breznik varnar genom ovanstående exempel för risken att gå vilse i en stad där kulturen, likt ett trollspö, ska lösa alla motstridiga problem: "The misleading presumption of contemporary urban renewal is that the economic development of cultural industries will automatically ease economic and social tensions because these industries are cultural by nature." (ibid:55) Breznik tar oss här tillbaka till den gamla europeiska idén om kulturen som botemedel för människans alla problem. Men kritiska studier, likt de som redogjorts för i detta kapitel, opponerar sig kraftigt emot den sortens förväntningar. "Critical social studies [...] pointing out that every monument to art can also be a monument to barbarism." (ibid)

Floridas återkomst

Trots kritiken mot Floridas teorier refererar fortfarande många städer till kreativitet och kultur som vägen till ekonomisk framgång. Snarare än genom direkt hänvisning, vilket var vanligt i början av 2000-talet sker det idag mer implicit. Urbanforskarna Helena Holgersson och Erik Florin Persson har i en essä undersökt Göteborgs Stads marknadsföringsfilm från 2015 och drar slutsatsen att Floridas ordval kan skönjas mellan raderna. En engelsk röst berättar hur staden investerar i ett "open and creative corporate climate" medan sekvenser från backstageområdet på stans lokala musikklubb Pustervik skymtar förbi. Filmen inleds och avslutas genom att en konstnär målar av stadens siluett med hamnen i förgrunden. Kritiken ligger i att samtidigt som Göteborg har satsat på att marknadsföra sig som en post-industriell kunskapsstad med ett "kreativt företagsklimat" har också den ekonomiska och etniska segregationen ökat (Holgersson & Florin Persson, 2018).

Slutligen kan nämnas att även Florida har gjort en slags bakläxa. I boken *The New Urban Crisis* (2017) tar han sig an de ojämlika förhållanden som sköljts upp på land efter den våg av kreativa klass-strategier han själv uppmuntrade ett decennium tidigare. Där beskrivs konsekvenser av en strikt kunskapsbaserad ekonomi, där faktorer som segregation, ojämlika löner och ökade huspriser trycker undan både medel- och arbetarklassen från att ta del av stadens ekonomiska möjligheter. Den moderna urbanismen beskrivs som paradoxal och motsägelsefull: "...the very same force [urban clustering] that drives the growth of our cities and economy broadly also generates the divides that separate us and the contradictions that hold us back" (Florida 2017, citerad i Beauregard, 2017). Trots att boken vittnar om en medvetenhet likt den hans kritiker fört fram, håller Florida fast vid sin teori om att den "kreativa klassen" driver stadens ekonomiska utveckling. Skillnaden år 2017 är att han ger förslag på hur den kreativa ekonomin ska vara mer inkluderande och hållbar (Beauregard, 2017).

3.3 Att arbeta i entreprenörstaden

Tidigt i arbetet med uppsatsen blev det tydligt att arbetet med att möjliggöra för kulturlokaler i Göteborg kunde kopplas till frågor rörande den politisk-administrativa organisation som mina informanter arbetar i. Sättet på hur en stad organiserar sig är en viktig del för hur entreprenörsurbanismens logiker kan få fäste. Här blir dels teorier om nätverksarbete viktiga, dels teorier om vad de privata-offentliga partnerskapen kan få för effekt på en administrativ nivå.

Styrning i komplexa nätverksorganisationer

Petra Svensson forskar om hur arbete organiseras i tvärsektoriell förvaltning. I avhandlingen *Cross-Sector Strategists. Dedicated Bureaucrats in Local Government Administration* (2017) fokuserar hon på tjänstepersoner som arbetar med förvaltningsöverskridande värdefrågor. Exempel på värdefrågor är hållbarhet, trygghet/säkerhet, mänskliga rättigheter och folkhälsa. Tjänstepersonerna har ofta titlarna ”strateg” eller ”utvecklare” och arbetsuppgiften är att bevaka, lyfta och organisera dessa olika strategiska politikområden. Svensson (2017) benämner dessa tjänstepersoner som *tvärsektorstrateger* utifrån att de arbetar strategiskt och tvärsektoriellt. Tvärsektorstrategernas positioner är formella men de saknar samtidigt formell makt. Som en strategi för att öka värdefrågornas genomslagskraft öppnar de upp för idén att omformulera de politikområden de arbetar med, sina metoder, sina argument och sin identitet beroende på vad situationen kräver. I omförhandlingsprocessen uppstår värdekonflikter mellan förvaltningarna, vilket tvärsektorstrategerna måste hantera. Svensson menar att värdekonflikterna kan ses ur två perspektiv. Antingen som 1) ett formellt sätt för demokratiska värden att smygas in i den ordinarie verksamheten eller som 2) ett för demokratin långsiktigt skadligt beteende, där icke-valda tjänstepersoner tar över ansvaret för politiska frågor och omvandlar viktiga politiska värdekonflikter till administrativa problem. Det politiska innehållet i värdefrågorna döljs i och med att tjänstepersonerna omformulerar det strategiska politikområdet och sin egen roll för att gå genomslag i organisationen.

En feministisk kritik

För att lägga studiens sista teoretiska byggsten vänder jag mig till den amerikanska planeringsforskaren Brenda Parker och hennes feministiska kritik av en planeringspolitik som grundar sig på neoliberala värderingar. Under fältarbetet insåg jag nämligen att jag behövde behandla det faktum att i princip alla jag mötte i förvaltningen var kvinnor. I Parkers *Masculinities and Markets* (2018) påtalar hon hur planeringsstrategier som bygger på neoliberala värderingar bidrar till att förstärka en ”culture of exclusive masculinity”. (Parker, 2018:171) Traditionellt manliga värden som tävling, autonomi, risk, individualism och ekonomiska prioriteringar skapar en struktur som värderar vad och vem som värdesätts i en stad. Genom att upphöja vikten av privatiseringar och offentlig-privata partnerskap – ett av entreprenörsstadens viktigaste karaktärsdrag enligt David Harvey (1989) – har manligt dominerade sektorer tillskansat sig mer inflytande eftersom deras intressen har kunnat utövas ”in the name of urban growth” (ibid). Nätverksorganisationer skapar ett klimat där byggherrar (*developers*, ibid) både tillskansar sig enorma vinster och har informell tillgång till stadens politiker och tjänstepersoner. På så sätt har de betydande inflytande över stadens urbanpolitik och kan sätta ramar för inkludering av vissa värden och exkludering av andra. Parker gör här läsaren uppmärksam på hur organisationsforskning har påvisat hur kvinnor i förvaltning styr och prioriterar annorlunda än män, delvis på grund av samhällets socialiseringsnormer. Exempelvis tenderar kvinnor att vara mer öppna (*liberal*) i välfärdsfrågor och ägnar sig mer åt frågor om kvinnors hälsa.

Parker gör därför gällande att den slags politik som bygger på neoliberala värderingar skapar en maskulin tyst maktutövning:

[...] elite white masculinist power is both more silent and salient. It produces a limited field and agenda of politics that help subvert alternatives, potential challenges and marginalizes voices. It contributes to what Isoke (2013) labels heteropatriarchy in urban governance, and adduces normative behavior and rationalities (Parker, 2018:171)

Genom att vara tyst och mer framträdande begränsas utrymme för att utmana och förändra strukturer. På så sätt gynnar organisationen en patriarkal ordning inom förvaltningarna. Makten ligger i att bestämma vilka regler kvinnor måste följa, vem som tar kvinnors strävanden på allvar och i vilken utsträckning de faktiskt har möjlighet att transformera den organisation de ingår i. (Parker 2018) I min analys fokuserar jag dock inte på frågor om etnicitet, även om studier om stadsplanering och etnicitet skulle tillföra ny behövlig kunskap på ämnet. Jag hoppas att någon annan tar den bollen.

4. Etnografi som metod, material och etik

When we listen to people, do they give us their story or do we steal them?
- ur *The Art of Listening*, Les Back, 2007:97

Metodologiskt har jag i uppsatsen inspirerats av den engelska sociologen Les Backs tankar om forskningen *i sig* som en moralisk handling (Les Back 2007:98). Citatet ovan belyser hans syn på den kvalitativa forskningen som en lyssnandets akt vilket för med sig etiska överväganden längst med den metodologiska vägen. Ett aktivt lyssnande är nämligen enligt Back att både lyssna förutsättningslöst men också att göra en kritisk analys av det vi hör. Snarare än att enbart uppfylla Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet) bör därför de etiska frågorna i forskningen ses som en ständigt pågående process. Det är på dessa grunder jag valt att väva in de etiska dilemman och överväganden jag stött på genom uppsatsens gång som en integrerad del av metodkapitlet.

Uppsatsen tar avstamp i etnografisk forskning bestående av kvalitativa intervjuer med tjänstepersoner inom Göteborgs Stad och deltagande observation på några av tjänstepersonernas arbetsplatser. Vid sidan av detta utgör studiens material och metod även analys av stadens visioner, översiktsplaner och styrdokument samt de kommunala bolagens hemsidor. Etnografen Tony J Wattson poängterar just hur det etnografiska forskningsfältet öppnar upp för en blandning av forskningsmetoder som är relevanta för fältet: "In doing this, it rigorously grounds and contextualizes the activities which the researcher observes and the accounts which they receive from organizational members." (Wattson, 2011:200) Nedan för jag metodologiska resonemang gällande mina olika tillvägagångssätt och avslutningsvis diskuteras det som håller ihop hela analysen nämligen det etnografiska skrivandet.

Observationerna

Sociologen Howard S Becker skriver i sin bok *Tricks Of the Trade* att "seeing is forgetting the name of the thing we are looking at." (1998:84) Han menar, likt andra etnografiska forskare, att deltagande observationer kan hjälpa oss komma förbi våra vanliga, konventionella tankar om det objekt vi studerar. Ett stort hinder för en verklig beskrivning och analys av ett socialt fenomen är nämligen att vi tror att vi redan har de flesta av svaren. Därför behöver vi bli medvetna om våra egna tankar och kategoriseringar kring vårt material. Att ha detaljerade beskrivningar av en situation, ofiltrerade av våra egna idéer och teorier, ökar möjligheten att vi skapar nya idéer och kategorier för just den situationen (ibid).

Redan i första kontakten med mina informanter tydliggjorde jag min vilja om att uppsatsen delvis skulle bygga på material från deltagande observationer. Detta var viktigt för mig eftersom jag så tidigt i materialinsamlingen ville visa för informanterna vilken typ av uppsats jag ämnade att skriva. Med vetskapen om att det är svårt att öppna upp dörrar för någon som

man i vissa fall aldrig har träffat, gjorde jag det till en vana att under intervjutillfällena föra ett samtal angående möjligheten att närvara vid möten som kunde vara relevanta för uppsatsens tema. Det var oftast svårt för informanterna att i stunden komma på vilka dessa möten skulle kunna vara. Därför följde jag upp intervjuerna med e-post angående möjlighet till deltagande observation. Jag fick till slut delta på två olika möten och har observerat en samrådsrunda.

I enlighet med det etnografiska förfarandet har jag under mina deltagande observationer fört noggranna anteckningar och så snart som möjligt efteråt skrivit ner en tätare redogörelse för situationens händelseförlopp. De mer vardagliga samtalen som skett mellan möten, från och till kontor, har också antecknats i min fältdagbok. Dessa samtal har dock inte citerats i uppsatsen, utan snarare varit till hjälp för att navigera bland olika begrepp och tankar som dykt upp under fältarbetets gång och på så sätt fört mig framåt i min analys.

Något som hjälpt mig i min tid på fältet är att skilja mellan operationell och presentationell data (Van Manen, 1979:540). Den operationella datan beskriver den icke-formella, spontana aktivitet som etnografen observerar på fältet, medan den presentationella datan är det uppförande som informanter strävar efter att upprätthålla framför andra, exempelvis en forskare eller en kollega. Därmed är den presentationella empirin ofta normativ och ideologisk. Den ägnar sig åt en tillverkad bild av hur man bör bete sig, snarare än vad som sker på rutin i den praktiska vardagen hos de som arbetar i en organisation. Att skilja på dessa är viktigt för att inte låta den presentationella dränka den operationella (Van Maanen, 1979). I det fall jag vill förstå vilken plats som lokalfrågan får i stadsplanering i operationella termer behöver jag därför observera några av de situationer där detta diskuteras. Det som tjänstepersoner suckar eller ler åt under ett möte är sådan kunskap som jag troligtvis inte hade fått om jag enbart ägnat mig åt intervjuer. I mitt fall har antalet intervjuer dock varit fler än antalet deltagande observationer, vilket ur Van Maanens perspektiv har bidragit till att empirin blivit mer normativ jämfört med vad den hade varit om mer tid och tillfällen hade ägnats åt observationer.

Intervjuerna – urval och genomförande

Under våren har sju intervjuer genomförts. Sex informanter har arbetat som tjänstepersoner på Göteborgs Stad och en på det kommunala bolaget Higab. Av förvaltningarna är stadsledningskontoret, kulturförvaltningen, stadsbyggnadskontoret och en av stadens stadsdelsförvaltningar representerade. En intervju genomfördes i grupp om två, de resterande enskilt. Intervjutillfällena har varit mellan 40 till 80 minuter långa och spelades in för att underlätta efterföljande transkribering. Samtliga utfördes på informanternas respektive arbetsplats, vilket var viktigt för studien eftersom det gav en inblick i informantens vardagliga praktik.

Eftersom jag själv har arbetat i Göteborgs Stad med lokaler och stadsutveckling visste jag från början vilka personer som skulle kunna utgöra viktiga empiriska ingångar. Jag kontaktade därför dem först för att sedan ta deras hjälp angående vilka andra tjänstepersoner jag borde prata med. Detta kallas för *snöbollsmetoden* där nya personer rekommenderas in i studien tills dess att forskaren anser urvalet vara tillräckligt stort (Trost, 2010:141). Fördelen med denna metod är att det kan vara lättare att övertyga de nya personerna att ingå i studien när de blivit rekommenderade av en bekant. Även om detta är svårt att bevisa underlättade troligen min tidigare erfarenhet av fältet för att få tillgång till uppsatsens etnografiska material, speciellt

observationerna. Däremot hjälpte inte metoden mig att få samtliga intervjuer jag först hoppades på. I min uppsats syns detta genom att den inte innehåller några kvalitativa intervjuer med personer från Älvstranden Utveckling AB eller från Fastighetskontoret. Till en början gjorde denna frånvaron mig orolig över att inte kunna göra uppsatsämnet rättvisa, men det släppte när jag fick läst Beckers följande hjälpsamma ord: ”No one can spend forever doing their study, so short cuts have to be taken and these invariably lead to violations of 'the way research is suppose to be done.'” (S Becker, 1998:75)

Under fältarbetets gång blev det tydligt hur aspekten av kön representerades i förvaltningen. Det var svårt att undgå det faktum att i princip alla tjänstepersoner som jag talade med var kvinnor. Övervägande fler kvinnor arbetade dels med kultur i staden, dels med sociala frågor i planeringen av den. Aspekten av kön utvecklades under fältets gång till att spela roll för mitt val av teori och analys. För till exempel avsnitt 3.3 och 6.2.

Hur intervjuerna strukturerades berodde delvis på informanternas specifika roller på de olika förvaltningarna. Vissa återkommande teman fanns dock med i de flesta av intervjuerna. Intervjuerna kan alltså förstås som tematiskt öppna intervjuer (Aspers, 2007:143), genom att de var semistrukturerade med en relativt öppen frågeguide som möjliggjorde för mina informanter att tala fritt om studiens huvudfrågor. För intervjuguide, se bilaga 2.

Gällande principen om informerat samtycke har jag i mitt kvalitativa och etnografiskt inspirerade tillvägagångssätt inte vetat och därför heller inte kunnat informera om *exakt* vad uppsatsen skulle komma att mynna ut i. Lika lite har jag kunnat garantera vilka röster som till sist skulle komma att utgöra mitt material. Detta går att likställa med dilemmat om den diskrepans som kan uppstå mellan deltagarens förväntningar och forskningens resultat, vilket sociologen Martyn Hammersley skriver i sin artikel ”On the ethics of interviewing for discourse analysis” (2014). Som forskare är denna diskrepans viktig att känna till eftersom det är en form av maktutövning. En möjlighet att utjämna makten och att hantera de etiska dilemman är att involvera sina informanter i undersökningen och på det viset förskjuta forskningen till att bli något som görs *med* personer, snarare än *på* (ibid). Utifrån dessa funderingar tar jag med Hammersley (2014) ord om att förväntningar formas i mångt och mycket av vad som sägs innan en intervjusituation. Jag valde därför att informera informanterna om min ingång i det valda temat och beskrev mina olika roller under hösten samt varför jag är intresserad av att just prata med personen i fråga. Framförallt har jag varit vaksam på att inte förklara mer om ämnet eller studien än det jag faktiskt kan, vilket går i linje med Hammersleys (ibid) tankar om diskrepans mellan förväntningar och utfall. Jag har också varit tydlig med att informera om vilka andra förvaltningar jag har träffat eller planerat att träffa. Genom detta framträder en kontext som informanten blir en del av och det blir tydligare för denne vilka andra möjliga perspektiv som kan komma att bli presenterade ihop med deras egna bidrag till studien. Mer kunskap om studiens sammanhang helt enkelt.

Under mina intervjuer har jag haft med mig etnologen Barbro Kleins ord om att en intervjuare aldrig kan vara höjd över det som sker (Klein, 1990:44). Jag är inte en neutral utfrågare utan styr vad som sägs i ett samtal genom att jag lyssnar aktivt eller passivt, ställer frågor eller kommer med påståenden. Den sortens reflektioner påminde mig om att ställa klargörande frågor om saker som jag av tidigare erfarenhet redan hade en uppfattning om. Det var viktigt att jag inte tog informantens uppfattningar för givet. Ibland underlättade dock mina förkunskaper för att jag snabbare kunde nå vissa komplexa sammanhang.

Dokumentet – urval

Förutom observationer och intervjuer har mitt empiriska material också utgjorts av myndighetsdokument som visioner, översiktsplaner och tjänsteutlåtanden. Eftersom intresset låg i att förstå hur kommunens tjänstepersoner hanterar frågan om kulturlokaler blev det relevant att titta på hur kultur beskrivs i organisationens visionsdokument som utgör stadens styrande verktyg. Även bolagsstadgar och presentationstexter på hemsidor har varit viktiga för att förstå vilken roll kulturen och dess behov av billiga lokaler får i bygget av Älvstaden. De dokument som varit av mest tyngd i studien följande: *Vision Älvstaden* (2012), *Översiktsplan för Göteborg* (samrådshandling december 2018), *Principer för långsiktig hållbar hyressättning* (Diarenr 1281/16) samt *Förslag till Göteborgs Stads plan för kulturplanering 2019-2023* (Göteborgs Stad, nämndhandling) För resten, se referenslista.

Den tematisk analysen med inslag av diskurs

Analysen av min empiri har varit en återkommande process under uppsatsskrivandets gång. Jag har med etnografen Patrik Aspers ord ”sicksackat” mig fram genom fältet mellan teori och empiri (Aspers, 2007:102). Till en början var mina frågeställningar relativt öppna för att jag så snabbt som möjligt skulle kunna ta mig ut och lära känna fältet genom att träffa tjänstepersoner, läsa dokument och delta på möten. På så sätt kan uppsatsens analys ses vila på en deduktiv process, grundad i empirin snarare än en på förhand uttänkt teori som ledde mig framåt. Men detta stämmer inte fullt ut, eftersom mitt val av empiri också styrdes av utbildningens kritiska kulturteoretiska ram. Genom att backa och analysera mitt material under processens gång har jag kontinuerligt reviderat idén om i vilken riktning det empiriska arbetet ska gå (ibid).

För att analysera mitt empiriska material har jag tagit hjälp av den tematiska analysmodellen. Det är en flexibel metod som passar en mer induktivt inspirerad forskning eftersom den inte är knuten till redan existerande teoretiska ramverk, som exempelvis diskursanalysen (Taylor & Ussher, 2001). På så sätt kan den också användas ihop med olika teorier (ibid). I min analys har jag letat efter teman som tillsammans fångar viktiga inslag i förståelsen av hur tjänstepersoner hanterar lokalfrågan. Det är inte nödvändigtvis de teman som framkommer *oftast* som blir viktiga, utan urvalet styrs snarare av vad temat *kan säga* om studiens ämne. Ett exempel är mitt empiriska avsnitt om öppna och stängda verksamheter i kapitlets tredje analyskapitel. Dessa begrepp framkom inte ofta i mina intervjuer – i vissa blev det till ett tema för att *jag* tog upp begreppen själv under intervjuerna – men de utgjorde ändå en av nycklarna för att förstå vilka förutsättningar som formar kulturverksamhetens möjlighet till lokaler i Göteborg. Ett annat exempel på hur jag formade mina teman är mitt val att låta första analyskapitlet föras fram av ett teoretiskt begrepp, Floridas kreativa klass-begrepp, snarare än ett rent empiriskt. Genom att visa på min roll medvetandegör jag den tematiska analysen som ett val (Taylor & Ussher, 2001). En vanlig beskrivning av tematisk analys är nämligen hur teman ”framkommer ur” eller ”uppstår i” det empiriska materialet, som om analysen vore en passiv handling. Istället är det viktigt att belysa den aktiva rollen som forskaren har när hen identifierar mönster, väljer ut vilka som är viktiga för studiens innehåll och ”rapporterar” dessa till läsaren (Ibid:7).

Att leta efter teman på det här sättet angränsar till metoden diskursanalys. Genom att läsa sociologen Ingrid Sahlins bokkapitel ”Diskursanalys som sociologisk metod” (1999) blev jag

uppmärksam på min ambivalens inför användandet av just ordet diskurs. Där poängterar hon vikten av att våga säga att man använder sig av en diskursanalys, även om den är inbakad i andra metodteorier. Diskursen handlar om hur kunskap och mening produceras genom språket. Den intresserar sig för hur strukturer anger vilka möjliga utsagor och positioner som individer är hänvisade till för att kunna delta i diskursen (Sahlin, 1999:85). Således är det en metod som fångar aspekter av makt, vilket gör den väl anpassad för kulturstudieanalyser.

Att skriva en berättelse

I boken *Tales of the Field* (2011) beskriver etnografen John Van Maanen hur det etnografiska skrivandet kan liknas vid en berättelse (*tale*). På så sätt tydliggörs dess historieliknande drag och alla de val en forskare gör i skapandet av ett etnografiskt arbete. Johnson m fl poängterar hur skrivandet är att utöva "authorial power" (Johnsson et al 2014:82) där skribenten skapar en värld genom att kontrollera strukturen, organisera material och skapa de röda trådar som tillslut bildar en sammanhängande historia. Som forskare är en berättelse alltså inte bara något som berättas *för* en, det är även något som forskaren själv skriver ner (Van Maanen, 2011). En studies resultat är något som förhandlats på flera plan och vid flera tillfällen. Detta sker genom mina egna tankar om studiens relevans, genom de (historiskt) kontextuella frågorna som informanterna ställs inför, genom informanternas egna reflektioner samt genom sättet på vilket det insamlade materialet kan misstolkas, både medvetet och omedvetet (ibid: 549). Van Maanen menar att detta är ett oundvikligt men nödvändigt dilemma som etnografisk forskning ställs inför. Nödvändig, eftersom strävan efter att hitta "fakta" som kan knyta ihop den etnografiska säcken och sätta stopp för studien, riskerar att försvinna ut i en "oändlig expansion" (ibid: 549).

För mig blev uppsatsens etiska dilemman som tydligast när jag väl började skriva fram mitt empiriska resultat och blev varse om skrivandets makt. För att komma runt vissa etiska problem har jag arbetat mycket med anonymisering i texten. Det har möjliggjort berättelser om känsliga avsnitt som utan anonymisering skulle strida mot de forskningsetiska principerna. Intressant nog skapade anonymiseringsarbetet nya etiska dilemman. Vid ett par tillfällen har informanter nämligen bett om att få läsa texten innan den publiceras med motivering att deras ord kan bli felciterade och tagna ur sitt sammanhang. Detta har medfört svårigheter speciellt utifrån ett kritiskt kulturteoretiskt perspektiv, där maktrelationer ska avtäckas och nya röster ska göras hörda. Svårigheten formuleras i en fråga likt den i metodavsnittets inledning: hur kan vi be någon om dennes historia för att sedan kritisera dess sammansättning? (Hammersley, 2014; Couldry, 2011) För mig handlar detta också om att den etnografiska metoden öppnar samma slags frågor. Hur kan jag förhålla mig kritisk till mitt material där gränsen ibland varit svår att dra mellan formell materialinsamling (intervju- och dokumentanalys) och ett mer etnografiskt vardagligt, ibland vänskapligt, samtal äger rum? För att hantera detta etiska dilemma har jag i min teoretiska inledning varit noga med att beskriva vad kritisk kulturteori och urbanteori innebär. Det handlar om relationen mellan människa och struktur, där individen är en del av något större som är viktigt att undersöka. Mot samma bakgrund har jag också valt att låta citaten vara relativt frikopplade från sin källa. Jag har varken skrivit ut namn eller vilken specifik enhet mina informanter jobbat på. Det hade riskerat deras anonymitet eftersom de i många fall är ensamma om sin roll på respektive förvaltning. Uppsatsen ger fortfarande en överblick gällande hur många gånger varje person citerats, i den matris som återfinns i bilaga 1. Inslagen från

mina deltagande observationer samt de etnografiska samtal jag har haft har jag valt att anonymisera i högre utsträckning än de formellt genomförda och inspelade intervjuerna. Dessa är inte heller med i matrisen utan ska läsas som en mer generell beskrivning av händelser.

I skrivandet har jag vidare inspirerats av *etnopoiesin*, vars ambition är ”att så noggrant som möjligt i skrift representera den estetiska kraften i muntliga framföranden.” (Klein, 1990:42) Ambitionen är att skribenten både vill bevara ”muntligheterna” i texterna och göra dem ”njutbara” (ibid). Här har jag till exempel valt att skriva med när någon ler eller suckar, eftersom det dels kan hjälpa oss att skapa djupare förståelse för situationen i fråga, dels bidrar till en mer skönlitterär upplevelse av en annars tung akademisk text. Av samma anledning har jag valt att spränga in citat i den löpande texten vilket, ur min synvinkel, bidrar till textens ökade flöde och njutbarhet. Att återge en berättelse i exakta ord och beskrivning av beteende aktualiserar också vissa etiska överväganden eftersom det lätt kan uppfattas som obekvämt att läsa om sitt eget beteende. Därför har jag skrivit fram mina egna reaktioner och frågor i intervjuцитat. Det visar på hur det sagda är gemensamt skapat och inte bara något som en enskild person bär ansvaret för (Klein 1990).

Avslutningsvis behöver uppfattningen om uppsatsens politiska ansats beröras. Processen som leder fram till slutsatserna måste ställas i ljuset av den lokala kontexten som varit närvarande i insamlingen och vid analysen av mitt material. Konflikten om kulturlivets plats i relation till mark och attraktivitet i Göteborg finns representerad både i den aktuella mediedebatten samt på Institutionen för Kulturvetenskap, vilket är lärosätet för denna studien. Detta spelar en framträdande roll i mitt empiriska material och skulle kunna kallas för den tredje närvarande som enligt etnologen Oscar Pripp (1999, 2011:68) styr samtalet på ett indirekt sätt. Ett exempel är hur flera av mina informanter känner, och refererar, till studier om stadsutveckling som forskare på institutionen själva har genomfört. Mina lärare är frontfigurer i den kritiska forskning som gjorts om stadens omvandlingsprocesser. Flera informanter hade därför en redan färdig bild av varifrån jag kommer och vilken kunskapsbildning som styr uppsatsens inriktning. Detta kan absolut ha påverkat såväl mina frågor som deras svar. För att skapa en transparens i intervjuprocesserna – det vill säga att låta läsaren se hur informanterna själva för fram vissa kritiskt laddade resonemang – har jag tagit med längre intervjuutdrag där mina frågor också är inkluderade. Av samma anledning har jag också varit noga med att beskriva sammanhanget i vilket samtalet förs.

Till sist ska sägas att jag under uppsatsens gång haft som förutsättning, och förhoppning, att mina intervjupersoner kommer att läsa texten när den är klar. Tanken på att ge uppsatsen till mina informanter har hjälpt mig i skapandet av en så rättvis berättelse som möjligt. Hur själva analysen kommer att läsas rör jag dock inte över, men jag hoppas att den kan bidra till en diskussion om vilka förutsättningar Göteborg och dess tjänstepersoner har för att skapa ett demokratiskt kulturliv för stadens medborgare.

5. I Floridas fotspår

I ett av Göteborgs köpcentrum står det fem provisoriska väggar som pryds av olika kartor över Göteborg. Några personer slänger ett snabbt öga när de passerar förbi. Andra stannar upp och synar kartorna närmre. Det som pryder väggarna är ett sammanfattande förslag till Göteborgs Stads nya översiktsplan som beskriver inriktningen för den långsiktiga utvecklingen för Göteborgs fysiska miljö. Den gamla versionen från 2009 behöver uppdateras och stadens tjänstepersoner är i full färd med att arbeta fram ett nytt förslag som ska antas i kommunfullmäktige under 2019. Som ett led i detta arbete är dokumentet nu ute på en så kallad samrådsturné, där Göteborgs Stad vill hämta in åsikter från medborgarna. Jag besöker ett av stoppen och träffar där en av mina informanter. Vi pratar om kulturens roll i den nya översiktsplanen. Jag berättar om min uppfattning om att den inte är lika starkt knuten till ekonomisk utveckling i översiktsplanen jämfört med vad den är i Vision Älvstaden, som är det dokument som beskriver hur Älvstadsprojektet ska växa fram. ”Nej, man har väl släppt Florida lite nu”, menar tjänstepersonen bredvid mig. Den amerikanska ekonomiprofessorns omtalade teorier om kopplingen mellan kreativitet och tillväxt dyker här upp som en historisk referens till stadens tidigare visionsarbete. Hans omnämmande kan också förstås som något att ta spjärn emot när det är dags för Göteborg att blicka framåt.

I detta första analyskapitel redogörs för hur Göteborgs Stad förhåller sig till kulturens roll i stadsutvecklingsprocesser. Resultatet presenteras genom att jag identifierar hur olika aspekter av kultur bildar en attraktivitetsstrategi för det som David Harvey (1989) kallar för entreprenörsstaden. Kapitlet delas in i tre avsnitt. Genom att uppehålla mig vid visionsdokument, industriområdet Ringön samt det kommunala fastighetsbolaget Higabs två utvecklingsområden Kronhusområdet och Slakthusområdet, vill jag visa på att Göteborgs Stad bygger sina planeringsstrategier utifrån en entreprenörsurbanistisk logik. Jag visar också att kommunen använder kultur i planeringsstrategier på ett sätt som vittnar om att de i själva verket inte alls ”släppt Florida” som min informant uttrycker sig i vinjetten ovan. Tvärtom är hans teorier om kreativitet som tillväxtmotor i en kunskapsekonomi mer närvarande idag än förut och påverkar stadens olika omvandlingsprojekt i allra högsta grad. På så sätt svarar jag på uppsatsens första frågeställning: *Vilken roll spelar kultur i stadsutvecklingsstrategier i Göteborg idag?*

5.1 Kulturen i visionerna och i organisationerna

Detta första avsnitt fokuserar på hur kulturen beskrivs som attraktivitetsstrategi i två av stadens viktiga styrdokument: dels Vision Älvstaden som år 2012 satte ramarna för hur nya centrala Göteborg ska växa fram, dels förslaget till Göteborgs Stads nya översiktsplan som bidrar till en förståelse över vilka stadens mer aktuella planeringsstrategier är. I avsnittet visar jag på hur kultur formuleras som en platsskapande attraktivitetsstrategi, vilket går i linje med hur entreprenörstaden behöver skapa unika platser för att sticka ut i den intra-urbana tävlingens tvingande lagar (Harvey, 1989).

Kulturen som tillväxtmotor

I dokumentet som beskriver visionen om Göteborgs nya Älvstad går att läsa vilken roll kulturen är tänkt att spela för stadens omvandling från industri- till kunskapsekonomi:

För att kunna gå mot en mer utpräglad kunskapsekonomi behöver vi bygga vidare på all kunskap, kompetens, verksamheter och nätverk som redan finns i staden, även de i mindre skala. *Kulturen är en av drivkrafterna. Den är en bärande del av tjänstesektorn och viktig för områdesutveckling, tillväxt, jobb och nya produkter.* (Vision Älvstaden, 2012:30, mina kurs.)

Citatet visar hur kulturen beskrivs som en ”bärande del” för stadens tillväxt. Kulturen sätts i centrum för att klara av den ekonomiska omstrukturering som staden genomgår. Läser man vidare i visionen möts man idén om att kulturen ”ska bidra till stadens attraktionskraft” (Vision Älvstaden, 2012:34), ”locka kompetens” (ibid) och vara en ”verkningsfull kraft i utvecklingen av stadens tillfälliga platser som står inför framtida, stora förändringar.”(ibid:19) Även om man inte uttryckligen refererar till Richard Floridas teorier om den ”kreativa klassen”, vilket gjordes i 2009 års översiktsplan (Göteborg Stads, 2009:71 och 85) finns det alltså i styrdokumentet för den nya Älvstaden meningar som explicit sätter kulturen i förarsätet för omvandlingen av staden till en kunskapsekonomi.

Fokus på att stärka Göteborgs attraktionskraft genom kultur är ett tydligt tecken på hur Göteborg organiserar sig enligt David Harveys entreprenörsurbanistiska strategier (Harvey 1989). Det handlar om att marknadsföra stadens image för att locka kompetens, där kulturens roll är att skapa den differentiering som särskiljer Göteborg från andra städer (ibid; Breznik, 2009). När kulturen beskrivs som en ”verkningsfull kraft” i förändringen av stadens ”tillfälliga” platser blir det tydligt att kultur utgör viktiga stadsomvandlingsstrategier. Göteborg har många platser som ska omvandlas och alla kan inte göras på samma gång. De tillfälliga platserna skapar ett utrymme för de gemensamma platsskapande strategierna som trycker på vikten av att alla stadens medborgare ska vara med:

Vi ska *gemensamt* utveckla staden, anordna konserter, loppmarknader och utställningar, odla på ytor som inte används, eller bygga installationer direkt på plats. *Genom att många är med och formar stadsrummen* skapas en mångfald av uttryck. Konst och kultur kan bli en verkningsfull kraft i utvecklingen. (Vision Älvstaden: 2012:19, min kurs)

I citatet konkretiseras Harveys teorier om hur entreprenörstadsens platsskapande strategier uppnås bäst om de skapar en känsla av social solidaritet och medborgerlig stolthet (Harvey, 1989:14). På så sätt skapas vad Tesfahuney & Ek (2016:29) beskriver som ett slags ”holistiskt angreppssätt” i bygget av Älvstaden, vilket banar väg för entreprenörstadsens fortsatta strategier. Men vad händer egentligen med konsten och kulturen när stadens tillfälliga platser är redo att göras om? Om det handlar nästa avsnitt.

Kulturen flyttar ut – och in

Under senare år har det skrivits flera rapporter om kulturens närvaro i Göteborg. *Inventering av närings- och kulturliv på Karlavagnsgatan med omnejd* (2016), *Platsar kulturen i staden* (2017), *Allt finns i Göteborg!* (2018) är alla exempel där det framgår med tydlighet vilka förutsättningar stadens kulturaktörer ställs inför idag. Rapporterna är initierade och genomförda av stadens olika förvaltningar och i dem har tjänstepersoner identifierat en utveckling som gör det svårt för konstnärer att vara kvar i staden då bristen på lokaler med rimliga hyror blir allt påtagligare. Orsaken förefaller vara en snabbt växande stad med stigande markpriser. Liknande beskrivning av kulturaktörers utflyttningsmönster framkommer när en tjänsteperson på Kulturförvaltningen delger mig berättelsen om hur en lärare på Valands konsthögskola har noterat att hennes elever inte ser någon framtid i Göteborg. Att dom hellre åker till Malmö eller andra städer, eftersom Göteborg börjar att få en stämpel om att ”det inte är lönt.” ”Vad menar dom då tror du?” frågar jag. ”Det finns inga ateljéer” svarar tjänstepersonen snabbt. ”Det finns ingen som lyfter upp liksom och tycker att det är bra det dom håller på med, utan ’näää men det där’”, säger hon och gör en rörelse med handen, som om hon sopar bort något. Vad visionen om kulturen gör *för* kulturen är alltså ingen okänd kunskap bland stadens tjänstepersoner. Orsaken till utflyttningen beskrivs dels som ett resultat av en snabbt växande stad, dels av att ingen ”lyfter upp” och ser konstnärernas värde.

Men stämmer det verkligen att ingen ser konstnärernas värde? Samtidigt som det ryktas att kulturutövare flyttar ut ur staden finns det en parallell utveckling som visar hur kulturen flyttar *in* i organiseringen av den. Göteborg Stad har nämligen börjat med en omorganisation där kulturen ges större plats i förvaltningen. I stadsdelarna har exempelvis sektorn Kultur och Fritid under år 2018 döpts om till Samhälle och Kultur. På samma sätt, fast tvärtom, har Göteborgs Stads kulturförvaltning nyligen avslutat en omfattande omorganisering där Kulturmiljöenheten bytte namn till Stadsutvecklingsenheten. Anledningen till är att kulturförvaltningen vill bredda sitt uppdrag till att inte enbart handla om kulturmiljöfrågor utan även belysa och utveckla kulturens sociala och estetiska värden i planeringsprocesser (Göteborgs Stad, nämndhandling). Man har nämligen förstått att kulturella intressen måste tydliggöras och redogöras för i tidigt planeringsskede för att inte stryka på foten.

Grunden till Stadsutvecklingsenheten lades redan år 2013, då Göteborgs Stad antog ett nytt kulturprogram där just kulturplanering är ett av tre kulturpolitiska ben. Där återfinns demokratiska dimensioner om stadsplanering som påminner om de urbankritiska frågorna om vem som har rätt till staden och bygget av den (Marcuse, 2009), då den slår fast att kulturplaneringen ska ”öka göteborgarens möjlighet till inflytande över den fysiska miljön” (Göteborgs Stad, 2013:22) samt att ”Plan- och bygglagen vilar på principen om människors inflytande och delaktighet i samhällsutvecklingen. Alla ska ha möjlighet till insyn och

påverkan.” (ibid: 24) Under programmets skrivningar om det ekonomiska perspektivet gör man gällande att ekonomisk finansiering av kultur måste ha som villkor ”att konsten har integritet, oberoende och egenvärde.” (ibid:13)

Sammanfattningsvis kan sägas att kultur i Göteborg under de senare åren har fått en ökad koppling till organiseringen av samhället. Fler och fler tjänstepersoner ska administrera och möjliggöra för kulturella perspektiv i stadsplaneringsprocesser och andra samhällsfrågor. Utifrån det perspektivet och det faktum att tjänstepersonerna själva har kunskap om den risk kulturen löper i en stad som växer, blir det intressant att fråga sig hur kulturens roll formuleras i dagens nya visionsdokument.

Kultur som attraktiv platsutveckling och ett samhälleligt kitt

I Göteborgs Stads nya Översiktsplan (ÖP) beskrivs, precis som väntat, kulturen annorlunda än vad den gör i Vision Älvstaden. Ingenstans i det 176-sidiga dokumentet återfinns meningar där kultur sätts i direkt korrelation med ekonomisk utveckling. Snarare än att kopplas till tillväxt kopplas kulturen nu istället samman med mötesplatser som skapar meningsfullhet och delaktighet. Under rubriken *Fler mötesplatser* går att läsa följande:

En ökad närvaro av kultur kan bidra till mer meningsfulla möten mellan olika människor och grupper i staden. Det kan även bidra till lokal platsutveckling som gör att människor kan trivas bättre i sin stadsmiljö och känna sig delaktiga.

Kultur- och föreningsverksamheter är viktiga forum för möten mellan människor och *för ett samhälle som håller ihop*. Dessa verksamheter behöver lämpliga och tillgängliga lokaler till rimliga priser för att kunna etablera sig och utvecklas. (Samrådshandling för Göteborg stads översiktsplan, 2019: 84, min kurs.)

Här beskrivs alltså kultur och kulturverksamheters roll i framtidens Göteborg, där kulturverksamheter är viktiga för ett samhälle som håller ihop.

I likhet med den nya ÖP:n målar mina informanter upp en bild av kulturen som ett samhälleligt kitt” (intervju, tjänsteperson stadsledningskontoret). Något som ”enar alla göteborgare” (intervju, tjänsteperson kulturförvaltningen). Maja Breznik (2009) menar att en sådan förväntan om att kulturen likt ett trollspö ska ena en stad full av motsättningar riskerar att ge långsiktigt skadliga konsekvenser på demokratiska samhällen. Den typen av kultursyn möjliggör nämligen för kortsiktiga stadsutvecklingsstrategier, i form av kulturkalas eller andra tillfälliga evenemang som ligger i entreprenörstadsens tillväxtorienterade intresse.

Läser man vidare i ÖP-avsnittet framkommer det som Brezniks varnar för. Kulturen har nämligen ytterligare roller att spela, vilket beskrivs i avsnittet om *Fler mötesplatser*. Här beskrivs i punktform olika inriktningar för hur visionen om mötesplatserna ska kunna uppnås:

- Skapa en variation och mångfald av mötesplatser, såväl i offentliga rum som för kultur och föreningsliv. [...]
- Bidra till lokal platsutveckling vid korsande stråk, platser som spelar roll för identiteten i ett område och attraktiva platser där människor vill uppehålla sig. [...]

- Planera för lämpliga och tillgängliga lokaler till rimliga priser för kultur- och föreningsverksamheter. (Samrådshandling för Göteborg stads översiktsplan, 2019:85, min kurs.)

Här kopplas kulturliv samman med mötesplatser, som i sin tur kopplas samman med orden ”platsutveckling” och ”attraktivitet”. Ordvalet är intressant eftersom det utgör en viktig strategi i bygget av den entreprenörsurbaniella staden (Harvey 1989). Genom att utveckla en plats skapas nämligen möjligheten att sälja staden: “The selling of the city as a location for activity depends heavily upon the creation of an attractive urban imagery.” (ibid, min kurs.) Platsens ”image” och identitet blir alltså viktig i differentieringen av städer. Detta aktualiseras när Göteborgs Stad beskriver vikten av att utveckla platser som spelar roll för identiteten i ett område. Kulturverksamheter kan på så sätt förstås som byggstenar för att skapa ”attraktiva” platser.

Mot bakgrund av diskussionerna ovan kommer följande två avsnitt redogöra för tre empiriska fall som exemplifierar hur stadens strategier konkretiseras; Ringön, Kronhusområdet och Slakthusområdet.

5.2 En salt plats

Strax öster om Göta Älvbron, på Hisingen, ligger industriområdet Ringön som ingår i Vision Älvstadens sista etapp. När jag under mitt fältarbete har frågat tjänstepersoner om lokaler och kultur i Göteborg har jag allt som oftast blivit hänvisad hit. Trots att jag till en början inte aktivt drog mig till området kom Ringön att bli ett av de mest förtätade exemplen på det dilemma som hela uppsatsen handlar om. Om stadsutvecklingsstrategier, kultur och billiga lokaler.

Under en av mina deltagande observationer blev det extra tydligt hur industriområdet är ett strategiskt viktig plats för att implementera stadens kulturplanering. Jag var med på ett möte där tjänstepersoner från olika förvaltningar planerade en workshop för att deras övriga kollegor skulle få en inblick i planeringsverktygen social-, barn-, och kulturkonsekvensanalys. Ringön visade sig vara ett av de tilltänkta övningsområdena att applicera ett av planeringsverktygen på och runt bordet formades ett slags förgivettagande över att det var just där som det nya kulturkonsekvensanalysen skulle appliceras. Detta i kombination med att flera av mina informanter återkom till Ringön som ett exempel på en plats för billiga lokaler, gjorde det svårt att undvika platsens betydelse för hur vilken roll kultur spelar i Göteborgs Stads planeringsstrategier.

Avsnittet visar på hur Göteborgs Stad arbetar för att kultur och kulturlokaler ska bidra till att platsen ska få växa fram ”organiskt” och ”utifrån sina egna förutsättningar”. Det menar jag är återkommande begrepp för hur Göteborgs Stad skapar ”autentiska” (Zukin, 2008) platser vilka, återigen, blir till viktiga byggstenar i entreprenörsstadens varumärkesbygge (Harvey, 1989).

En annorlunda planering

Ringöns mark är märkt av varvsindustrin och andra tunga verksamheter. Förutom att husera stadens olika industriella företag har området under de senaste åren också kommit att bli en

plats där kulturutövare kan få möjlighet att frodas i billiga lokaler. I Vision Älvstaden kopplas Ringön ihop med en slags kulturell mångfald där olika lokaler spelar en central roll för den kulturella mångfalden:

I Älvstaden ska *mångfalden stärkas genom att tillhandahålla* kulturella institutioner som museer, större scener och offentliga arenor vid sidan av *mindre arbetslokaler för studio-, verkstads-, ateljé- och workshopsbehov*. Vi ska tillgodose olika näringars behov genom ett varierat utbud av lokaler. *Ringön* och Gullbergsvass är exempel där olika verksamheter samsas sida vid sida. Den sortens mångfald ska tas till vara och stärkas i Älvstaden. (Vision Älvstaden, 2012:35, min kurs.)

Det är till denna plats som lokalfrågan koncentreras. Ingen annanstans i visionen står det något om behovet av lokaler för kulturverksamheter.

För att ta tillvara på och stärka mångfalden i Älvstaden har utvecklingen av Ringön fått ett eget projekt, finansierat av det kommunala bolaget Business Region Göteborg.⁶ Projektet går under namnet Saltet på Ringön – en parafrasering av det gamla saltlagret i vilket projektet har sitt kontor – och består av tre personer som, enligt presentationen på Saltets hemsida, ”alla har arbetat med kreativ verksamhet i Göteborg under större delen av deras liv” (saltet.org, Om Saltet, 19-05-03). Projektidén föddes under en workshop organiserad av Göteborgs Stad om firandet av stadens 400-årsjubileum år 2021. På hemsidan skriver man att de tre initiativtagarna deltog i en ”intensiv diskussion om varför staden har så svårt att se värdet av allt det som rör sig i gränslandet mellan etablissemang och subkultur” (ibid). Diskussionen ledde till att ett pilotprojekt startades, med syfte att bidra till vad man menar är en sorts utveckling som Göteborg ”inte sett så mycket av tidigare” (ibid). Ringön pekades ut som en bra plats för utvecklingsprojektet och 2015 fick det organisatorisk legitimitet genom beslut i kommunfullmäktige.

På Saltets hemsida går att läsa hur projektet syftar till att Ringön ska bli en ”smältdegel” av människor med starka idéer, en ”progressiv och uppkäftig stadsdel” som ”lockar till upptäckarfärd” (saltet.org, Tanken med Saltet, 2018-06-10). Nyckeln till detta stavas låga hyror:

Den viktigaste förutsättningen för att det här skall lyckas är låga hyror och det förutsätter att de hus som finns på Ringön idag får vara kvar. I princip hela Norra Älvstranden förvandlades på bara tio år från nedlagd varvsindustri till exklusiva bostäder. Kville likaså. Vi vill att Ringön får bli någonting annat. En plats som tillför värde till Göteborg på helt andra sätt. (ibid)

I texten positionerar sig Saltet mot ”Kville” som är kort för Kvillebäcken och syftar på den problematiska och mycket tveksamt demokratiska omvandlingsprocess där flera verksamheter tvingades lämna sina lokaler till förmån för dyra bostäder (Thörn & Despotovic, 2016). Saltets initiativtagare känner till förfarandet som ledde till den omdiskuterade bortträngningen, bara ett stenkast från Ringön. I relation till detta vill man att Ringön ska bli någonting annat.

⁶ BRGs uppdrag är att ansvara för Göteborgs näringslivsutveckling och ”ska bidra till att skapa fler arbetstillfällen och därigenom åstadkomma en hållbar tillväxt i Göteborgsregionens näringsliv” (businessregiongoteborg.se, Om oss, 19-06-10)

På Älvstadens hemsida går att läsa hur Göteborgs Stad vill bygga ut området ”långsamt och organiskt, för att behålla Ringöns karaktär.” (alvstaden.goteborg.se, Våra delområden, 19-06-10) Därför är inte någon definitiv tidsplan satt för området. Platsen beskrivs istället som en pågående process som ska utvecklas ur kraften från de verksamma, ”där gammalt och nytt, dyrt och billigt kan fungera som en dynamisk helhet” (ibid).

En ambivalent plats

Som nämnts har Ringön också utgjort ett tema i de flesta av mina intervjuer och observationer. Det är en plats som identifieras med kulturliv och framförallt med kulturaktörers behov av billiga lokaler. Men vad som är viktigt att se är att det också är en plats som skapar ambivalenta känslor. I det förra avsnittet återgav jag ett samtal med en informant som berättar att kulturutövare försvinner från staden för att det inte längre finns några ateljéer. Det samtalet fortsätter med att min informant nämner Ringön:

”Hon jobbade ju som lärare på Valand [Konsthögskola] [...] hon ser att hennes elever inte ser någon framtid i den här staden. Att dom [...] hellre åker till Malmö, till exempel. Att Göteborg börjar bli den formen av näää men det är ju inte lönt.”

”Vad menar dom då tror du?” frågar jag.

”Det finns inga ateljéer. Det finns ingen som lyfter upp liksom och tycker att det är bra det dom håller på med, utan ’näää men det där’ [...] och nu har det blivit som ...[...] *men Ringön [...] som att ’vi slänger dit dom där, där kan dom hållas’.*” (min kurs.)

En annan tjänsteperson resonerar på liknande sätt i vårt samtal om kultur och stadsplanering. I samtalet beskriver jag min observation om hur Ringön idag kopplas så starkt till kultur och lokaler. ”Mm... Allt ska dit.” säger hon och ställer en fråga: ”Är det inte så att vi pratar om en blandstad, inklusive alla möjliga olika saker? Varför ska vi bara skjutsa alla saker dit?” Jag frågar henne varför man gör det, varför man ”skjutsar alla saker dit”. ”Ja, varför gör man det... det är väl för att man inte riktigt har...” Svaret blir svårtolkat. Efter en stund uttrycker hon att det också kan vara:

”...intressant att göra som man gör på Ringön, även om det finns en anledning till att det är just Ringön, men att det kan bli just en process som kan vara lite självväxande. Om vi vågar göra det. Så det kan ju vara intressant också.”

Sammanfattningsvis kan sägas att Ringön skapar en slags ambivalens hos mina informanter, då den både ses som ”intressant” och ”självväxande” men också som en tydligt strategisk plats som staden medvetet ”skjutsar allt” till eller ”slänger” dit sina kulturutövare.

Varför det just är Ringön som kulturen hänvisas till är inte direkt uttalat i mina intervjuer, men citatet *även om det finns en anledning till att det är just Ringön* går att förstå genom att återgå till det som nämdes i kapitlets första avsnitt: om kulturen som en ”verkningsfull kraft i förändringen av stadens tillfälliga platser.” (Vision Älvstaden, 2012) Ringön kan nämligen ses som en tillfällig plats då den ingår i Vision Älvstaden men ligger som sista etapp i utbyggnadsordningen. Den förorenade industrimarken är en av anledningarna till varför Göteborgs Stad inte kan göra om platsen förrän om flera år.

Ringön som motstånd eller kommersialisering?

Göteborgs Stads arbete med Ringön menar jag är ett tydligt exempel på hur entreprenörstaden öppnar upp för hur nya experter tar plats i stadsutvecklingen (jmf Franzén, Hertting & Thörn 2016). För även om kommunens egna stadsplanerare låter Ringön vara, innebär det inte att Göteborgs Stad gör det. Istället organiseras utvecklingen genom ett projekt som huserar under ett kommunalt näringslivsbolag, Business Region Göteborg. Med Saltet driver Göteborgs stad alltså en *annan* slags utveckling, som trots orden ”organisk” och ”självväxande” är minst lika strategisk – om inte mer. För att förstå detta behöver vi stanna upp vid ordet ”organiskt”.

Likt Forsemalms (2007) forskning om Långgatorna, där kommunens plandokument beskrev hur Långgatorna skall förvandlas utifrån ”sina egna förutsättningar” (Forsemalm, 2010:81), kan ambitionen att utveckla Ringön ”organiskt” tolkas som en potentiell strategi för staden att hindra gentrifieringseffekter. När Saltet beskriver att de vill förhindra ett nytt Kville ska detta nämligen förstås som en syrlig pik och ett tydligt ställningstagande mot Göteborgs tidigare förfaranden i stadsomvandlingsprocesser. På samma sätt kan områdets förorenade mark utgöra vad Forsemalm skulle kalla en icke-mänsklig faktor som bjuder gentrifieringen motstånd. Men Forsemalms slutsatser går att problematisera, liksom Göteborgs Stads ambition att driva en annan sorts utveckling på Ringön. Forsemalm tog nämligen stöd i den amerikanska urbankritikern Jane Jacobs teorier om gatans småskalighet för att skapa delaktiga städer, vars teorier enligt Thörn (2018) blir problematiska när de appliceras på dagens städer. Istället måste de förstås utifrån den 60-talskontext Jacobs själv befann sig i (Thörn, 2018). Hoten mot mångfald stavades då moderna byggprojekt, medan de idag består av mer komplexa trådar spunna av medelklassens behov av att konsumera autentiska platser (Zukin, 1995; 2008), fastighetsägares vinstintresse (jmf Franzén, Hertting & Thörn 2016) samt städers ständiga varumärkesbyggande och tävlan efter kapital (Harvey, 1989). Utan den vetskapen menar Thörn att Jane Jacobs teorier om mångfald riskerar att ”bli ännu en byggsten i det som till slut kommer att ta död på städernas mångfald.” (Thörn, 2018:73)

Projektet Saltet går att alltså förstå utifrån teorier om hur viktigt det är med autenticitet i entreprenörstäders platsutvecklingsstrategier (Harvey, 1989; Zukin, 1995; Zukin, 2008). Att projektets initiativtagare är människor som själva arbetar med olika sorters kreativa näringar, inom musik, mode och reklam, kan ses som en slags legitimering av platsens utveckling. Det kan dock också bidra till platsens kommersialisering. För även om man vill skapa en plats för det som ”existerar utanför det etablerade” (saltet.org, Tanken med saltet, 19-05-03) tenderar beskrivningen om det ”genuina” (ibid) just göra platsen till något etablerat. Zukin beskriver samma sak på följande sätt: ”Although keeping a defiant distance from mainstream consumer culture creates a safe zone for nonconformity, it also develops new means of commodifying the space themselves”. (Zukin, 2008:745) Platsen kommersialiseras eftersom kulturen bidrar till att höja statusen i området och på så sätt locka till sig vad Zukin beskriver som en kulturellt medveten och mobil medelklass som väljer områden utifrån dess ”känsla av autencitet” (ibid). När väl platsen upplevs autentisk möjliggörs ett objektvt värderande av platsen vilket öppnar upp för fastighetsspekulation och en kommersialisering av platsen (ibid:728). På så sätt kan kulturutövare själva i sin jakt på alternativa scener bli en del av gentrifieringsprocessen (Zukin, 1995, 2008; Valli, 2017)

Att skapa tillgängliga rum för kulturverksamma i den nya Älvstaden framstår alltså som en komplex, ambivalent och motstridig utmaning. Ringön ses av mina informanter både som ett positivt exempel där staden ”vågar” att inte planlägga utan istället låta platsen utvecklas ”långsamt och organiskt” men också som en plats dit alla kulturutövare ”slängs” eller blir ”dit-skjutsade” av staden. Huruvida intentionerna är att Ringön ska vara en plats för kultur- och mindre industriverksamheter på längre sikt går bara att spekulera i, men istället för en mångfald av kulturverksamheter i Älvstaden framträder snarare en bild av att kulturverksamheter *koncentreras* till ett specifikt område. Genom BRG-projektet Saltet skapar Göteborgs Stad en medveten planeringsstrategi där synen på vad som är attraktivt tydligt går hand i hand med synen på vad som är ”genuint” och ”organiskt”.

5.3 Higab som strategisk stadsutvecklare

I detta sista kapitelavsnitt fokuserar jag på det kommunala fastighetsbolaget Higabs roll i förhållande till kultur, lokaler och stadsutvecklingsprocesser. Higab är nämligen en av stadens viktigaste aktörer när det kommer till lokaler och kulturutövare. Många hyr sin ateljé, replokal eller annan föreningslokal av bolaget, vars uppdrag uttryckligen är att främja behovet av lokaler för föreningar och mindre företag (Ägardirektiv, Higab 2016:2). I ägardirektivet står också att bolaget ska ”aktivt medverka i stadens utveckling” (ibid:1) och med den skrivningen har Higab också en strategisk roll att spela när det kommer till kultur, lokaler och stadsutveckling. Den strategiska rollen har konkretiserats i min intervju med en anställd på Higab genom att hon främst talade om två utvecklingsområden som Higab idag ingår i: Kronhusområdet och Slakthusområdet. Dessa två områden ska förstås som ytterligare konkreta exempel på hur Göteborgs Stads kulturella planeringsstrategier går att koppla till teorier om autenticitet, attraktivitet och entreprenörsurbanism. Genom att uppehålla mig vid den nämnda intervjun i kombination, mina observationer i staden och texter på bolagets egen hemsida vill jag visa på hur kultur och kulturlokaler är tänkta att tillföra ett *lokalt* och *hållbart* värde i omvandlingen av de båda områdena, vilket blir till del av den intra-urbana tävling som entreprenörstaden karakteriseras av (Harvey 1989).

Hållbar kultur i Kronhusområdet

På en stor reklamaffisch i ett av Kronhusområdets fönster annonserar Higab om lediga lokaler. ”Är du en hållbar krögare?” undrar affischen och beskriver sedan området runt lokalen för dess potentiella ägare:

Längre ner på Postgatan hittar du bland annat Kronhuset och Kronhusbodarna. Där finns café, galleri och butiker där du som besökare erbjuds nytillverkad design som du köper direkt av *lokala konsthantverkare med egna verkstäder*. (Min kurs.)

Figur 2: Reklamaffisch från Göteborgs kommunala fastighetsbolag Higab. Foto: privat, 19-02-19.

Affischen får utgöra ett talande exempel på hur Higab är igång med att omvandla Kronhusområdet i Västra Nordstan till ett område med ”hållbarhetstänk” vilket ska kontrasteras och kompletteras mot grannen Östra Nordstan där köpcentrumet Femmanhuset ligger (higab.se, Västra Nordstan Revival, 19-06-10). ”Från slit och släng” (informant, Higab) till hållbara verksamheter. Som affischen ovan gör gällande blir caféer, gallerier och ”lokala konsthantverkare med egna verkstäder” något som beskriver platsens värde, både för själva området men också för Higabs framtida kunder. På så sätt kan affischen förstås som ett slags ”materiell manifestation” (jmf Thörn & Holgersson, 2014:180) för områdets omvandling. Den blir både bokstavligt och bildligt talat ett skyltfönster för Göteborgs hållbara stadsutveckling. Flera internationella studier pekar dock på hur en retorik om hållbarhet och miljövänlig livsstil riskerar bidra till vad man kallar ”ekologisk gentrifiering” som resulterar i att låginkomsttagare trängs bort från området (ibid). Detta är viktigt att komma ihåg för när uppsatsens sista empiriska kapitel analyseras.

Affischen får också symbolisera hur Higabs uppdrag har ändrats genom åren. Från att först tillhandahålla ersättningslokaler till hantverkare som blev lokallösa till följd av stora stadsomvandlingsprojekt till att idag aktivt själva medverka i stadsomvandlingsprojekt (higab.se, Om Higab, 2019-05-22). Som bilden visar handlar stadsutvecklingsrollen delvis om att bestämma över vilka verksamheter som ska få lov att hyra lokaler. Här blir graden av hållbarhet ett krav för att få bli hyresgäst. Intressant är hur hållbarheten och det lokala perspektivet också blir ett värde för själva området som Higab kan använda sig av i säljandet av sina lokaler. Det är alltså inte bara kultur som skapar en känsla av ”autenticitet” (Zukin, 2008) utan även en *hållbar kultur*. I kombination kan de två värdena tolkas som oslagbara verktyg för att omvandla Kronhusområdet till ett attraktivt område att hyra ut sina lokaler i.

Entreprenörer i Slakthusområdet

Vi förflyttar oss från Kronhusområdets gator till Higabs kontor. Ett av konferensfönstren är prydda med rubriken ”Bäst på att utveckla byggnader som levandegör Göteborg”. I samma rum hänger en stor bildskärm där bilder på Göteborgs olika byggnader rullar förbi: Stora Teatern, Hagabadet, Gatenhjelmska Ateljéerna. Jag är här för en intervju med en tjänsteperson på bolaget. Vi pratar mest om den nya hyresmodellen men kommer snabbt in på kulturens roll i staden. En bit in i intervjun frågar jag tjänstepersonen om hur Higab resonerar kring kulturens roll i stadsutvecklingsprocesser. Hon refererar då tillbaka till Higabs uppdrag om att tillhandahålla lokaler för föreningar och att man tillgängliggör för detta genom att ”man ser att det kommer in rätt verksamhet utifrån vad man vill ha in i det området.” Vad man vill ha bestäms alltså av stadgarna som uttryckligen poängterar att bolaget ska främja behovet av lokaler för föreningar och mindre företag (Ägardirektiv, Higab 2016:2). Här inryms som sagt stadens kulturverksamheter men också nya typer av mindre företag, vilket min informant från Higab poängterar i följande citat:

”[...] vi har ju ett uppdrag då att förse små hantverkare och industrier med lokaler och... nu kan man ju egentligen titta på att man kanske också ska ha för ja, *nya typer av entreprenörsverksamhet* och sådant.” (Mina kurs.)

Citatet visar på hur ”entreprenörsverksamheter” växer fram som den nya sortens industrier. Det går att tolka som att Higab riktar mer och mer fokus på att dessa entreprenöriella näringar ska beredas plats i entreprenörstidens kunskapsekonomi (jmf Harvey, 1989).

En potentiell framtida plats för dessa entreprenörsverksamheter är Slakthusområdet, som ligger en 7-minuters spårvagnsresa österut från Göteborgs centralstation. Anledningen till varför just Slakthuset blir aktuellt för min uppsats är för att min informant lyfter fram den platsen som ett ytterligare exempel på hur Higab arbetar strategiskt med stadsutveckling och kultur. Här behöver vi förstå att Gamlestan – det område som Slakthuset är en del av – också genomgår en stor stadsomvandling. Där byggs ett nytt resecentrum som enligt Göteborgs Stads hemsida ska ”knyta ihop staden” och tillsammans med bostäder, service och handel ska ge ”nytt liv och öka dragningskraften till stadsdelen” (stadsutveckling.goteborg.se, Gamlestaden, 19-05-10). I intervjun med Higab får jag berättat för mig att Higab arbetar tillsammans med de planerande förvaltningarna i staden för att utveckla Slakthusområdet. Huvudbyggnaden, ett tegelbruk, invigdes år 1905 och har varit en plats för stadens köttantering sedan dess. Nu ska området få en annan karaktär. Min informant ställer den visionära frågan:

”Hur ska det området dansas? Där kommer det naturligtvis in, vad ska man göra med Slakthusområdet för att det ska vara attraktivt nu under dom åren tills dess att vi har en detaljplan?”

Jag frågar vad man ska göra.

”Man tittar ganska mycket på det här kött... vad heter det...” Hon letar efter orden. ”Ködepakedistrict, om man tar det på danska. Där har man väldigt mycket olika typer av mat från olika typer av kulturer”, säger hon och menar att Slakthuset kommer att bli ett liknande område.

”Ja Slakthus.. då tänker man ju mat och kött” säger jag.

”Ja, fast det blir nog väldigt mycket vegetariskt” svarar hon och ler.

Det är Köpenhamns Ködeby som Higab inspirerats av när Slakthusområdets ska utvecklas. På den danska huvudstadens officiella turistsida beskrivs området som ett ”new creative cluster” med en mångfald av högkvalitativa restauranger (visitcopenhagen.com, Meatpacking District, 19-05-10). Köpenhamns Ködeby skulle också kunna bytas ut mot Meatpacking District i New York eller San Fransisco och området skulle förbli sig likt: lokaler där städers köttindustrier tidigare huserade men som till följd av en ökad internationell konkurrens har tvingats till nerläggning. Idag består istället dessa områden av ett ”kreativt kluster” med trendigt uteliv och högklassiga restauranger, vilket också stämmer överens med Higabs beskrivning av Göteborgs egna köttby:

Vi vill att Slakthusområdet ska bli en *attraktiv destination*, ett självklart mål för både göteborgare och besökare. Ett område som levandegörs av lokala och *kreativa* entreprenörer, många med koppling till platsens historia och *DNA* – mat och matproduktion [...]” (higab.se, Nyheter, 19-05-10, mina kurs.)

Textutdraget visar på hur viktigt det är med kreativitet och platsens identitet för att den ska bli attraktiv. Citatet från min informant pekar också på hur området ska vara attraktivt till dess att det finns en ny detaljplan. Attraktiviteten blir alltså viktig för att kunna exploatera området när väl planen är satt, vilket vi kan förstå genom att titta på omvandlingen av Kvillebäcken (Thörn & Holgersson, 2014; Despotovic & Thörn, 2016). Där blev små platsskapande projekt viktiga verktyg till att höja värdet på marken, eftersom det gällde att skapa en känsla av att en plats finns innan detaljplanen är klubbad.

För Slakthusområdet blir det dock tydligt att det man vill skapa redan finns i andra länder. Att bygga på en plats ”DNA” skapar alltså paradoxalt nog likriktade städer med samma typ av områden att besöka (jmf Harvey, 1989). Och även om Göteborgs Stad inte är först på Köttbybollen kan uppdragen om att förändra Slakthusområdet och Kronhusområdet tolkas som tecken i entreprenörsurbanistiska tiden. I den marknadsföringslogik som råder gäller det att ständigt hitta nya sätt att skapa en säljande image. Här blir hållbarhet och lokala konstnärer och entreprenörer nya sätt på vilka städer bygger sin ”image” för att inte hamna sist i den intra-urbana tävlingen som ska bidra till Göteborgs ekonomiska tillväxt.

5.4 Diskussion: autentisk kultur

I detta kapitel har jag svarat på uppsatsens första frågeställning gällande vilken roll kultur spelar i stadsutvecklingsstrategier i Göteborg idag. Jag har kunnat visa att Göteborgs Stads strategier inte alls verkar ha släppt ekonomiprofessorn Richard Floridas teorier om kreativitet och kultur som tillväxtmotor för städers ekonomi. Snarare byggs strategier på just det som Floridas tänkta kreativa medelklass håller som ledord i jakten på nya spännande platser: identitet, mångfald, hållbarhet, genuinitet och kreativitet (Peck, 2005). Det visar på hur viktigt det verkar vara att utveckla ett ’people climate’ (Florida, citerad i Peck 2005:740) där en tilltänkt kreativ medborgare ska trivas. Inte längre sker kopplingen till den ”kreativa klassen” explicit genom hänvisningar till professorn själv, utan mer och mer implicit mellan raderna. Holgersson &

Florin Persson (2018) identifierade detta i stadens marknadsföringsfilm om Älvstaden, där kultur kopplades samman med tillväxt. Jag har dragit liknande slutsatser men också visat hur Göteborg anno 2019 tar Floridas teorier *ytterligare* ett steg längre när kulturen kopplas ihop med ”organiska”, ”genuina”, och ”hållbara” platsutvecklingsstrategier som alla ska syfta till att skapa attraktiva platser. Platserna blir attraktiva när de tillskrivs en känsla av ”autenticitet” (Zukin, 1995; 2008). Det är här kulturen träder in. I mina empiriska exempel skapar kultur organiska, uppkäftiga och genuina platser. Hållbara, lokala platser med nytillverkad design från konstnärer med egna verkstäder. Platser med mat från olika kulturer. Med mångfald och kreativitet.

Ljuset som nu riktas på lokala aktörer och hållbara alternativ kan ses som tydliga exempel på hur Göteborg hela tiden behöver hitta nya strategier för att inte hamna sist i entreprenörstadsens intra-urbanistiska tävling (Harvey, 1989). Detta öppnar också upp för nya experter i stadsutvecklingsprojekt (Franzén, Hertting, Thörn 2016:163). Det syns i Higabs strategiska roll i utvecklandet av Slakthus- och Kronhusområdet. Det syns i Saltet, ett kommunalt näringslivsprojekt som drivs av kulturaktörer själva. Det syns också i alla de tjänstepersoner utbildade inom kulturfrågor som verkar få större roll i planeringsprocesser.

Strategierna som beskrivits har alla en koppling till ordet attraktivitet och fokuserar på ett eller annat sätt på att locka besökare till platser. Detta följer den marknadsföringslogik som genomsyrar entreprenörstaden, där staden-som-varumärke blir överordnad i hur strategier formas (Ek & Tesfahuney, 2016). Och som Jamie Peck (2005) uttrycker sig har vi sett hur kulturella strategier är en del av denna logik: “Creativity plans do not disrupt these establishes approaches to urban entrepreneurialism and consumption-oriented place promotion, they *extend* them.” (Peck, 2005:761, original kurs.) För även om den småskaliga kulturen spelar en allt mer framträdande roll i visionen om Göteborg har den en långt ifrån prioriterad plats runt ritbordet när stadens rum formas. I kapitlet syns det genom att kulturaktörer antingen trängs ut ur staden som en följd av minskad tillgång till billiga lokaler eller koncentreras till ett och samma område där de billiga lokalerna lämnas till synes orörda.

Men vad är det som egentligen gör att den för kulturen, och därmed också staden, så viktiga lokalfrågan hamnar där, sist på listan över saker att prioritera i Göteborgs utveckling? Detta behandlas i nästa kapitel, där vi tar oss ner i förvaltningen och in dess arbetsrum, för att förstå hur det är att arbeta med kulturens lokaltillgång mitt i den entreprenörsurbanistiska staden.

6. En hinderbana av administration och hierarkier

Stämningen i rummet är uppsluppen. Om det är på grund av en för månaden väldigt varm sol som ger hopp om våren, eller fikat som står framdukat på bordet, får stå osagt. Alla verkar, oavsett, vara på gott humör. Det är inte första gången de träffas tänker jag, de fyra runt bordet. Vi sitter i ett mötesrum på en av Göteborgs Stadsdelsförvaltningar; tjänstepersoner från stadsledningskontoret, kulturförvaltningen och stadsdelskontorets utvecklingsavdelning. Och jag, med anteckningsblocket i min hand.

Mötet handlar om en påbörjad rapport som behandlar frågan om lokaltillgången för kulturella och kreativa verksamheter i Göteborg. I ett pilotprojekt för den nya kulturkonsekvensanalysen – KKA-verktyget som ska lyfta kulturella värden i stadsomvandlingsprocesser – har kulturförvaltningen pekat ut behovet av lokaler till rimliga priser. Den sortens lokaler, menar man, möjliggör för kulturella verksamheter att vara kvar i ett område som ska genomgå en stadsomvandling. Stadsdelen vi är hos utgör en del av Älvstaden och är påverkad av stora byggprojekt. Därför har de tagit ett fast grepp om frågan.

Idag vill stadsdelens tjänstepersoner ha hjälp att förstå vilket mandat och ansvar de olika förvaltningarna har när det kommer till billiga verksamhetslokaler. En av tjänstepersonerna i stadsdelen säger att ”fegissättet” är att säga att någon [annan] måste ta ansvar. Rapporten som mötet handlar om syftar därför till att beskriva vad förvaltningarna faktiskt *kan* göra. Under mötet diskuteras vikten av att göra en mandatbeskrivning och tydliggöra vilken som är investerande förvaltning eftersom det ”berättar om en hierarki”, säger tjänstepersonen från kulturförvaltningen. Exempelvis är Kulturförvaltningen inte investerande. Hon fortsätter: ”Jag är inte i ansvarsposition men jag kan säga att det finns ett behov [av verksamhetslokaler].” Kollegan från stadsledningskontoret håller med om att behovet finns och fyller i: ”Och att detta är i linje med vad man vill uppnå i staden. Sen kan man fundera på hur:et...” Alla nickar instämmande. Under mötet uttrycks en frustration över att det ”går för långsamt” att få in kulturella värden i stadsplaneringsprocesser. De säger att de önskar en bredare insikt om att det kostar pengar att omsätta visioner till verklighet.

Efter 1,5 timma är det dags att plocka ihop. Frustrationen över förvirrande mandatfördelning, makt och långsamma processer har dämpats och stämningen är uppsluppen igen. Tjänstepersonerna säger att det är roligt att det blir en rapport om lokalfrågan och att det idag finns många olika dokument och pågående processer som kan stärka dess legitimitet. Någon öppnar ett fönster för att släppa in nytt syre i rummet. Trötta men leende tackar man för dagens möte och försvinner ut i februarisolen.

Mötet som just beskrivits sammanfattar de hinder och möjligheter som jag menar är viktiga att belysa för att förstå hur kulturens lokaltillgång formas i Göteborg idag. Jag riktar alltså ljuset mot den vardagliga nivån av konflikten mellan å ena sidan en entreprenörsurbanism som ska styra utvecklingen av staden, å andra sidan tjänstemannayrket som bygger på strukturer grundade i PBL-lagens demokratiska syfte att skapa jämlika levnadsförhållanden för stadens medborgare, där kulturlokaler ska förstås som en förutsättning för detta.

Jag tar hjälp av Petra Svenssons (2017) begrepp *tvärsektoragenter* för att belysa just de svårigheter som medföljer när politiska värdefrågor ska implementeras i ett förvaltningsöverskridande arbete. Detta tvärsektoriella arbete, där fokus läggs på nätverkande och samverkan, kännetecknar också entreprenörstidens organisering i samverkansmodeller och privat-offentliga partnerskap (Harvey, 1989). I Göteborg planeras till exempel stora delar av Älvstaden genom partnerskapet Älvstrandsmodellen. Vilka effekter som det får för lokalfrågan behandlas i kapitlets andra avsnitt.

Processen att gå från strategi till verklighet menar jag kan förstås som en slags hinderbana som bestämmer förutsättningarna för arbetet med att möjliggöra lokaler för kulturarbetare. Hindren kan sammanfattas dels som administrativa hinder där kulturpolitiska värden riskerar att försvinna i administrativ arbetsbelastning (jmf Svensson, 2017), dels som hierarkiska hinder där makten över marken styr utvecklingen av kulturens plats i staden (Jmf Thörn & Holgersson, 2014; Parker, 2017). Kapitlet visar på hur tjänstepersonerna omformulerar sina uppdrag för att passa in i entreprenörstidens. Omformuleringen riskerar att urholka kulturens demokratiska värde men också att det kan möjliggöra för att det breddade kulturvärdesbegreppet – tillgången till lokaler – smygs in i den ordinarie verksamheten (Svensson, 2017). På så sätt svarar jag på uppsatsens andra frågeställning: *Utifrån en tjänstemannaposition, hur hanteras Göteborgs Stads målsättning att möjliggöra för kulturlokaler i ett växande Göteborg?*

6.1 Administrativa hinder: vem och hur?

Genom mina observationer, intervjuer och min läsning av myndighetsdokument har det framkommit tydligt att lokalfrågan är en tvärsektoriell fråga, som innefattar många olika tjänstepersoner på olika förvaltningar. Frågans tvärsektoriella karaktär försvårar för tjänstepersonerna, då det skapar en osäkerhet i vem som egentligen ska arbeta med att tillgängliggöra lokaler för kulturutövare. Rollfördelningen blir otydlig. Petra Svensson (2017) menar att tjänstepersoner som ska arbeta med tvärsektoriella frågor ofta har formella positioner, men saknar formell makt. Detta vill jag tydliggöra med hjälp av följande intervjuutdrag. Jag samtalar med två tjänstepersoner stadsdelsnivå, en stadsutvecklare och en kultursamordnare, som resonerar med varandra om vilka mandat de har. I utdraget nedan har jag precis ställt frågan om hur de kan arbeta med att säkerställa kulturlokaler i deras stadsdel:

”Om man ser i vår LUP [lokala utvecklingsplan] så kan vi ju skriva ganska tydligt hur vi tycker att det borde vara och vilka problem vi ser... men det är inte superenkelt att föreslå hur vi ska göra något åt det. För att ansvarsfördelningen är otydlig...eller?” Hon vänder sig frågande till sin kollega, får medhåll från henne och fortsätter sedan.

”Att det är oklart vad olika mandat ligger och överlappar varandra lite... *I stadsutveckling kan ju vi som stadsdel... ibland känns det som att vi...*” Hon avbryter sig själv och börjar skratta. ”*Jag vet inte vad kan vi göra? Som bara när du ställer frågan ’vem i stadsdelen jobbar med tillgång till lokaler för kulturverksamheter?’*. Det är ju liksom ingen som gör det... konkret”.

”Nej...” säger hennes kollega som arbetar med kulturfrågor i stadsdelsförvaltningen.

”*Jag kan sitta och vara intern lobbyist och säga det i alla planeringsforum, typ. Men jag kan ju inte göra något konkret. För det mandatet har ju inte vi.*” (min kurs.)

Det är när stadsutvecklaren beskriver sig som en ”intern lobbyist” utan reellt mandat, som det framträder en paradox över att ha en formell position och samtidigt sakna formella makt att göra något konkret (jmf Svensson, 2017).

Citatet är också ett exempel på den administrativa rollförvirring som uppstår när politiska områden ska hanteras tvärsektorielt (ibid; Thörn & Holgersson, 2014:177). Detta har också framgått i flera av mina intervjuer. Först har lokalfrågan ansetts vara någon annans ansvar, men efter vidare resonemang landar flera informanter i att det är en fråga som inbegriper flera förvaltningar, inklusive deras egen. Detta tydliggörs när en tjänsteperson på stadsbyggnadskontoret resonerar om det nya förslaget till ett kulturellt planeringsverktyg, KKA. Det är alltså inte stadsbyggnadskontoret som tagit fram verktyget utan kulturförvaltningen. Tjänstepersonen uttrycker först tydligt att det är kulturförvaltningen som måste stå för innehållet i KKA-verktyget, det vill säga att göra själva inventeringen, men tillägger att de ”planerande och byggande förvaltningarna måste ju lämna plats för det, att öppna för det”. Frågan om att möjliggöra för billiga lokaler till kulturen blir en gemensam, förvaltningsöverskridande sak att hantera. Men frågan är hur det ska gå till?

Mängden verktyg, underlag och planer

Förvaltningsöverskridande uppdrag innebär stora svårigheter (jmf Svensson, 2017) som påverkar just hur de praktiska arbetet kan utföras. I framtagandet av KKA-verktyget ligger ett slags motstånd som bottnar i en administrativ arbetsbelastning och aktualiserar frågan om huruvida ytterligare ett planeringsverktyg verkligen är rätt väg att gå. Detta exemplifieras i mitt samtal med en av tjänstepersonerna som arbetat med att ta fram KKA-verktyget. Hon berättar att andra förvaltningar har ett ”jätteintresse för kulturfrågor” men att det också finns en oro över ännu ett verktyg:

”Det stadsdelarna sa var mycket, som också kom från SBK [stadsbyggnadskontoret] att det får inte bli ett verktyg till som läggs på våra handläggare att dom ska utföra massa saker som.. ja.. Dom har ju väldigt mycket saker att svara mot på något sätt. Så det får inte bli en belastning typ.. var det väl några som uttryckte.” [...]

”Men det här med ’ånej inte ett verktyg till’.. Det är ju ändå ett verktyg som behövs utifrån vad man har sett för behov. Kan man säga att man inte vill jobba med det?” frågar jag.

”Nej”, säger tjänstepersonen från kulturförvaltningen och skrattar lite. ”Det är inte ett fritt valt arbete att vara tjänsteperson, att jag vill helst jobba med det och inte det. [...] Det är ju en politiskt styrd organisation och Kulturprogrammet är ju taget redan 2013, så det är ju inte så att man kan säga att kulturfrågorna tycker inte vi att vi kan jobba med...”

Förutom att belysa oron över potentiellt ökad arbetsbelastning visar citatet också på kulturfrågornas politiska mandat eftersom tjänstepersonen lyfter fram stadens kulturprogram. Göteborgs Stads Kulturprogram antogs av stadens kommunfullmäktige 2013 och innebär att tjänstepersoner har fått mandat att arbeta med kulturfrågor på en förvaltningsöverskridande nivå. Av citatet blir det tydligt hur politiskt legitimerade frågor tappas kraft när de ska omsättas i administrativa praktiker, vilket utgör en vanlig slutsats och kritik i studier om organisering av den post-industriella staden (Harvey, 1989; Franzén, Hertting & Thörn, 2016; Tesfahuney & Ek, 2016; Svensson, 2017).

Andra exempel på hur mängden administration dränker viktiga politiska frågor är när tjänstepersonerna ska få fram sociala och kulturella värden i den mer vardagliga dialogen mellan tjänstepersoner och den politiska nivån/arbetet. En tjänsteperson som arbetar med att lyfta in sociala värden i stadsplaneringsprocesser resonerar kring de underlag politikerna måste läsa igenom innan varje beslut. Hon suckar åt att de sociala värdena inte finns tydligt utskrivna i underlagen:

”[...] vad jag ville säga är att jag är inne så mycket på det där med tydligheten. Att förstå vad man tar för beslut. För jag tänker politiken får ju läsa in sig jättejättemycket. Det är såna underlag ibland så man blir mörkrädd, för att dom är stora, enormt mycket bilagor och grejer och så. Och sen när man ska försöka hitta dom här SKA [social konsekvensanalys] och BKA [barnkonsekvensanalys] och det här liksom, då är det jättesvårt då får man leta så finns det några rubriker.. *det finns liksom inte sammantaget*. Jag blir lite trött.. ”

Här framställs administrationen, de stora underlagen och bilagorna, som ytterligare försvårande dimensioner. Att sociala värden riskerar försvinna i stora administrativa processer ger oss också en fingervisning om vilken eventuell risk de framtida kulturella värdena i KKA-verktyget löper, eftersom sociala och kulturella värden ofta likställs med varandra.

Utöver en stor mängd verktyg och politiska underlag behöver stadens tjänstepersoner också förhålla sig till alla planer och visioner som ska uppfyllas. Under ett av de möten jag deltog vid uttrycker en tjänsteperson att hon ”vet inte hur många planer och visioner som finns i den här staden och som krockar med varandra”. Detta framkommer också under ett av mina samtal med stadsdelsförvaltningen. Vi har diskuterat hur svårt det är att omsätta stadens visioner i praktiken. Jag får, återigen, beskrivet för mig att den politisk-administrativa organisationen Göteborgs Stad vet vad man vill ha rent strategiskt, men att det blir svårt när detta ska förverkligas. Jag undrar vad det beror på. Tjänstepersonen resonerar om hur olika planer på olika nivåer behöver samsas:

[...] och att det pågår många processer också och saker ska sammanfalla och...att det kan va en svårighet i att sätta igång saker, när man måste vänta in andra grejer och... beslut eller vad det kan vara då... Jag försöker komma på något konkret här”, skrattar hon till slut. ”Det blir så flummigt!”
”Många processer i eran stadsdel eller generellt?” frågar jag.
”Jag tror att det är...om vi ska göra något här [i stadsdelen] så kanske det ibland är så att vi måste vänta in, för att det pågår andra planer och saker som är lite mer övergripande... så att man kan inte bara köra då heller, för att det är någon annan högre... något annat som är på gång... Nämen gud va flummigt!” säger hon och skrattar.

Det är ett relativt svårtolkat svar jag får men det ger ändå en bild över hur stadens olika planer och processer också försvårar det vardagliga arbetet med att omsätta stadens visioner till praktik. Att det är svårt att formulera ett icke-flummigt svar kan också *i sig* ge en förståelse för det svåra i att förhålla sig till alla planer och processer som finns i Göteborgs Stad.

Administrativa hinder som en avpolitiserande process

Sammanfattningsvis ska de administrativa svårigheterna som jag precis beskrivit förstås som en avpolitiserande process, där politiska värdefrågor – i det här fallet frågan om kulturlokaler – drunknar i och förvandlas till administrativa problem (Tesfahuney & Ek, 2016; Svensson, 2017). Det finns i stadens kulturprogram politiskt mandat att säkerställa lokaler för kulturutövare, men frågan är hur det ska gå till. Mina intervjuer visar att det är administrativa och organisatoriska hinder – förvirring i ansvarsfrågan, oro över arbetsbelastning, för många och ibland motstridiga planer och visioner – som utgör det försvårande landskapet i vilket tjänstepersoner måste navigera för att kunna möjliggöra för lokaler för stadens kulturutövare.

Den avpolitiserande effekten kan förstås som något inneboende i det moderna sättet kommuner väljer att organisera sig (ibid). Genom nätverksmodeller och tvärsektorieella strukturer skapas oundvikligen värdekonflikter och det är när dessa förvandlas till administrativa problem som själva organiseringen av kommunen riskerar bidra till långsiktiga skador för demokratin (jmf Svensson, 2017). Det förvaltningsöverskridande arbetet kan alltså hjälpa oss att förstå hur icke-valda tjänstepersoner övertar ansvaret för politiska värdefrågor, till exempel kulturens plats i staden, och att det är när dessa ska omsättas till praktik som de fastnar i administrativa frågor.

Avpolitiserande processer ligger i den entreprenörsurbanistiska stadens intresse eftersom de underlättar en legitimering av privata-offentliga partnerskap, där vikten av det gemensamma intresset banar väg för risktagande och marknadsliberala stadsutvecklingsprojekt (jmf Tesfahuney & Ek, 2016; Franzén, Herrting & Thörn, 2016). Om det handlar nästa avsnitt. Som en övergång dit vill jag nämna hur den administrativa förvirringen över vems lokalfrågan är och hur den ska hanteras även har gjort sig synlig i *själva insamlingen* av mitt material. Jag har blivit hänvisad fram och tillbaka mellan förvaltningarna för att få ”rätt person” att prata med. Detta har speciellt skett när jag försökt få kontakt med någon på den förvaltning som är Göteborgs kommunala markägare, Fastighetskontoret.

6.2 Hierarkiska hinder av mark och makt

”Hej Ida!

Det finns inga särskilda sätt vi på Fastighetskontoret arbetar med hyror för kultur och föreningsliv, utan det skall vara marknadsmässig hyra på allt vi hyr ut. I vårt reglemente finns inte något som stöttar ett annat angreppssätt när det gäller ekonomin.”

”Hej!

Ursäkta sent svar! Mycket att göra.

[...] jag tror dessvärre inte vi har ngt mer att tillföra utöver det som xx vet. Vi på Fastighetskontoret äger inte mycket lokaler, detta är främst Higabs uppdrag.”

”Hej Ida,

Roligt att höra att du arbetar med temat lokaler för kulturverksamheter. Jag är fortfarande ny i min roll på FK [fastighetskontoret] och jag är inte helt säker på om och i så fall vilken avdelning här som aktivt arbetar med frågan.”

”Hej

Jag är inte riktigt rätt person för detta. Har du möjlighet att kolla med xx eller xx.”

Markägare som sätter agendan

I min jakt på att förstå hur Göteborgs Stad hanterar frågan om lokaltillgången har det varit svårt att få en intervju med någon från fastighetskontoret eller det kommunala bolaget Älvstranden Utveckling AB. Antingen har man inte svarat på mejl eller så har man återkommit med ovanstående formuleringar. Trots det kräver ändå de varsitt avsnitt.

Fastighetskontoret är den förvaltning som jag hela tiden blivit hänvisad till i frågor om lokaler och mark. Deras roll som kommunal markägare innefattar ett förvaltande över hur stadens fastigheter används, vilket sätter dem högt upp i den organisatoriska hierarkin. Ett exempel på när fastighetskontorets makt visar sig är under intervjun med tjänstepersonen från stadsbyggnadskontoret. Jag prövade resonemanget om att hennes förvaltning har mer att säga till om i frågor om att möjliggöra för kulturlokaler jämfört med de som arbetar på kulturförvaltningen. Mitt argument var att stadsbyggnadskontoret äger detaljplanprocessen och har som enda förvaltning rätt att rita de juridiskt bindande detaljplanerna. Hon svarar att det stämmer men lägger i samma andetag till meningen: ”...fast egentligen som jag förstår är det FK som egentligen har makten.” Makten förefaller alltså snarare ligga i rollen som markägare än i rollen som planerare. Det är fastighetsnämnden som beslutar om markanvisning när nya byggprojekt ska påbörjas. Fastighetskontoret är dessutom en stor fastighetsägare, vilket blir mycket tydligt när man ser bilden över Vision Älvstadens byggprojekt. En pratbubbla med texten lyder: ”Tänk att Göteborg har mark ungefär lika stort som hela Lidköping att utveckla”.

Det är som sagt inte bara Fastighetskontoret som äger och förvaltar kommunens mark. Sedan år 1996 ägs en stor del av kommunens fastigheter av det kommunala utvecklingsbolaget Älvstranden Utveckling AB. Med uppdrag att förverkliga Vision Älvstaden innefattar deras arbete både att utveckla och att avveckla marken när visionen väl är uppfylld.

Felvänd planprocess

Vad som är viktigt att belysa i sammanhanget är Älvstranden Utvecklings täta samarbete med näringslivet. Samverkan med marknaden är, enligt bolagets hemsida, en del av en modern stadsutveckling. Älvstranden Utveckling beskriver sig som en ”aktör som driver utvecklingen med förståelse för både politik och marknad och som klarar att omvandla politiska visioner och ambitioner till affärsmöjligheter för marknaden.” (alvstranden.com, Stadsutveckling, 19-05-23) Här kan man dra paralleller till vad David Harvey (1989) menar utmärker entreprenörstadsens organisering. Genom att organisera sig i privat-offentliga partnerskap blir det lättare att skapa ett gott företagsklimat och med det locka investerare till sin mark. Till exempel visar forskningsprojektet om Kvillebäcken hur Älvstrandsmodellen möjliggjorde för att kringgå planprocessen och på så sätt skaffa sig ett försprång i frågan om markanvisningen. I själva planeringen fick stadsbyggnadskontorets handläggare en underordnad roll i förhållande till Älvstranden Utveckling, vilket försvårade för andra värden än de ekonomiska att ta plats i planeringsprocessen (Thörn & Holgersson, 2014:177).

I mina intervjuer träder en liknande bild fram av hur Göteborg bäddar för ett ”good business climate” (Harvey, 1989) genom berättelsen om hur stadsplanering i Göteborg har slagsida åt ett exploatörsdrivet perspektiv. Istället för att kommunen bestämmer över vilka värden som ska prioriteras sätter byggherrar och exploatörer agendan för stadens markanvändning. Jag vill tydliggöra detta resonemang genom att återge delar ur en av mina intervjuer där en tjänsteperson förklarar för mig hur bygget av en stad idealt ska gå till. Grundtanken med hur de olika planeringsverktygen – social- barn- och den nyligen framtagna kulturkonsekvensanalysen – ska fungera är att tjänstepersoner inventerar en plats utifrån vilka sociala och kulturella värden som är viktiga för just den platsen. Dessa ska sedan formuleras i målbeskrivningar som i sin tur ska bakas in i planprocessen. Målbeskrivningarna ska alltså utgöra de handlingar som beskriver förutsättningarna för planeringen av ett specifikt område. I slutändan av processen ska dessa värden ingå i en utvärdering av planen, där utfallet analyseras i relation till målbeskrivningarna. Man ska helt enkelt ta reda på hur och varför det blev som det blev. Detta förfarande ställs i relation till hur det faktiskt ser ut i Göteborg idag. Vad man har sett, får jag förklarat för mig, är nämligen hur de typer av värden som kommunen försöker få med – som att tillgodose människors behov av bland annat skolor, grönområden, mötesplatser och kultur- och föreningslokaler – är svåra att få gehör för i planprocesser ”när arbetssättet ser annorlunda ut”. Informanten menar vidare att när planprocessen ska realiseras och drivs av några få och stora exploatörer blir det ju de som sätter agendan vilket förstås gör det svårare för kommunen att komma in i efterhand och hävda att de sociala värdena ska med i processen: ”Då har vi redan liksom halkat efter.” Hon ser ett behov av en tydligare stadsplan, där bilden av hur ett område ska se ut föregår markanvisningen till exploatörer. ”Oftast går det inte till så” säger hon och fortsätter:

”I alla fall inte i de här centrala lägena och då är det väldigt svårt att... då blir det här någon sorts idealprocess – att man ska inventera – för vi ligger redan efter.”

Det är alltså i Göteborgs centrala omvandlingsprojekt som arbetet med de olika planeringsverktygen kan ses som en sorts ”idealprocess”.

Beskrivningen om hur exploatörer ges företräde i planprocessen är exempel på hur Göteborg har skapat det Harvey (1989) beskriver som ett gott företagsklimat, snarare än att ha säkerställt att sociala och kulturella värden tas till vara även i omvandlingen av centrala Göteborg.

Att räknas för att höras

Svårigheten att prioritera sociala och kulturella värden i planeringsprocesser är något som tas upp av flera mina informanter. En orsak är att det ekonomiska perspektivet är överordnat. En tjänsteperson uttrycker sig som följer:

”Den stora den stora diskussionen tycker jag, det här med om man pratar om stadsutveckling utifrån ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbart... så är det hela tiden cyklop som tittar på detta. Och det är det ekonomiska som tittar och säger: finns det pengar i det här?”

Citatet beskriver hur olika värden ständigt synas genom det ekonomiska ögat.

Ekonomiperspektivet leder oss in på frågan om kulturens mätbarhet. För att kunna motivera behovet av billiga hyror, menar en av mina informanter att tjänstepersoner måste bli bättre på att beskriva värdet av kultur, ”annars blir det där som *inte* går att mäta helt plötsligt inte värt någonting”. För att hävda sig i planeringsprocesser behöver man därför ta fram ett slags kulturellt nyckeltal- där värdet av kultur kan översättas till det ekonomiska språket⁷.

Att tala samma språk som de planerande förvaltningarna eller byggherrarna verkar vara ett måste för att lyckas lyfta behovet av lokaler till kulturutövare. Detta framkommer i nästa intervjuutdrag, där jag och en av mina informanter pratar om det träskjul går under namnet Kommersens loppmarknad. Min informant lyfter vikten av att Göteborgs Stad gjorde en rapport om Kommersen inför omvandlingen av området⁸. Där identifierades marknadens olika sociala och kulturella värden. Bland annat beskrevs att Kommersen skapar ”relationer mellan människor som överbryggar variabler som etnisk bakgrund, ålder och social klass.” (Gillberg m fl, 2013:31) Jag ställer den lite naiva frågan: ”Det där med att det var en mötesplats - visste man inte det innan?”

”Jo alltså, det är det som är mycket av den här typen av arbetets roll... Att man kan ju bli ganska såhär ’jamen det är ju självklart för alla. Varför ska man behöva lägga det på en karta eller varför ska man behöva göra en rapport om det? Det fattar väl alla att det är jättebra - en loppmarknad som alla oavsett inkomst kan mötas på?’ Tyvärr så är det ju inte, *när man är inne i planeringen och liksom och det är hårda fakta som gäller...* så är det på något sätt viktigt att ha samma verktyg eller *prata samma språk som dom andra* som kommer med sina kartor. [...] Det räcker inte att komma dit och säga att Kommersen är en bra verksamhet. [...] det räcker kanske inte heller att komma dit och säga att här finns det mycket kulturverksamheter. ” (Mina kurs.)

⁷ I Stockholm har liknande värden tagits fram av Stockholms Stad kulturförvaltning, genom en ”kulturkalkyl” vars syfte är att bidra till bättre dialog mellan olika stadsutvecklingsintressenter om kulturens plats i en växande stad. I Dagens Nyheter berättar biträdande direktör på kulturförvaltningen att det finns ett ”våldigt stort intresse” från fastighetbolagen för hur kulturlivet kan bli en del av olika stadsutvecklingsprojekt. Text beskrivs hur en kulturscen på Södermalm höjde fastighetsvärdet på bostäder i närområdet med drygt en miljon kronor per år. (DN, 2019-05-06)

⁸ Kommersens loppmarknad ligger mitt på den yta som ingår i Älvstadens nyligen klubbade detaljplan om Masthuggskajen. Inför början av omvandlingen gjordes en rapport om Kommersens olika kulturella och sociala värden. Rapporten var ett samarbete mellan Göteborgs Stad, Göteborgs Universitet och forskningsinstitutet Mistra Urban Futures.

Även om något till synes anses "självkänt för alla" måste man kunna visa på mer hårda fakta för att hävda sig bland de planerande förvaltningarna. Liksom citatet ovan, om behovet av ett kulturellt nyckeltal, framträder en bild där mina informanter behöver omformulera det kulturella området till att det blir något mätbart, som kan ses som hård fakta. Detta kan kopplas till Svenssons (2017) teorier om hur tvärasektoragenterna behöver öppna upp för idén att omformulera sina politikområden för att öka dess genomslagskraft. Det vill säga för att öka kulturella värden i planeringen behöver själva kulturvärdet omformuleras från att till exempel bara vara en "bra kulturverksamhet" till att bli något ekonomiskt mätbart och kartlagt.

Kartlägga för att förändra

Användandet av det mätbara perspektivet – att räkna på kultur eller tala samma språk genom att kartlägga – blir också ett sätt att öppna upp för andra värden än just det som dominerar. Ett slags "space of hope" för att citera David Harvey (2001). En tjänsteperson som arbetar med stadsutveckling på stadsdelnivå berättar om ett område vars detaljplan nyligen blev antagen:

"...där blev det ganska mycket uppmärksamhet efter samrådet om att dom inte hade uppmärksammat den mängden kulturverksamheter som fanns där. Och jaaa... jag vet inte om det bara är jag och mina fellow kollegor", säger hon och ler, "som har samma perspektiv som... Eller jag upplever att nu i granskningen så var det lite... Vi skrev något om det i vårt yttrande, att det har den effekten, att dom verksamheterna har lämnat [platsen]. Ja men det är det här också, så fort man börjar prata om en förändring så kan det ha såna gentrifieringseffekter liksom... Jag kanske ändå upplever att nu gick det att lyfta det."

"Att det går att lyfta det...?" upprepar jag frågande.

"Det hade kanske gått att lyfta det innan också men det var inte kartlagt, att det hade den effekten... *Jag tänker att om man hade börjat den detaljplanen nu så hade man nog kartlagt det.*" (min kurs)

Citatet visar på vikten av att kartlägga ett områdes kulturverksamheter för att därefter påvisa hur dessa riskerar trängas undan i detaljplansprocesser. Citatet "*Om man hade börjat den detaljplanen nu så hade man nog kartlagt det*" kan tolkas som att det pågår en förändring i det praktiska förfarandet angående detaljplaneprocessen. Från att halka efter i en exploatörsdriven logik tvingas planprocessen ta hänsyn till de kartläggningar av kulturverksamheter som stadsutvecklare gör. Uppmärksammas inte de verksamheter som finns på plats riskerar nämligen planhandläggarna själva bli granskade och bidra till att skapa vad min informant beskriver som "ganska mycket uppmärksamhet". Sammantaget kan citatet tolkas som att det finns en slags förhoppning över hur framtida detaljplaneprocesser faktiskt kan komma att innehålla en breddad syn på vilka värden som är viktiga, trots att den verkar styras av ett mer eller mindre exploatörsdrivet perspektiv. Detta kan ses som ett formellt sätt för demokratiska värden om kulturens plats i staden att "smygas in" (Svensson, 2017) i den ordinarie verksamheten.

En feministisk analys

Avslutningsvis vill jag återkomma till avsnittets inledande e-postutdrag och svårigheten att få kontakt med tjänstepersoner på fastighetskontoret. Anledningarna till varför man inte svarar

eller svarar med att hänvisa mig vidare sätt kan självklart vara många: skräppost, vabb, miss i kalendern eller hög arbetsbelastning. Väl medveten om att det är på gränsen till spekulativt vill jag ändå problematisera tystnaden, eller snarare konsekvensen av tystnaden. Bemötandet kan ses som ett tolkningsföreträde i den för Göteborg aktuella konflikten om mark och kulturlokaler. Att inte få tillgång till förvaltningens perspektiv blir än mer problematiskt när jag lyfter in aspekten kring kön. I mitt material framträder nämligen en bild av en manligt dominerad förvaltning högt upp i hierarkin. Här passar Breda Parkers (2017:170) teorier in om hur en hierarkisk manlig förvaltning är både mer tyst och mer framträdande samt hur dagens neoliberala organisering av staden reproducerar ojämlika strukturer.

För att konkretisera hur kön representeras olika i förvaltningarna vill jag återge en passage ur en av mina deltagande observationer. Jag deltog på ett möte där stadens samtliga förvaltningar samlas för att utveckla arbetet med sociala hållbarhetsfrågor i stadsplaneringsprocesser. Alla förvaltningar representerades av kvinnor, förutom fastighetskontoret. Könsuppdelningen tydliggörs när någon räknar upp namn på personer i en av förvaltningens arbetsgrupp: fyra manliga och ett kvinnligt. En tjänsteperson som sitter vid bordet reagerar högt på antalet manliga namn och menar att det är ovanligt med så många män i den kommunala förvaltningen. En av hennes kollegor svarar snabbt att ”ja, men inte på fastighetskontoret” varefter några spridda skratt hörs.

Frågor om makt och kön har även aktualiserats i andra delar av mitt fältarbete. Förutom att alla mina informanter är kvinnor har det också framkommit en viss typ av språkbruk i vissa av mina intervjuer. Att få in kulturella värden i planeringsprocesser har jämförts med att ”stå på barriaderna” eller ett ”pionjärsarbete”. Språkbruk som vittnar om maktdimensioner i förvaltningen. Det har också beskrivits som ett ”ensamt” arbete, som en ”idealprocess” och ett arbete man ”blir lite trött av”. På så sätt tolkar jag att organiseringen av Göteborgs Stad, vars strategier baseras på entreprenörsurbanistiska ideal, också vittnar om ojämlika strukturer där kvinnligt kodade frågor (Parker, 2017) underordnas manliga dito. Jag lånar Parkers egna ord för att tydliggöra: ”It contributes to what Isoke (2103) labels ”heteropatriarchy” in urban governance, and adduces normative behaviours and rationalities.”(Ibid:171) Den manligt dominerade förvaltningen bildar ett slags återopande av normativt beteende. Där formas en exkluderande arena samt en politisk agenda som bidrar till att undergräva alternativa, potentiellt utmanade röster. När en dominant diskurs får råda blir också exkluderingsarna svärfångade, osynliga och svåra att utmana. På så sätt kan en manligt dominerad förvaltning med makt fortsätta att hänvisa till dagens rådande neoliberal diskurser – exempelvis behovet av marknadsmässiga hyror, eller vikten av ett gott företagsklimat – utan att möta och problematisera de röster som undrar för vem staden egentligen byggs.

6.3 Diskussion: försvårande strukturer med inslag av hopp

I kapitel två har jag svarat på uppsatsens andra frågeställning gällande vilka svårigheter och möjligheter som skapas i tjänstepersonernas arbete med att möjliggöra för kulturlokaler i ett växande Göteborg. Jag har visat att arbetet kan förstås som en hinderbana som mina informanter behöver förhålla sig till för att möjliggöra för lokaler till kulturutövare. Hinderbanan ska förstås som både en avpolitiserande och exkluderande process. Dels är den avpolitiserande eftersom

politiska värdefrågor omvandlas till administrativa problem (jmf Svensson, 2017; Tesfahuney & Ek, 2016). Det är viktigt att poängtera att administration inte per definition ska förstås som något avpolitiserande – politiska frågor måste självklart behandlas administrativt i en politisk-administrativ organisationen. Däremot har jag sett hur det finns en tydlig osäkerhet över hur olika planer, verktyg, underlag och visioner ska hanteras vilket *i sig* verkar försvårande för att lokalfrågan ska kunna konkretiseras. Den blir både allas och ingens fråga och riskerar därför att ätas upp av den administrativa osäkerheten. Lägg därtill hur arbetet påverkas av hierarkiska hinder, där makten över marken sätter käppar i hjulet för de tjänstepersoner som ska omsätta stadens vision om kulturplanering till fysiska lokaler. Planeringen av staden verkar bestämmas utifrån exploatörers intressen snarare än genom kommunens PBL-baserade planeringsverktyg (jmf Thörn & Holgersson, 2014). Här kan argumenteras att till och med *uteslutningen* av administration, i form av SKA, BKA och KKA-verktygen, leder till avpolitiserande effekter eftersom det bidrar till att både sociala och kulturella värden blir eftersatta när Göteborgs nya Älvstad ska växa fram.

Den exkluderande processen ska ses utifrån Parkers (2017) teorier om hur urbana strategier formade av neoliberala värderingar gynnar en patriarkal ordning i förvaltningarna. Enligt Parker bidrar detta till att kvinnligt kodade värden exkluderas. När arbetet med att implementera sociala och kulturella (feminina) värden i planeringen av centrala Göteborg betraktas som en ouppnåelig ”idealprocess” vittnar det om det paradoxala i att kvinnor med tillgång till organisationen inte har möjlighet att förändra arbetet inom den (Parker, 2017:171).

Trots hinderbanans försvårande effekter går det dock att finna demokratiska ljusglimtar i empirin, genom att tjänstepersonerna ”håller höjd” (jmf Broström, 2017) för hur målsättningen om lokalfrågan ska konkretiseras. Detta görs genom rapporter, kartläggningar och tjänsteutlåtanden där de gentrifierande effekterna av vissa planprocesser synliggörs. På så sätt kan användandet av det ekonomiska perspektivet, där allt ska kartläggas och mätas, också öppna upp för att bevara kulturverksamheter på en plats som ingår i kommunens planarbete. Detta kan ses som ett formellt sätt för tjänstepersonerna att ”smyga in” (jmf Svensson, 2017) det nya breddade kulturvärdesbegreppet i den ordinarie verksamheten som i mångt och mycket styrs av ett entreprenörsurbanismens tillväxtorienterade logik.

Avslutningsvis är hinderbanan viktig att förstå eftersom den i mångt och mycket formar de konkreta vägar som tjänstepersonerna kan ta för att möjliggöra för lokaler i entreprenörsstaden, vilket behandlas i kapitlets sista empiriska kapitel.

7. Två vägar till kulturlokaler

”Det klart att det är en jätteviktig del, att man har en rimlig lokalhyra. Det är avgörande för enskilda kulturskapare. Det är klart att det är så. Men sen tänker jag att det kan finnas vissa strategiska frågor kring det här också. Som vart det finns kluster av verksamheter.” (Tjänsteperson, kulturförvaltningen)

Hittills har jag beskrivit vilken roll kulturen har fått i Göteborgs planeringsstrategier. Jag har också visat på vilka hinder de tjänstepersoner som ska omsätta dessa strategier till praktik stöter på. Mot bakgrund av denna sammantagna kontext redogörs nu för uppsatsens sista empiriska kapitel. Utifrån och som ett resultat av uppsatsens två tidigare kapitel har det ur min empiri framkommit två sätt för mina informanter att möjliggöra för kulturutövares lokaltillgång i Göteborg.

Vi ska först titta på hur möjligheten till kulturlokaler kopplas till Higabs uppdrag och innehållet i den nya hyresmodellen som arbetas fram av stadsledningskontoret och Higab på uppdrag av kommunfullmäktige. Därefter riktas ljuset mot hur kulturlokaler blir till en strategisk fråga för staden, där den kommande Plan för Kulturplanering skrivs fram som en viktig lösning i att skapa kulturnoder. I båda fallen handlar det om att skapa utrymmen för att hindra bortträngning av kulturaktörer och påminner därför om hur mina informanter försöker konkretisera de demokratiska välfärdsideal som finns inbyggda i strukturerna de arbetar i. Empirin pekar dock på att den demokratiska innebörden är svår att leva upp till, då lokalfrågan som strategi oundvikligen krockar i David Harveys (1989) staden-som-varumärke-strategier och öppnar med det upp för bortträngningseffekter (Peck, 2005; Breznik, 2009). Kapitlet avslutas med att problematisera hyresmodellens föreslagna innehåll samt att sätta den i relation till den strategiska vägen med kulturnoder. Det framträder en paradoxal bild av att arbetet för att möjliggöra för kulturaktörers lokaltillgång riskerar att urholka sig själv och att leda till en fortsatt bortträngningseffekt för kulturverksamheter. På så sätt svarar jag på uppsatsens sista frågeställning: *Hur kan de konkreta vägar som tjänstepersoner i Göteborgs Stad skapar för att möjliggöra för kulturlokaler i dagens Göteborg förstås, i förhållande till stadens stadsutvecklingsstrategier?*

7.1 Higab och hyresmodellen som väg framåt

Sedan år 2016 har tjänstepersoner på stadsledningskontoret och det kommunala fastighetsbolaget Higab arbetat fram förslag till en ny hyresmodell för stadens kulturverksamheter. På förvaltningspråk går detta arbete under namnet *Långsiktig hållbar hyressättning för föreningsliv och kulturverksamheter*. Bakgrunden är att Higab inte anser sig kunna sätta lägre hyror för vissa verksamheter än vad marknaden kräver eftersom detta strider mot lagen om kommunal likabehandling och behöver därför sätta marknadshyror för alla sina lokaler (Stadsledningskontoret, 2018). Konsekvensen av marknadshyror leder dock till att kulturutövare tvingas flytta från sina lokaler, eftersom majoriteten inte har den ekonomiska möjligheten att betala marknadshyror (kro.se, konstpolitik, 19-04-15). Att konstnärer tvingas flytta rimmar illa med Higabs uppdrag om att tillhandahålla lokaler för Göteborgs kultur- och föreningsliv. Därför tar staden fram en särskild princip om hyror för dessa verksamheter.

Att hålla nere hyran för rätten till staden

Förslaget på en ny hyresmodell möjliggör för de kulturverksamheter som hyr lokal av Higab att slippa marknadshyror som höjs i takt med att staden växer. Modellen kan ses som produkten av ett organiserat motstånd där engagerade personer, främst kulturaktörer själva, ifrågasätter Göteborgs Stads planeringspolitik. De sociala rörelserna Kultur Åt Alla och ”Hyrande konstnärer i Göteborg” har organiserat panelsamtal och bildat opinion mot att ateljéer och replokaler tvingas till flytt i samband med att Göteborgs olika omvandlingsprojekt ska realiseras. Genom diskussioner med stadens tjänstepersoner om vilken bortträngningseffekt marknadshyror innebär för stadens kulturliv har protesterna lett till att staden nu arbetar fram konkreta förslag på hur gentrifieringen kan motas i dörren.

I denna nya hyresmodell föreslås en enhetshyra oavsett geografiskt läge. Enhetshyran positioneras mot en så kallad hyrestrappa där man har ett antal fasta hyresnivåer som baseras på det geografiska läget och markens attraktivitet. En av de tjänstepersoner som arbetar med att ta fram modellen resonerar om varför enhetshyran är en bra väg att gå. Hon berättar för mig hur diskussionerna har gått och menar att det är svårt att administrera de förändringar som en hyrestrappa skulle innebära eftersom ett områdes geografiska läge både är svårtolkat och snabbt föränderligt. ”Plötsligt”, säger hon, ”så blir en plats jättehypead, att här händer det massa spännande saker, nu vill alla vara här. Ändrar det sig då...?” Att ta platsens attraktivitet och det geografiska läget i beaktning är svårt, menar hon, eftersom det skulle innebära att tjänstepersonerna måste vara snabba på att följa en sådan utveckling, i takt med den förändrade hyresnivån. En enhetshyra förhindrar att marknaden trycker upp hyrorna för kulturverksamheterna. Observera att i citatet är det, återigen, administrativa faktorer snarare än de demokratiska om rätten till staden som beskrivs som orsaker till varför just en enhetshyra är den bästa vägen att gå. Här måste dock tilläggas att samtliga av mina informanter, även de som inte aktivt arbetar med förslaget, har refererat till hyresmodellen som en välkommen lösning på kulturens lokalproblem. Alla har uttryckt önskemål om att den ska få ett positivt beslut i kommunfullmäktige. Det finns alltså ett starkt stöd i förvaltningen för att kulturlivet i Göteborg ska räddas från de bortträngningseffekter som ökade markvärden för med sig.

Liknande resonemang, om att undvika utvecklingen av marknadshyror på en plats som blir mer och mer attraktiv, framkommer i mitt samtal med en av Higabs anställda. Hon resonerar om hur fastighetsbolagets egna uppdrag möjliggör för billiga lokalhyror till kulturaktörer och exemplifierar med Sockerbruket, den gamla industribyggnaden nära Älvsborgsbrons fäste, som nu används till ateljéer och hantverk:

”Det [Sockerbruket] var ju ett väldigt perifert område för många år sen och det är det ju snart inte längre. Det är ju snart ett urbant område. Då skulle ju Higab kunna hyra ut och göra om allting till kontor och det gör man ju inte. Därför att man har uppdraget att tillhandahålla lokaler till föreningar.”

Ordet kontor bör förstås som att bolaget kan ta ut betydligt mer i hyra för företag som hyr kontorslokaler än vad man kan göra för föreningsverksamheter som hyr produktionslokaler. Anledningen till att detta inte görs går att finna i Higabs uppdrag. Bolaget möjliggör alltså för staden att kunna ha kvar kulturlokaler i områden som börjar bli ”urbana”. Det kan också tolkas som ett sätt att låta ”den urbana fronten” förflyttas (jmf Thörn & Despotovic, 2016; Thörn & Holgersson, 2014) utan att processen tvingar låginkomsttagare till bortträning.

Möjliggörande av billiga kulturlokaler kommer dock inte helt utan motprestationer. Att ducka marknaden ställer nämligen krav på de föreningar som ska ingå i modellen. Frågan om vem som ska få ingå i Göteborgs nya ”urbanitet” kommer an på vem som kan tillföra vad, i stadens ständiga jakt på nya attraktivitetsvärden.

Öppen eller stängd verksamhet

Redan innan jag påbörjade uppsatsen har jag i frågan om kulturens lokalbehov kunnat se en slags diskussion om huruvida öppna eller stängda verksamheter ska få plats i vissa av stadens lokaler. Publika utåtriktade verksamheter ställdes mot privata produktionslokaler. Begreppen trängdes igenom i många av höstens olika samtal där kultur och stadsplanering avhandlades och har sedan dess etsats sig fast hos mig. När jag väl började läsa tjänsteutlåtanden om Higabs nya hyresmodell kontextualiserades den något abstrakta dikotomin öppen eller stängd. Ordet ”publika verksamheter” utgör nämligen ett av de krav som Göteborgs Stad kan komma att ställa på kulturverksamheter som vill ingå i den föreslagna hyresmodellen. För att hyra lokal i centrala delar av staden behöver du ”kunna vända dig lite utåt”, vilket citatet nedan beskriver. Tjänstepersonen på stadsledningskontoret berättar för mig om kravet på publika verksamheter:

”Ska man få vara en del av hyresprincipen och ha en lokal från förmedlingstjänsten till en lokal i Kronhusområdet så handlar det inte om att... då kan inte du ha en liten... medlemsförening där du sitter och träffas två gånger i veckan, utan då ska det vara mera publikt för annars är det inte riktigt försv.. jag menar, vem vill inte ha en lokal i Kronhusområdet tänker vi. Då får det vara någon som vänder sig lite öppet, utåt, och som har mycket besökare där själva det... placeringen är liksom... viktigt för... verksamheten, ja.”

Kronhusområdet målas upp i citatet som ett ställe där alla borde vilja vara. Detta kan kopplas till platsens centrala läge och bör ses i ljuset av hur Göteborgs Stad, med Higab i spetsen, är i full färd att omvandla Kronhusområdet till ett hållbarhetsmecka. Kommer ni ihåg Higabs

affisch i uppsatsens första analyskapitel? Där användes lokala konstnärer med egen verkstad som reklam för att sälja in området till Higabs potentiella kunder. På så sätt kan man dra slutsatsen att den geografiska placeringen inte bara ska vara viktig för kulturverksamheten, så som det framställs i citatet ovan. Kulturverksamheten i sig blir också viktig för stadens säljande strategier genom att tillföra området ett autenticitetsvärde (Zukin, 1995; 2008) som i sin tur stärker stadens varumärke (Harvey, 1989).

Anledningarna till kravet om en öppen verksamheten är olika. En annan anledning är hur tillgänglig själva byggnaden är för allmänheten. Många av Higabs lokaler är nämligen byggnadsminnen och har därför kulturhistoriska värden. Detta framkommer i mitt samtal med tjänstepersonen på Higab:

”[...] om vi säger Västra Nordstan [Kronhusområdet] att dom som ligger där på Postgatan, föreningar som kanske inte är så kallade ja, öppet hus-föreningar eller öppna... Det kanske inte finns en anledning att dom sitter på just såna attraktiva lägen utan där kanske man istället vill ha en butik som ju gynnar att alla som bor i Göteborg kan komma in och se hur ser det ut här i dom här gamla fina lokalerna.”

Det är alltså genom att vara en butik som lokalen möjliggör för att ”alla som bor i Göteborg” ska kunna ta del av byggnadsminnena. Detta går dock att problematisera utifrån studien om omvandlingen av Göteborgs innerstad (Franzén, Hertting & Thörn, 2016). Där visar forskning på hur den sortens stadsomvandlingsstrategi som Göteborg ägnade sig åt för att göra om Magasinsgatan och resten av innerstaden skapade en ”atmosfärisk makt” (ibid:191) där vissa personer blir välkomna medan andra exkluderas. Därtill finns forskning som pekar på att en omvandlingsdiskurs som bygger på hållbarhet, likt den i Kronhusområdet (se kapitel 5.3 i denna uppsats), går att betrakta som ett slags ”ekologisk gentrifiering” (jmf Thörn & Holgersson, 2014). Utifrån den kunskapen behövs ett varningens finger lyftas kring huruvida en butik i centrala Kronhusområdet faktiskt kan komma att gynna *alla*. Tillgänglighetsargumentet för de öppna verksamheterna riskerar att falla platt, då planeringsstrategin snarare kan leda till exkludering av låginkomsttagare som inte alls får ta del av de kulturhistoriska byggnaderna i Göteborgs centrum.

Skattepengar och ambivalens

En annan anledning till kravet på öppna verksamheter handlar om pengar. Tillgängligheten till kulturella verksamheter i centrum ställs nämligen i relation till förväntade skatteintäkter (Stadsledningskontoret, 2018). Att inte ta ut marknadshyror för Higabs lokaler i centrala Göteborg minskar skatteunderlaget betydligt mer än i stadens mer perifera områden. Detta framkommer både i min intervju med Higab och stadsledningskontoret och problematiseras i samtliga tjänsteutlåtanden jag läst igenom. I det nya förslaget kring hyresmodellen poängteras vilken grundinställning som råder när kommunala bolag hyr ut lokaler:

Skattemyndigheten menar att *marknadshyra ska tillämpas vid uthyrning annars kan det ses som att bolaget [Higab] undanhåller vinst och därmed också skatt*. Marknadshyra ska därmed tillämpas. Marknadshyran styrs bland annat av typ av verksamhet som bedrivs i lokalen och

geografiskt läge. Exempelvis är marknaden för administrativa lokaler belägna i centrum stark och därmed är också hyresnivån högre. (Stadsledningskontoret, 2018:6. min kurs.)

Utifrån min empiri är det denna grundinställning som är huvudanledningen till varför kravet på öppna verksamheter ställs. För att hyra ut lokaler belägna på central och dyr mark till reducerat pris måste kommunen ta de förlorade skatteintäkterna i beaktning. Det är därför som själva verksamheten behöver generera ekonomisk vinst till staden, vilket ökar genom deras publika och öppna karaktär.

De tjänstepersoner som inte arbetar med att ta fram hyresmodellen resonerar också om huruvida en verksamhet ska vara öppen eller stängd för besökare. I mina intervjuer går att skönja en kritisk diskussion gällande kravet på att kulturarbetare ska göra sin verksamhet publik för att få hyra i centrala staden. Men det framträder en ambivalens i resonemangen, som går att koppla till användandet av skattepengarna. Det får exemplifieras i följande citatutdrag, där jag just har frågat en av mina informanter ifall diskussionen kring öppna och stängda verksamheter är något hon känner igen. Hon svarar nej först och ber mig att utveckla:

”Alltså angående rätten att ha en lokal kanske villkoras på olika sätt” säger jag för att förtydliga mitt tema.

”Det är jättekonstigt tycker jag. Det är som att du vore römmockare och alltid skulle vara beredd att ta emot gäster när du mockar rör. Det är ju ett yrke för tusan! Ja, lite så tycker jag faktiskt. Sen kanske det är så att om man nu ska deala, och får en billigare lokal, så kanske man ska vara tillgänglig då och då.

”Tillgänglig för...?”

”Besökare om det är så.” svarar hon.

Citatet visar på en ambivalens i diskussionen om de öppna verksamheterna. Det som först tycks vara ”jättekonstigt” normaliseras genom att hävda verksamheternas behov av ett köpslående, ett ”dealande”, med deras tillgänglighet gentemot stadens besökare.

När Göteborgs Stad värderar öppna kulturverksamheter lika högt som skatteintäkter från höga marknadshyror ger det en fingervisning om hur värdefull den publika kulturutövaren är för stadens ekonomi. De stängda kulturverksamheterna ämnade för produktion anses inte generera samma slags värde för att de ska tillåtas att undgå marknadshyran i centrum.

Osäker framtid

Hyresmodellen medför uppenbarligen vissa risker i och med kraven på öppna verksamheter. Dessa tåls dock att nyanseras. För det första är inte modellen antagen ännu. I förvaltningarnas olika remissvar inför att förslaget ska gå upp i kommunfullmäktige går att finna problematiserande frågor liknande de jag precis ställt om hur bristen på ”stängda” verksamheter i centrum kan påverka göteborgarnas delaktighet i kultur (se till exempel Stadsdelsnämnden Majorna-Linné, 2019). Med andra ord är dessa frågor något som Göteborgs Stad arbetar med, förmodligen i skrivande stund. För det andra ska det poängteras att det antal publika verksamheter som det i dagsläget rör sig om är fem eller sex, enligt min informant på Higab. Det kan tyckas onödigt att uppehålla sig så länge vid en princip som rör så få. Förslaget föreslås dock vara vägledande för stadens övriga fastighetsbolag och fler lokaler kan sannolikt tillkomma.

Oavsett vilket antal lokaler det gäller så kan förslaget ses som en principfråga om huruvida centrala Göteborg enbart ska vara ett område där verksamhet främst riktar sig till konsumtion och flöde av människor. Det är här hyresmodellen kan bidra till att med Möllers (2009:451) ord ”annektera och modellera” kulturbegreppet till att främst definieras som en upplevelse för staden-som-varumärke. Exploateringen av det kulturella mervärdet utgör därför ett potentiellt hot mot sig själv eftersom det riskerar urvattna den kulturella delaktigheten på en samhällelig nivå. Hanell och Sundvall (2019) poängterar på liknande sätt hur bortträngning av de *icke-publika* kulturverksamheterna i centrum också utgör ett hot mot de *publika* verksamheterna. Detta eftersom dessa två typer av verksamheter ”existerar i symbios med varandra och utgör en synergi för hela kulturlivet i området.” (Hanell & Sundvall 2019:48)

Samnyttja för att hyra

Förutom att krav ska kunna ställas på om huruvida verksamheten ska vara öppen eller stängd, innefattar även hyresmodellen ett annat krav som måste nämnas. Det handlar om att verksamheter ska vara beredda på att dela sin hyrda lokal med andra. På förvaltningspråk kallas detta för att ”samnyttja” och har målats fram som en övergripande väg för att tillgodose stadens befolkning med lokaler. Göteborgs Stad har nämligen inte bara svårigheter med att tillgodose lokaler för dess kulturutövare. Staden har också svårt att erbjuda övriga medborgare den service som de är lagstadgade att få. Bristen på kulturlokaler ställs ofta i relation till bristen på lokaler för skolor, förskolor och äldreboenden. Argumentet för att samnyttja är att många lokaler inte används såpass effektivt som de skulle behöva användas, samtidigt som lokalbristen blir allt mer påtagligare. En tjänsteperson uttryckte att det ”inte är hållbart” att göra som Göteborgs Stad gör nu, ”att de här lokalerna står tomma på kvällar och helger”. Men för de av stadens tjänstepersoner som ska möjliggöra för den nya ”hållbara” lokalsamnyttjan hopar sig problemen:

”[...] I praktiken är ju inte det så lätt. [...] Om vi har lediga tider så är det inte någon självklarhet att föreningarna kan eller vill finnas i våra verksamheter så att säga... så den där har varit väldigt svår att... liksom...hantera. Man vill ha större samverkan, självklart. Men det vi erbjuder är kanske inte alltid det som utövarna behöver eller vill ha... [...] Det låter så bra men det är inte så enkelt.”

Citatet visar hur det finns en motsättning i vad staden vill skapa på strategiskt plan och hur detta ska möjliggöras i praktiken.

Sammanfattningsvis kan hyresmodellen ses som en del av en demokratisk diskurs som sätter frågan om kulturaktörers rätt till staden på agendan. Samtidigt öppnar dess föreslagna motkrav också till diskussion om vilka faktiska demokratiska effekter modellen egentligen kommer att få. Så aktualiseras en känd kritik, utpekad av David Harvey, över att den faktiska innebörden av begreppet ”rätten till staden” riskerar att urholkas när det tas upp av mer etablerade aktörer (Thörn & Holgersson, 2014:26). Det som först vuxit ur motståndsrörelsernas protester om hur Älvstadens olika ombyggnadsprojekt leder till gentrifiering av kulturutövare, har fångats upp av Göteborgs Stad genom hyresmodellen. Där har viljan till kulturutövarnas platstillgång reducerats till konkreta och villkorade rättigheter snarare än en kollektiv möjlighet att tillsammans omskapa det urbana rummet.

7.2 Noder av kulturlokaler

Som det beskrivs i kapitlets inledande citat handlar möjliggörandet av lokaler till kulturutövare också om att lyfta behovet till en strategisk fråga för Göteborg som stad. Billiga lokaler till kulturverksamheter ställs i relation till alla de nybyggnationer som Göteborg redan har påbörjat eller planerar att genomföra. Mina informanter ser en risk för att stora stadsutvecklingsprojekt höjer fastighetsvärden som sen leder till gentrifieringseffekter (jmf Harvey, 2001; Peck 2005; Breznik 2009; Thörn & Holgersson, 2014). Men utan kulturlokaler kommer inte den framtida Älvstaden att kunna fyllas med det kulturella innehåll man så gärna vill ha. Här läggs grunden för argumentet att staden bör arbeta för att bibehålla billiga lokaler för att ha kvar det småskaliga, lokala och hållbara kulturlivet. Detta exemplifieras genom följande citatutdrag, där en tjänsteperson på kulturförvaltningen resonerar om Järntorget med omnejd som under kommande år ska genomgå en stor omvandling:

”Och då tänker jag... Jag bara ser Järntorget framför mig och den miljön som finns där idag och den noden som gäller kulturliv, så försöker jag se om fem år. Hur kommer det här att påverkas av nybyggnationen? [...] Där ser jag en risk att det kommer kanske... det kanske kommer att slå ut dom här verksamheterna. Och där tänker jag... vi försöker till exempel att lyfta det [i tjänsteutlåtanden om Göteborgs översiktsplan] för där står det om Järntorget men mestadels som en trafiknod, och då kan man ju också säga *att det är en kulturnod*. Och det behöver tas hänsyn till att hitta strategier för... jag kan inte svara på idag hur man ska göra det... och då tänker jag att [...] *det handlar något om att det är viktiga noder i staden, precis som dom har försökt göra med Ringön då att dom ändå har någon strategi att här ska vi försöka så att det inte blir gentrifierat utan här ska det kunna finnas... lokaler där kulturutövare kan finnas och alla andra möjliga verksamheter.*”(Mina kurs.)

För att motverka en utveckling av höga hyror som slår ut kulturverksamheter menar tjänstepersonen på kulturförvaltningen att staden bör inta en strategisk position gentemot Järntorget genom att tänka på området som en slags nod för kulturliv, såsom man gjort med Ringön.

Detta med ”noder” av kulturliv framkommer också i andra intervjuer. Genom det nya föreslagna verktyget kulturkonsekvensanalys (KKA) som ingår i *Göteborgs Stads Plan för kulturplanering 2019-2023*, kommer tjänstepersoner att kunna peka ut vissa specifika områden som viktiga för staden. Det framkommer i följande intervjuutdrag med tjänstepersonen på stadsledningskontoret:

”... att KKA:n skulle kunna bidra till det att man gör dom här LUP-arna [lokala utvecklingsplaner i stadsdelarna] och så säger man att ’jamen här har vi Fixfabriken, här av vi Karlavagnsområdet, här har vi Ringön, här har vi Sockerbruket. Dom här 4 platserna är så värdefulla just nu. Nu rör vi inte dom.’ Kanske över tid kommer det hända andra saker där, men just nu är det väldigt viktigt att ha kvar det. [...]”

De beskrivna platserna – Fixfabriken, Karlavagnsområdet, Ringön och Sockerbruket – är områden som huserat flera kulturverksamheter på grund av billiga hyror. De två första är idag redan under omvandling och som en följd av exploateringen har områdets kulturaktörer tvingats

flytta på sig. Att peka ut specifika platser och sen ”inte röra” dem, tolkar jag som ett strategiskt sätt att försöka motverka gentrifiering av ett område. Ordvalet påminner också om Göteborgs Stads planeringsstrategier för både Ringön (se uppsatsens första analyskapitel) och Långgatorna (Forsemalm, 2007). I båda fallen har kommunens strategier byggts på ett slags icke-planerande ideal, där platserna istället ska utvecklas ”organiskt” (Stadsbyggnadskontoret, Ringön) eller genom ”sina egna förutsättningar” (Forsmelam, 2010:81). I dessa ordval döljer sig dock en medveten planeringsstrategi, som bygger på att det autentiska värdet i sig bidrar till platsens kommersialisering (Zukin, 2008). När väl platsens autenticitet fastställts av en kulturellt medveten medelklass höjs markvärdet vilket, många forskare menar att gentrifieringseffekten är svårstoppad (Zukin, 2008; Valli, 2017; Franzén, Hertting & Thörn, 2016; Thörn, 2018). För att tydliggöra denna konflikterande utveckling låter jag tjänstepersonen berätta vidare:

”Kanske över tid kommer det hända andra saker där, men just nu är det väldigt viktigt att ha kvar det. [...] det handlar ju också om att då måste någon tycka att det är såpass viktigt för staden att ha dom här platserna.”

”Vem behöver tycka det är såpass viktig?” undrar jag.

”Jag tänker att den politiska styrningen måste tycka att det här är en del av stadens attraktivitet. Att vi kan få konstnärer och kulturutövare och ett rikt föreningsliv... Det tillför så mycket till den här staden att vi måste säkerställa att det blir kvar.”

”Då tänker du att attraktiviteten är nyckelbegreppet för...?”

”Attraktivitet och social hållbarhet i kombination... *Nu är problemet att [...] det handlar om de ekonomiska konsekvenserna det som alltid överskuggar. Att... 'är detta ekonomiskt försvarbart?'* Då skulle jag ju vilja säga ja det är det, därför att vill du få människor att flytta hit och etablera sina företag här handlar det om att du vill ha en stad som är attraktiv på massa olika sätt. Då är det ett rikt kulturliv och föreningsliv och en social hållbarhet att det känns som ett kitt – det är jätteviktigt.”

Citatet innehåller en ambivalent ton. Den är svår att skriva ut i text men viktig att belysa. Under en av mina deltagande observationer säger samma person hur hon ogillar att använda ordet attraktivitet men gör det trots allt eftersom det är det politikerna lyssnar till. I citaten ovan är det därför intressant att titta på hur hon också låter ordet ”social hållbarhet” vara ett av nyckelbegreppen för vad kulturlivet bidrar till. Här blir kulturen en viktig del för att skapa ett samhälleligt ”kitt” som i sin tur också krockar an i attraktivitetsdiskursen.

Citatet visar sammantaget på hur viktig attraktivitetsdiskursen är för att motivera bevarandet av de billiga kulturlokalerna. Kulturnoderna blir i sig attraktivitetshöjande värden, vilket också synliggör hur min informant för det som Svensson (2017) kallar för en omformuleringsprocess. För att kunna få genomslag för sitt politikområde – kulturens bevarande i stadsrummet – behöver tjänstepersonen kliva in i den ekonomiska diskursen. Ta på sig cyklopet, som en informant uttryckte sig i förra analyskapitlet. Även om det kan leda till bevarandet av vissa kulturnoder medverkar samtidigt tjänstepersonen i citatet ovan till att definiera kulturen utifrån dess värde av upplevelse och attraktionskraft till staden-som-varumärke (jmf Möller, 2009). Det är just den här omformuleringen som riskerar leda till den paradoxala utvecklingen av höjda markvärden, ökade hyror och slutligen en bortträngning av de kulturarbetare som utgjorde ”kulturnoderna” från första början (Harvey, 1989; Peck, 2005; Zukin, 2008; Breznik, 2009).

Kulturnoderna kan på så sätt bidra till att den ”urbana fronten” (jmf Thörn & Despotovic, 2016), det vill säga gränsen för vad som räknas som stad och vem som ingår i den, förflyttas längre och längre ut från stadens mitt.

7.3 Diskussion: bevara eller bygga bort?

I detta sista empiriska avsnitt vill jag stanna kvar vid ambivalensen i förra citatet och låta den besvara uppsatsens tredje frågeställning om hur de konkreta vägar som tjänstepersoner i Göteborgs Stad skapar för att möjliggöra för kulturlokaler i dagens Göteborg kan förstås i förhållande till stadens stadsutvecklingsstrategier. Det uppstår nämligen en inneboende paradox när de två konkreta vägarna som jag redogjort för sätts i relation till varandra. I och med hyresmodellens krav om publika verksamheter i centrala delar av Göteborg framträder en relativt motsägelsefull bild av kulturverksamheters framtida möjlighet till att hyra billiga lokaler. I kulturplaneringens ambitioner att bevara ett breddat kulturbegrepp – där kulturverksamheter utgör en del – skapas samtidigt ett värde av attraktivitet för platsen som i sin tur höjer incitament för ökade markvärden. Stadens centrala delar växer och med det också kravet på öppna verksamheter. Detta exemplifieras i följande intervjuutdrag där jag prövar resonemanget med en av mina informanter:

”Men om några år kommer ju marken vid Fixfabriken vara jätteattraktiv eftersom staden växer.”

”Japp”, säger tjänstepersonen på stadsledningskontoret. Det blir lite tyst. Hon hakar inte på mitt resonemang tänker jag och fortsätter därför själv.

”Då hamnar man ju i lite samma tanke som man pratar om i Kronhusbodarna nu...? Att okej, ska ni vara kvar här till den här hyran måste ni ha den här typen av verksamhet.”

”Ja joo det..det är ju svårt.. eh. Det håller jag med om. *Men jag kan inte se något annat sätt att...* Gentrifieringen är ju liksom... Det är ju en process och då tänker jag såhär att den går ju inte. den går ju inte att stoppa. Och det kanske inte ska... Vi kanske inte ska göra det heller. Men man kan fundera om man kan påverka den på något sätt så processen går lite... så att vi inte just raderar det som faktiskt egentligen har ganska problematiskt att bygga upp nya grejer.” (min. kurs)

Citatet pekar just på det Håkan Thörn beskriver i sin forskning om Hagas omvandling: att kampen om bevarande får en tvetydig roll i förhållande till planeringsprocesser (Thörn, 2010:311). Ett breddat kulturvärdebegrepp kanske kan hindra att staden inte längre bara river det som finns på en plats, så som skedde i Kville (Thörn & Holgersson, 2016), men har ändå svårt att hindra den markpolitik som kan leda till gentrifiering. Tvärtom. Ambitionen av att bredda kulturvärden kan i kombination med den nya hyresmodellen nämligen riskera leda till *ytterligare* bortträngningseffekt för kulturverksamheter på grund av dess attraktivitetshöjande värde. I första steg de ”stängda” verksamheterna, i andra steg även de ”öppna” då dessa verksamheter existerar i symbios med varandra (Möller, 2009; Hanell & Sundvall, 2019).

8. Sammanfattande diskussion och slutsats

Denna uppsats började i beskrivningen av ett dilemma. En konfliktfylld utveckling där stadens växande behov av mark att exploatera ställs mot behovet av billiga verksamhetslokaler till Göteborgs kulturutövare. Satt i relation till att Göteborg genom stadsutvecklingsprojektet Älvstaden nu växer för att bli sin dubbla storlek år 2035 blir dilemmat än mer tydligt. Det som förr var perifera platser håller på att övergå till ”urbana” och attraktiva områden med priser därefter. Utifrån att konstnärers ekonomiska situation försämras mer och mer (kro.se, konstpolitik, 19-04-15) utgör utvecklingen av ökade marknadshyror ett direkt hot mot konstens materiella förutsättningar och i förlängningen även mot konsten i sig. Detta samtidigt som konst och kultur blir allt mer centralt i stadsplaneringen.

Studier om gentrifiering – hur låginkomsttagare trängs ut ur städers centrala delar som en följd av ökade fastighetsvärden – sätts idag ofta i relation till David Harveys teoretiska begrepp *entreprenörsurbanism*. Teorin förklarar hur post-industriella städer går från en traditionell tillhandahållare av välfärdstjänster till att i allt högre grad fokusera på stadens lokala ekonomiska tillväxt (Harvey 1989). Maja Breznik (2009) poängterar att när den globala marknadsekonomin förskjuter ekonomisk makt från en nationell till en internationell nivå, lämnas städer relativt ensamma med att hantera motstridiga behov: att både skydda och uppmuntra sin lokala ekonomi och samtidigt garantera social stabilitet och offentlig service för sina medborgare. I denna uppsats har motstridigheten exemplifierats genom stadens politisk-administrativa arbete med att möjliggöra för billiga lokaler till kulturutövare.

Praktik, etnografi och kritisk forskning

I uppsatsens inledande kapitel beskrevs att mitt intresse för hur Göteborgs Stad hanterar frågan om behovet av lokaler för kulturverksamheter började utanför förvaltningen. Som utövande musiker drogs jag först till de sociala rörelserna som organiserade sig i kampen för billiga replokaler. Det blev min praktiska ingång i den urbankritiska teorin som behandlar rätten till staden (Marcuse, 2009:1). Där fick den klassiska parollen för mig en konkret innebörd, genom att användas som slagord mot stadens gentrifieringspolitik (jmf Novy & Colomb 2013). Men i det organiserade motståndet var det också någonting i mig som skavde. Allt som oftast handlade nämligen diskussionerna om en upprepad uppgivenhet riktad mot kommunala tjänstepersoner och politiker. De anklagades för att med ena handen planera förbi kulturaktörernas faktiska behov, samtidigt som de med andra handen lyfte fram Göteborgs lokala kulturliv som av ett de främsta anledningarna till att besöka staden. Personer som är anställda att värna demokratin målades istället upp som dess nedmonterare. Hos mig började därför en fråga formuleras. För även om det finns många studier som beskriver hur planeringsstrategier använder kultur som byggstenar i städers varumärkesbygge (Harvey 1989, 2001; Zukin 1995, 2008; Peck 2005; Valli 2017; Breznik 2009) borde väl lokalfrågan inte reduceras till enskilda tjänstepersoners arbete? Handlar den inte snarare om att synliggöra andra mer komplexa maktstrukturer som bestämmer

vem staden faktiskt byggs för? Frågan fick sitt svar i det kritiska kulturfältets disciplin. Grundad i en syn på att maktstrukturer inverkar på vardagliga situationer är kulturstudiens uppgift att synliggöra och ifrågasätta dessa olika strukturer (Couldry, 2011:2). På så sätt finns där en politisk ambition att öppna upp för andra möjliga strukturer som inkluderar nya röster.

Mot denna vilja tog jag mig in i stadens planeringsrum. Genom min praktik och anställning i en av Göteborgs stadsdelsförvaltningar framträdde bilden av att tjänstepersoner delade samma upprördhet som de sociala rörelserna. Här ställdes samma urbankritiska frågor om vem staden byggs för. Här användes samma konfliktfyllda gentrifieringsbegrepp för att förklara hur höjda markvärden tränger ut kulturarbetare och andra låginkomsttagare. Det som skiljde tjänstepersonernas vokabulär från kulturutövarnas var ordet målkonflikt. På plats i stadsdelsförvaltningen fick jag erfara att behovet av kulturlokaler trängdes sida vid sida med behovet av skolor, grönområden, äldreboenden – och att allt hela tiden synades genom det ekonomiska ögat. När så väl uppsatskursen startade var det här jag ville stanna kvar. I planeringsrummen. I maktstrukturerna. Med hjälp av kulturstudieperspektivet kom jag att förstå hur förvaltningsorganisationen är byggd på entreprenörsurbanismens logik vars krav på nätverk, samverkan och sektoröverskridande arbete skapar svårigheter i bygget av Göteborg.

Min vilja att förstå tjänstepersonernas vardag gjorde att jag valde att arbeta med etnografiska metoder. Precis som den kritiska kulturteorin rör den sig i spänningsfältet mellan det högst personliga å ena sidan och den stora samhälleliga förståelsen å den andra (Van Maanen, 2011). Med hjälp av deltagande observationer ville jag ta mig förbi de vanliga, konventionella tankarna om det objekt vi studerar (S. Becker, 1998). Dessutom öppnade etnografin upp för den berättande och njutfulla forskningen (Van Maanen, 2011; Klein, 1997) som genom sina täta och stundtals målande beskrivningar dels har tillfört en glädje till själva skrivprocessen, dels kan bidra till att uppsatsens innehåll når längre än till de akademiska bokhyllorna.

8.1 Resultatet: två diskurser om lokalfrågan

Mot bakgrund av det som beskrivits formulerades så uppsatsens syfte: att undersöka hur Göteborgs Stad inom sin förvaltning hanterar frågan om behovet av lokaler för kulturverksamheter i Göteborg idag. Sammanfattningsvis jag sett hur entreprenörsurbanismens logik i planeringspolitiken skapar motsättningar för hur staden hanterar behovet av kulturlokalerna, där strukturer för att tillhandahålla jämlikhet och välfärd är kvar men försvåras när de ska inordnas i en logik som bygger på tillväxt. För att tydliggöra detta resultat har jag valt att ta fram två diskurser om kulturlokaler: *diskursen om kulturlokaler som attraktivitetsstrategi* och *diskursen om kulturlokaler som en demokratisk infrastruktur*. Genom att synliggöra hur de ibland ställs mot varandra och ibland överlappar vill jag sammanfatta och diskutera hur lokalfrågan hanteras inom Göteborgs Stad idag – och varför.

I *attraktivitetsdiskursen* blir kulturlokaler viktiga byggstenar i stadsutvecklingsstrategier eftersom de bidrar till platsers ”autentiska” värde (Zukin, 2008). Enligt Zukin är det just jakten på autenticitet som utgör navet i den symboliska ekonomin som post-industriella städer organiserar sig kring. Här går hon hand i hand med David Harvey, genom att belysa hur kulturen utgör en komparativ fördel i den internationella konkurrensen om människor och kapital. För när platser ses som autentiska går de också att värdera utifrån objektiva och ekonomiska termer:

”For real estate developers and urban planners, there are terms of profit and use: how much land can I assemble? At what price? [...] Artists, and those privileged among us who share an aesthetic view of urban detritus, conceive of space in different terms: Is it interesting? Is it gritty? Is it real?” (Zukin, 2008: 728)

Därför kan lokaler där kulturutövare vistas användas för att skapa värde till platser, värden som är viktiga för både fastighetsägare och stadsutvecklare, såväl som för den medvetna medelklassen.

I den *demokratiska diskursen* jag kunnat se i min analys att behovet av kulturlokaler handlar om att möjliggöra för allas rätt att ta del av stadens platser, oavsett inkomst. Den går att koppla till demokratiska värden och ideal som finns inbyggda i välfärdsstatens organisatoriska struktur, där främst Plan och Bygglagslagens första paragraf tydligt beskriver hur bestämmelserna om planläggning och byggande ska syfta till att främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden.

Jag ska sammanfatta diskurser i relation till svaren på uppsatsens tre frågeställningar.

Vilken roll spelar kultur i stadsutvecklingsstrategier i Göteborg idag?

För att svara på uppsatsens första frågeställning har jag främst analyserat stadens övergripande styrdokument och satt dessa i relation till tre empiriska exempel: Ringön, Kronhusområdet och Slakthusområdet. Genom analysen framträder en bild av att kultur spelar en viktig roll i stadsutvecklingsstrategier i Göteborg idag. Även om strategierna går mer mot att omnämna kultur i relation till samhällelig delaktighet så lyser dess Florida-inspirerade tillväxtskapande värden igenom. Det är här *attraktivitetsdiskursen* kommer in. Kulturen och dess verksamhetslokaler kopplas ihop med ”organiska”, ”genuina”, och ”hållbara” platsutvecklingsstrategier som alla syftar till att skapa attraktiva platser. Ljuset som nu riktas på verksamhetslokaler för stadens lokala kulturutövare kopplas ihop med hållbara alternativ, men kan också ses som tydliga exempel på att Göteborg söker nya strategier för att marknadsföra sig som attraktiv stad. Allt för att inte hamna sist i entreprenörstadsens intra-urbanistiska tävling (jmf Harvey, 1989). Jag har också sett hur attraktivitetsdiskursen öppnat upp för nya experter på stadsplaneringsområdet (jmf Franzén, Hertting, Thörn 2016:163). Det är inte så konstigt att personer som *kan* kultur blir viktiga när det är kulturen som ska driva den symboliska ekonomin framåt. Det syns i kulturfastighetsbolagets Higans strategiska roll i utvecklandet av Slakthus- och Kronhusområdet. Det syns i Saltet på Ringön, ett kommunalt näringslivsprojekt som drivs av tre kulturaktörer. Det syns också i att tjänstepersoner som är utbildade inom kulturfrågor får större roll i stadens planeringsprocesser.

Den demokratiska diskursen syns i hur Göteborgs stads kulturprogram beskriver att kulturplanering ska ”öka göteborgarens möjlighet till inflytande över den fysiska miljön.” (Göteborgs Stad, 2013:22) Där poängteras också hur alla medborgare ska ha möjlighet till insyn och påverkan i samhällsutvecklingen (ibid: 24). Jag har också kunnat se hur tjänstepersoner själva rapporterar om hur kulturutövare trängs bort i bygget av den nya Älvstaden. Kulturlokalerna ses i min empiri som en demokratisk infrastruktur som möjliggör för att kulturen ska kunna vara kvar i staden. Det är just detta som Göteborgs Stad försöker

åstadkomma på Ringön, genom en uttalade ambition om att billiga lokaler måste få finnas för att möjliggöra för andra ideal än de som följer när marknadshyror får råda.

Men det är på Ringön som de två diskurserna tydligast krockar med varandra. Som jag beskrivit i kapitlet *I Floridas fotspår* finns där en tydlig ambivalens i hur Göteborgs Stad använder Ringön som ett slags alibi för kulturlokaler samtidigt som andra platser fortsätter att omvandlas till bostadsområden. Eftersom Ringön är svår att exploatera, på grund av att marken är så pass förorenad och eventuella saneringsåtgärder så omfattande, blir det ett ställe dit staden hänvisar de flesta av sina kulturutövare. Istället för få finnas i hela staden riskerar kulturens tillgång till lokaler att koncentreras till en specifik plats.

Sammanfattningsvis har jag sett hur attraktivitetsdiskursen suger upp den demokratiska aspekten av kulturlokaler, just eftersom de används så flitigt i att bygga ”organiska”, ”genuina”, och ”hållbara” värden. Detta belyser hur strategierna grundar sig på det som Floridas tänkta kreativa medelklass håller som ledord i jakten på nya spännande platser: identitet, mångfald, genuinitet och kreativitet (Peck, 2005).

Utifrån ett tjänstemannaperspektiv, vilka svårigheter och möjligheter skapas i arbetet för att möjliggöra för kulturlokaler i ett växande Göteborg?

För att svara på uppsatsens andra frågeställning tog jag mig ner några nivåer, från visionsdokumenten till tjänstepersonernas praktiska vardag. Här har jag främst tagit hjälp av Petra Svenssons (2017) teorier om hur det är att arbeta i en tvärsektoriell politisk-administrativ organisation. I det tvärsektoriella arbetet läggs fokus på nätverkande och samverkan över förvaltningarna. Även hon går hand i hand med Harvey, eftersom entreprenörstadsens organisering kännetecknas av privata-offentliga partnerskap och andra samverkansmodeller (Harvey, 1989). Genom intervjuer och deltagande observationer kunde jag se hur svårigheterna för tjänstepersonerna att möjliggöra för kulturlokaler kan sammanfattas i två hinder. Först genom administrativa hinder där lokalfrågans kulturpolitiska värde riskerar försvinna i administrativ arbetsbelastning (jmf Svensson, 2017; Tesfahuney & Ek, 2016). Det andra hindret utgörs av hierarkier inom förvaltningen. Mina informanter berättar om en felvänd planeringsprocess där sociala och kulturella värden åsidosatts till förmån för exploatörers vinstintresse. Makten över marken styr på så sätt utvecklingen av kulturens plats i staden (Jmf Thörn & Holgersson, 2014; Parker, 2017). Det bör också nämnas att makten över marken framstod som en till synes maskulin makt. Enligt Parker (2017) bidrar neoliberal planeringsstrategier till en ojämlik könsmaktsordning inom förvaltningarna. I mitt fall kunde jag se hur traditionellt kvinnligt dominerade områden utgjorde en ”idealprocess” i planeringsarbetet, vilket stödjer teorier om hur entreprenörstadsens strukturer kan bidra till att kvinnor får tillgång till organisationen utan någon reell möjlighet att transformera den (Parker 2017).

I min analys såg jag hur de två olika diskurserna gällande kulturlokaler var något som tjänstepersonerna ständigt förhöll sig till. *Attraktivitetsdiskursen* bidrog till att kulturlokaler ständigt synades genom det ekonomiska perspektivet. Därför skapades ett behov för tjänstepersonerna att omformulera sina värderingsfrågor (Svensson 2017) för att

överhuvudtaget få gehör för deras innehåll: att räkna på kultur eller att kartlägga kulturverksamheter samt att tala samma språk som de förvaltningarna längre upp i hierarkin. Det är också här som den *demokratiska diskursen* paradoxalt tar plats. Genom att tala samma språk, att kartlägga kulturverksamheter, synliggör mina informanter hur stadsplaneringen i Göteborg också bidrar till att tränga bort kulturlokaler. Frågor om gentrifiering tar nu plats i stadens egna tjänsteutlåtanden och lokala utvecklingsprogram. På så sätt håller tjänstepersonerna höjd (jmf Brorström, 2017) för kulturprogrammets demokratiska vision om att den nya planen för kulturplanering ska öka göteborgarnas möjlighet till inflytande över stadens fysiska miljö (Göteborgs Stad, 2013). Så trots att mina informanter omformulerar sina uppdrag för att passa in i entreprenörstadsens marknadslogik och på så sätt riskerar urholka kulturens egenvärde (Möller, 2019) kan deras omformuleringsprocesser *också* leda till att demokratiska värden – tillgången till lokaler – smygs in i den ordinarie planeringsprocessen (Svensson, 2017). Här vill jag därför hävda att även om attraktivitetsdiskursen ska förstås som överordnad i tjänstepersonernas arbete med att skapa kulturlokaler, kanske faktiskt *diskursen om kulturlokaler som en demokratisk infrastruktur* kommer kunna växa sig starkare ju fler omvandlingsprojekt som uppmärksammar kulturlokalernas värde.

Hur kan de konkreta vägar som tjänstepersoner i Göteborgs Stad skapar för att möjliggöra för kulturlokaler i dagens Göteborg förstås, i förhållande till stadsutvecklingsstrategierna?

Mot bakgrund av uppsatsens två första frågeställningar och dess svar har jag skapat en kontext för att kunna svara på uppsatsens sista frågeställning. I min analys framkom två mer eller mindre konkreta vägar som tjänstepersonerna använder sig av för att möjliggöra för de billiga verksamhetslokalerna.

Första vägen är att Göteborgs Stad i skrivande stund arbetar fram en ny hyresmodell för de lokaler som fastighetsbolaget Higab hyr ut till kultur- eller föreningsliv. I denna modellen kommer lokaler få en enhetshyra som inte baseras på fastighetens marknadsvärde. Den andra vägen handlar om att Göteborgs Stad behöver peka ut specifika platser, ”kulturnoder”, där billiga kulturlokaler helt enkelt ska få stå kvar utifrån dess strategiska vikt för staden. Båda vägarna handlar på så sätt om att skapa utrymmen för att ha kvar billiga lokalerna även om staden växer och markens värden höjs. Utifrån detta övergripande mål är de därför del av en *demokratisk diskurs* som lyfter hur tjänstepersonerna försöker konkretisera de demokratiska välfärdsidealerna som faktiskt finns inbyggda i strukturerna de arbetar inom. Till exempel ska Higabs nya hyresprincip förstås som ett resultat av att Göteborgs sociala rörelser kräver sin rätt till lokaler med rimliga hyror utifrån konstens skrala förutsättningar. Att Göteborgs Stad arbetar fram hyresprincipen kan på så sätt ses som ett tydligt svar och ett konkret sätt att omsätta de demokratiska kraven till handling.

I min empiriska analys framkommer dock en bild av att detta är svårt. Den demokratiska diskursen står i ständig relation till diskursen om attraktivitet, eftersom argumenten för att bevara de nämnda kulturnoderna likväl grundar sig på varumärkesbyggande strategier och andra entreprenörsurbanistiska logiker (Harvey, 1989; Tesfahuney & Ek, 2016). För att kulturlokaler ska få finnas kvar måste nämligen politiken tycka att de tillför *attraktivitet* till staden. Samma logik syns också i utformandet av hyresmodellen. För att ingå i den nya

hyresmodellen och hyra lokaler i centrala delar av staden behöver kulturverksamheterna förhålla sig till kravet om att vara en publik verksamhet som ska tillföra ekonomiska värden för staden. I nuläget påverkar kravet enbart ett fåtal lokaler men kan komma att skapa ett mer bekymmersamt läge för kulturens plats i framtida Göteborg. Eftersom kulturlokalerna tillskrivs ett autentiskt värde bidrar dessa slags ”kulturnoder” till höjda markpriser och en förflyttning av Göteborgs ”urbana front” (jmf Thörn & Holgersson, 2014). I takt med att centrum växer ökar också antalet lokaler som villkorar kulturens verksamhetsformer. Fler och fler kulturutövare behöver öppna upp sin verksamhet för att kunna betala sin hyra. Därför menar jag att de båda konkreta vägarna som tjänstepersoner i Göteborgs Stad skapar för att möjliggöra kulturlokaler måste förstås, trots dess goda intentioner, som en risk för fortsatt bortträngning av kulturen i Göteborg. Det är inte de billiga lokalerna som försvinner, men väl den kultur som inte bidrar till stadens värdeskapande stadsutvecklingsstrategier. Lägg därtill studier som pekar på hur olika kulturverksamheter – öppna eller stängda – existerar i symbios med varandra (Möller, 2009; Hanell & Sundvall, 2019) och vi får en bild av en bortträngning som omfattas av all form av kulturverksamhet. Oavsett grad av värdeskapande innehåll.

8.3 Avslutande reflektion

Jag vill avsluta den här uppsatsen med att reflektera över Håkan Thörns beskrivning av ambivalensen över ”bevarandekampens tvetydliga roll i förhållande till gentrifieringseffekter” (Thörn, 2010:311). Med Hagas omvandling i minnet kan Göteborgs Stads breddade kulturvärdebegrepp också bidra till att ännu fler kulturvärden, exempelvis billiga kulturvärden, upphöjs och annekteras av tillväxtskapande intressen. Vad som började med en kamp från Göteborgs sociala rörelser – rätten till billiga lokaler – riskerar att falla platt när det fångas upp av stadens kommunala planerare. De reduceras till enbart konkreta och villkorade rättigheter utan att kulturutövarna ges reellt inflytande till omskapandet av det urbana rummet (Thörn & Holgersson, 2014:25). Kanske kommer vi i framtida diskussioner om Ringön eller ”kulturnoderna” Järntorget och Fixfabriken också använda oss av metaforen om hur ”operationen lyckades men patienten dog” (jmf Thörn, 2010:311).

Men det är just något med ambivalensen som lockade mig till den här typen av uppsats. Jag ville inte fastna i slutsatser om hur kulturplanering enbart bidrar till gentrifierande effekter. Måste inte också ett breddat kulturvärdebegrepp kunna öppna upp för andra formuleringar om för vem staden byggs? Precis som kulturmiljövärde springer ur Haga-protesterna på 80-talet, kan dagens nya KKA-verktyget ses som en effekt av vår tids politiska protester mot hur staden använder sig av en gentrifieringsstrategi, vare sig den är en medveten sådan eller inte. Av den anledningen vill jag återigen citera David Harvey när han belyser hur entreprenörsurbanistiska logiker också innehåller motsättningar som är av strukturell betydelse:

By seeking to trade on values of authenticity, locality, history, culture, collective memories and tradition they [motsättningarna] *open a space for political thought and action within which socialist alternatives can be both devised and pursued*. That space deserves intense exploration and cultivation by oppositional movements that embrace cultural producers and cultural production as a key element in their political strategy. [...] Here lies one of the key spaces of hope

for the construction of an alternative kind of globalization. One in which the *progressive forces of culture can seek to appropriate and undermine those of capital rather than the other way round*. (Harvey, 2001:109 min kurs.)

Citatet påminner oss om att när vi läser genom entreprenörsurbanismens glasögon gör vi inte teorin rättvisa om vi inte faktiskt uppmärksammar dess potentiella förändringskraft (Harvey, 1989:16). För om kulturen ges ökad betydelse i stadens planering, följer med det en ökad möjlighet till att fler kulturellt och progressivt medvetna rörelser gör sig hörda och kräver sin plats. Det får mig att tänka på en slags motsättning i hur Göteborgs tillväxt-floridianska strategier också har lett till en *ökad medvetenhet* om kulturens tvetydiga roll i stadsutvecklingsprocesser. Det är den här ökade medvetenheten som öppnar upp för ett fönster i tiden – ett *space of hope* (Harvey, 2001:109) – där det går att kritisera och kanske även förändra dagens entreprenörsurbanistiska logik så att planeringsprocesser stärker snarare än underminerar medborgarnas demokratiska rättigheter. Den förändringspotential som finns inbyggd i entreprenörsurbanismens motsättningar kan i min empiri översättas till hur tjänstepersoner gör motstånd mot en tillväxt- och attraktivitetsdiskurs. Motstånden, enligt mig, görs genom att de dagligen försöker dra tillbaka planeringen av Göteborg från den tvingande entreprenörsurbanismen till en logik som bygger på demokratiska syften om människans frihet och jämlika levnadsförhållanden. Så när mina informanter ställer frågor om kulturens plats i staden kan vi inte bara avfärda dem som en del av det entreprenörsurbanistiska varumärkesbygget. Frågorna kan också öppna upp för en renässans av 80-talets något mer kritiska stadsplanerare (jmf Franzén, Hertting & Thörn, 2016) där det ”gemensamma intresset” (ibid) i bästa fall kan ersättas av en återpolitisering av stadsrummet (jmf Novy & Colomb 2013). Det är här den kritiska teorin påminner oss om behovet av att fortsätta ställa frågor om vems rätt, vilken rätt och till vilken stad (Marcuse, 2009) oavsett var i Göteborg vi är organiserade. I de sociala rörelserna, på universiteten eller som tjänstepersoner i förvaltningen.

Referenser

Aspers, Patrik (2007, 2011) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Liber. Upplaga 2:2

Becker, S. Howard (1998) *Tricks of The Trade*. The University of Chicago Press. Chicago

Breznik, Maja "The role of Culture in the strategies of urban regeneration" i Berg, Jaap Jan; Smith, Neil; Breznik, Maja; Uitermark, Justus; Reinders, Leeke (2009) *Houses in Transformation: Interventions in European Gentrification*. NAI Publishers

Brorström, Sara (2017) "Mellan dröm och verklighet - om hur Älvstaden fylls med innehåll" KFI- Rapport nr 142

Despotovic, Katarina & Thörn, Catharina (2016) *Den Urbana Fronten. En dokumentation av makten över staden*. 2. uppl. Arkitektur. Stockholm

Franzén, Mats, Hertting, Nils & Thörn, Catharina (2016) *Stad till salu. Entreprenörsurbanism och det offentliga rummets värde*. Daidalos. Göteborg

Forsemalm, Joakim (2010) Långgatorna. Förhindrad gentrifiering? i Helena Holgersson, Catharina Thörn, Håkan Thörn & Mattias Wahlström (red) *Göteborg Utforskat*.

Forsemalm, Joakim (2007) *Bodies, bricks and black boxes. Power Practices in City Conversion*. Göteborgs Universitet. Department of Ethnology. Digressiv Produktion. Göteborg

Glass, Ruth (1989) *Cliches of Urban Doom and Other Essays*. Blackwell. London

Harvey, David (1989) "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism" *Geografiska Annaler*. Vol. 71, No. 1. pp. 3-17.

Harvey, David (2001) "The Art of Rent: Globalization, monopoly and the Commodification of Culture." *Spaces of Capital*. Edinburgh University Press

Holgersson, Helena & Thörn, Catharina (2014) *Gentrifiering*, Studentlitteratur. Lund

Holgersson, Helena & Persson Florin, Erik (2018) "The Lingering Presence of Richard Florida in Gothenburgs future vision" *Mediapolis Journal*.
<<https://www.mediapolisjournal.com/2018/03/the-lingering-presence-of-richard-florida-in-gothenburgs-post-political-future-vision/>> Hämtad: 19-06-10

Hanell, Johanna & Sundvall, Johanna (2019): I väntan på ett narrativ som gryr. En analys av kulturens plats inför Norra Masthuggets omvandling. (Kandidatuppsats) Göteborgs Universitet: Institutionen för Kulturvetenskap. <<http://hdl.handle.net/2077/60386>> Hämtad: 19-06-11

Kjellerstedt, Anna (2018) Kulturens Sårbarhet. Om det fria kulturlivets plats i ett accelererande stadsrum. (Masteruppsats) Göteborgs Universitet: Kulturgeografiska Institutionen. <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1230293/FULLTEXT01.pdf>> Hämtad: 19-06-10

Klein, Barbro (1990) ”Transkribering är en analytisk akt”. I: *Rig – Kulturhistorisk tidskrift*, vol. 73, nr. 2, 1990

Möller, Per (2009) ”Kulturens inflytande och utflytande: Aspektpolitik i staden” i *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*, ISSN 1403-3216, E-ISSN 2000-8325, Vol. 12, nr 2, s. 127-154

Novy, Johannes & Colomb, Claire (2013) “Struggling for the Right to the (Creative) City in Berlin and Hamburg: New Urban Social Movements, New ‘Spaces of Hope’?” i *International Journal of Urban and Regional Research*. Volume 37.5 1816–38

Olshammar Gabriella (2002) *Det permanentade provisoriet. Ett återanvänt industriområde i väntan på rivning eller erkännande*. Chalmers, Göteborg. ISBN 91-7291-189-1

Parker, Brenda (2017) *Masculinities and Markets: Raced and Gendered Urban Politics in Milwaukee*. University of Georgia Press

Peck, Jamie (2005) “Struggling with the Creative Class” *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume 29.4

Pripp Oscar (1999, 2011) ”Reflektion och etik”. *Etnologiskt fältarbete*. Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red) Studentlitteratur

Sahlin Ingrid (1999) Diskursanalys som sociologisk metod i *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur, Lund

Svensson Petra (2017) *Cross-Sector Strategists. Dedicated Bureaucrats in Local Government Administration*. Göteborgs universitet. Samhällsvetenskapliga fakulteten. <<http://hdl.handle.net/2077/54242>> Hämtad: 19-06-10

Taylor & Ussher, 2001 “Using Thematic Analysis in Psychology.” <https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_Thematic_Analysis_in_Psychology> Hämtad: 19-05-11

Thörn, Catharina (2018) Mångfalden som fick marknadsvärde. Jacobs, Glass och gentrifiering i *Samhällsbyggande som mysterium, Jane Jacobs idéer om människor, städer och ekonomier*. Nordic Academic Press

Tesfahuney, Mekonnen & Ek, Richard (2016) *Den postpolitiska staden*. Recito Förlag. Borås

Trost Jan, 2010 *Kvalitativa Intervjuer*. Studentlitteratur. Lund

Valli, Chiara (2017) Pushing borders. Cultural workers in the restructuring of post-industrial cities. *Geographica* 14. 153 pp. Uppsala: Department of Social and Economic Geography. <diva2:1084525> Hämtad: 19-06-10

Valli, Chiara. Forthcoming: Art-scenes and gentrification. Symbolic capital accumulation through space in Bushwick, New York City (Utkast, Göteborgs Universitet).

Van Maanen John (1979) "Fact of Fiction in Organizational Ethnography". I *Administrative Science Quarterly*, Vol. 24, No. 4, Qualitative Methodology. pp. 539-550

Vetenskapsrådet. Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet. ISBN:91-7307-008-4

Wattson J. Tony (2010) "Ethnography, Reality, and Truth: The Vital Need for Studies of 'How Things Work' in Organizations and Management." *Journal of Management Studies* 48:1 January 2011

Zukin, Sharon (1982) *Loft living*. The Johns Hopkins University Press. Baltimore

Zukin, Sharon (1995) *The Culture of Cities* 2nd ed. Blackwell publishers.

Zukin Sharon (2008) "Consuming Authenticity" *Cultural Studies*, 22:5, pp. 724-748

Smith, Niel (1987). Gentrification and the Rent Gap. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 77, No. 3, pp. 462-465

Myndighetsdokument och kommunala utgivningar

Gillberg (red) (2013) *Urban Cultures: Fallet Kommersen. Om urbana berättelser och hållbar kulturell förtätning*.

<https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/urban_cultures_fallet_kommersen._om_urbana_berattelser_hallbar_fortatning_urban_cultures.pdf>

Hämtad: 19-06-11

Göteborgs Stads Stadsdelsnämnd Majorna-Linné (2019) Remissvar – principer för långsiktigt hållbar hyressättning. Tjänsteutlåtande, utfärdad: 2019-03-21, diarienummer: N135-0074/19.

Göteborgs Stad (2019) Ny översiktsplan för Göteborg, samrådshandling december 2018.

<<https://stadsutveckling.goteborg.se/ny-oversiktsplan-for-goteborg/>> Hämtad: 19-05-22

Göteborgs Stad (2009) Gällande översiktsplan för Göteborg. Del 1. Utgångspunkter och strategier. <https://weblisher.textalk.se/goteborg/op09_del1/> Hämtad: 19-06-11

Göteborgs Stads Stadsledningskontor (2018) Principer för långsiktig hållbar hyressättning. Tjänsteutlåtande 2018-04-30. Diarienummer 1281/16.

Göteborgs Stad (2018) Förslag till Göteborgs Stads plan för kulturplanering 2019-2023. Nämndhandling.

<[http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/93ec9160f537fa30c12572aa004b6c1a/25b25c81094ae0eac12583bd002d727b/\\$FILE/23B_Bilaga_1_Forslag_till_Goteborgs_Stads_plan_for_kulturplanering_2019_2023.pdf](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/93ec9160f537fa30c12572aa004b6c1a/25b25c81094ae0eac12583bd002d727b/$FILE/23B_Bilaga_1_Forslag_till_Goteborgs_Stads_plan_for_kulturplanering_2019_2023.pdf)> Hämtad: 19-05-22

Göteborgs Stad (2013) Göteborgs Stads Kulturprogram, version 2.0. Göteborgs Stad Kultur <<https://goteborg.se/wps/wcm/connect/1f921df3-ae42-473f-956f-7db030e6fa08/G%C3%B6teborgs+Stads+Kulturprogram.pdf?MOD=AJPERES>> Hämtad: 19-06-11

Göteborgs Stad (2016) Inventering av närings- och kulturliv på Karlavagnsgatan med omnejd. <[http://www5.goteborg.se/prod/intraservice/namndhandlingar/samrumportal.nsf/93ec9160f537fa30c12572aa004b6c1a/b988f884d61e733ec1257f6c005ae02b/\\$FILE/12_1_Inventering_av_naringsliv_och_kulturliv_pa_Karlavagnsgatan_med_omnejd.pdf](http://www5.goteborg.se/prod/intraservice/namndhandlingar/samrumportal.nsf/93ec9160f537fa30c12572aa004b6c1a/b988f884d61e733ec1257f6c005ae02b/$FILE/12_1_Inventering_av_naringsliv_och_kulturliv_pa_Karlavagnsgatan_med_omnejd.pdf)> Hämtad: 19-06-11

Göteborgs Stad Kulturförvaltning (2018) Allt finns i Göteborg! <[http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/2126A21F6D445599C12582A3004916CB/\\$File/9%20Redovisning%20av%20uppdrag%20Genomlysning%20KKN.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/2126A21F6D445599C12582A3004916CB/$File/9%20Redovisning%20av%20uppdrag%20Genomlysning%20KKN.pdf?OpenElement)> Hämtad: 19-06-11

Sörum, Berglund & Bremek (2017) Platsar kulturen i staden. Fria kulturutövares perspektiv på kulturen och kulturarvets roll i den hållbara staden. <https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/platsar-kulturen-staden-comp-2017_0.pdf> Hämtad: 19-06-11

Vision Älvstaden (2012) <http://alvstaden.goteborg.se/wp-content/uploads/2015/05/vision_alvstaden_sv_web.pdf> Hämtad: 19-02-08

Riksantikvarieämbetet (2017) Kulturvärden i planerings-och bygglovsprocesser – en utvärdering om kommuners förutsättningar att ta hänsyn till kulturvärden. Riksantikvarieämbetet. <http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/10799/Rapp2017_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Hämtad: 19-06-11

Ägardirektiv för Higab AB . Diarenr 1092/16. <https://goteborg.se/wps/PA_Pabolagshandlingar/file?id=2451> Hämtad: 19-06-11

Webbsidor

Business Region Göteborg, Om Oss: <<https://www.businessregiongoteborg.se/sv/om-oss/agande-och-finansiering>> Hämtad: 19-06-10

Dagens Nyheter, publicerad 19-05-06: "Ny kalkyl ska visa kulturens värde för Stockholm"
<<https://www.dn.se/kultur-noje/ny-kalkyl-ska-visa-kulturens-varde-for-stockholm/>>
Hämtad: 2019-04-30

Facebook, Hyrande konstnärer i Göteborg:
<<https://www.facebook.com/groups/269112176809748/>> Hämtad: 19-06-07

Facebook, Kultur åt Alla: <<https://www.facebook.com/groups/1853160518231821/>>
Hämtad: 19-06-07

Göteborg Stads hemsida. Barnkonsekvensanalys och social konsekvensanalys.
<<https://goteborg.se/wps/portal/start/byggande--lantmaterioch-planarbete/kommunens-planarbete/verktyg-for-stadsplanering-2/socialt-hallbar-utveckling-och-barnperspektiv/barnkonsekvensanalys/>> Hämtad: 19-05-02

Göteborg Stads hemsida. Fastighetskontorets verksamheter.
<<https://goteborg.se/wps/portal/start/kommunopolitik/kommunensorganisation/forvaltningar/forvaltningar/fastighetskontoret/varaverksamheter/fastighetskontorets-verksamheter/>> Hämtad: 19-05-02

Göteborgs Stads hemsida. Älvstaden, Våra delområden, Ringön.
<<http://alvstaden.goteborg.se/varadelomraden/ringon/>> Hämtad: 19-06-10

Göteborgs Posten, publicerad 17-07-01: "Varför ska kulturlivet offras för skrytbyggen?"
<<https://www.gp.se/debatt/varf%C3%B6r-ska-kulturlivet-offras-f%C3%B6r-skrytbyggen-1.4399674>> Hämtad: 19-04-16

Göteborgs Posten, publicerad 18-06-05: "Hyreschocken kan tvinga Mia att lämna sin ateljé"
<<https://www.gp.se/kultur/kultur/hyreschocken-kan-tvinga-mia-att-l%C3%A4mna-sin-atelj%C3%A9-1.6430906?noAccess=true&aId=1.6430906>> Hämtad: 19-06-07

Higab.se: "Slakthuset – en ny attraktiv del av Göteborg"
<<https://www.higab.se/slakthusomradet-ska-bli-en-attraktiv-del-av-goteborg/>>
Hämtad: 2019-02-10

Higab AB, Om Oss <<https://www.higab.se/om-higab/historik/>> Hämtad: 19-06-01

Higab AB, Västra Nordstan Revival <<https://www.higab.se/projekt/vastra-nordstan-revival/>>
Hämtad: 19-06-10

Konstnärernas Riksorganisation <<http://www.kro.se/konstpolitik>> Hämtad: 19-04-15

Sveriges Radio, publicerad 16-11-08: "Hyreshöjningar oroar kulturverksamheter i Göteborg"
<<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6558507>>
Hämtad: 19-04-16

Svt.se, publicerad 18-02-19: "Ateljédöden sprider sig över Sverige"
<<https://www.svt.se/kultur/konst/kro-varnar-ateljedoden-sprider-sig-over-sverige>>
Hämtad: 19-04-16

Saltet på Ringön <<https://www.saltet.org/2018/06/10/tanken-med-saltet/>> Hämtad: 19-05-28

Visitcopenhagen.com, Meatpacking District,
<<https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/meatpacking-district>> Hämtad: 19-05-10

Älvstranden Utveckling. Om oss. <<http://alvstranden.com/om-oss/historik/>> Hämtad 19-06-07

Bild

Figur 3: Bild på utbyggnadsordningen i Vision Älvstaden.
<<http://www.mynewsdesk.com/se/aelvstranden-utveckling-ab/pressreleases/aelvstranden-utveckling-summerar-2016-1799051>> Hämtad 2019-05-17

Bilaga 1: Matris över citatanvändning

Intervju-person (IP)	IP 1	IP 2	IP 3	IP 4	IP 5	IP 6	IP 7
Antal citeringar	5	3	3	4	5	4	6

Bilaga 2. Intervjuguide

Frågelista att utgå ifrån

- Berätta om din roll på förvaltningen.
- Hur skulle du beskriva relationen ”kultur - stadsutveckling” i Göteborg idag?

- Vilka möjligheter ser du i ditt arbete för att möjliggöra för kulturens plats i staden (generellt) och kulturverksamheters tillgång till lokaler (specifikt)? Dvs replokaler, ateljéer och andra produktionslokaler.
- Vilka svårigheter?
- Vilken roll spelar andra förvaltningar, bolag och fastighetsägare i lokalfrågan? Kan du identifiera några ”nyckelaktörer”?

- Något som jag noterade under höstens arbete är talet om alla de målkonflikter som tjänstepersoner inom stadsutveckling möter. Vilka är de främsta målkonflikterna du möter i ditt arbete?

- Ett annat återkommande tema under höstens olika diskussioner handlade om huruvida verksamheter som är ”stängda” ska få plats i de mest centrala delarna i stan. Är talet om stängda eller öppna verksamheter något du känner igen?

- Vad är din erfarenhet av den politiska viljan i relation till dessa frågor? Hur speglar sig den politiska viljan i er förvaltning idag?

- Vad har kulturen för betydelse för Göteborg som stad?
- Är lokalfrågan en strategiskt viktig fråga för Göteborg idag?